

HÜÝRLUKGA – HEMRA

Hüýrlukga – Hemra

(Bagşy Nury Halykowyň aýdan nusgasy)

Çapa taýýarlan we sözbaşy ýazan
Nury Seýidow

Aşgabat – 2018

Golýazma hukugynda

Hüýrlukga – Hemra. Türkmen halk dessany. (Çapa taýýarlan we sözbaşy ýazan N. Seýidow) – Aşgabat, 2018 – 78 sah.

Halkyň söýgüli dessany bolan «Hüýrlukga – Hemra» türkmen bagşylarynyň ençemesiniň ussatlyk bilen ýerine ýetirýän dessanlarynyň biridir. Olaryň arasynda ussat dessançy bagşy Nury Halykowyň aýdan nusgasy özüniň çeperçiligi, aýdymlara baýlygy bilen tapawutlanýar. Dessanyň şu teksti bagşydan ýazylyp alnan nusga esasynda çapa taýýarlandy.

© Nury Seýidow. Çapa taýýarlama we sözbaşy. 2018.

«HÜÝRLUKGA – HEMRA» DESSANYNYŇ BAGŞY NURY HALYKOW TARAPYNDAN AÝDYLAN NUSGASY

Ajaýyp türkmen dessanlarynyň biri «Hüýrlukga - Hemra» halk arasynda giňden meşhur bolup, ol irki döwürlerden bäri söýlüp diňlenip we okalyp gelinýär. Ençeme türkmen bagşylary bu dessany üç edip aýdypdyrlar we ol häzirki wagtda hem dessançy bagşylar tarapyndan hemişe ýerine ýetirilýär.

«Hüýrlukga - Hemra» dessanyny bagşylardan ýazyp almak işi 1939-njy ýylda başlanypdyr. Şol ýyl Aba Garryýew daşoguzly bagşy Nazar бага Morsy oglundan dessanyň doly nusgasyny ýazyp alýar. Häzire çenli dürli ýyllarda (1941, 1950, 1961, 1971, 1980) neşir edilen «Hüýrlukga - Hemra» dessany Nazar bagadan ýazylyp alnan şol golýazma esasynda taýýarlanylýpdyr. Dessany alymlar B. Garryýew, A. Mirbadalowa, B. Mämmetýazow, A. Durdyýewa çapa taýýarlap, okyjylara ýetiripdirler.

Geçen asyryň 60-70-nji ýyllarynda «Hüýrlykga-Hemra» dessanyny täzeden bagşylardan ýazyp almak işi başlanypdyr. Bu iş Türkmenistanyň YA-nyň Dil we edebiýat instituty tarapyndan yzygiderli we guramaçylykly ýola goýlupdyr. Türkmenistanyň çäginde we ondan daşarda ýaşayan türkmen bagşylaryndan dessany ýazyp almakda institutyň alymlary, ylmy işgärleri B. Mämmetýazow, A. Baýmyradow, A. Borjakow, M. Akmämmadow, B. Welbaýramow, dörtgülli mugallym G. Bazarow we beýlekiler gatnaşypdyrlar. Şonuň netijesinde, bagşylar Gyzyrlybat şäherinden (häzirki Serdar şäheri) Baý Tekäýewden, Ýylanly etrabyndan (häzirki Gurbansoltan eje etraby) Aşyr Ýazmämmadowdan, Tagta etrabyndan (häzirki Görogly etraby) Öre Seýitmäadowdan, Muhat Gandymowdan, Köneürgenç etrabyndan Öre Maksudowdan, Baýar Baýramowdan, Täçnazar Mätjanowdan, Nury Halykowdan we beýlekilerden dessanyň dürli nusgalary ýazylyp alnypdyr. Şonuň ýaly-da, Stawropol we Dörtgöl türkmenleriniň arasynda aýdylýan nusgalary hem ýazga geçirilipdir. Häzirki wagtda dessanyň 1939-njy ýylda A. Garryýew tarapyndan ýazylyp alnan nusgasyndan başlap, soňky ýyllarda ýazylyp alnan golýazma we magnit lenta nusgalarynyň hemmesi Türkmenistan YA-nyň Milli golýazmalar institutynda gymmatly medeni miras hökmünde aýawly saklanýar.

«Hüýrlukga-Hemra» dessanynyň golýazmalar gaznasynda ýigrimi bäşden

gowrak golýazma nusgasy bar. Olaryň arasynda öň çap edilmedik, möçber taýdan uly, çeperçilik taýdan kämil, beýlekilerden aýdymly köp bolan bagşy Nury Halykowynyň aýdan nusgasy has-da tapawutlanýar. Ony şol wagtlar Türkmenistanyň YA-nyň Magtymguly adyndaky Dil we edebiýat institutynda kiçi ylmy işgär bolup işleýän, soňra belli dilçi alym bolup ýetişen, uzak ýyllar Döwletmämmet Azady adyndaky Milli dünýä dilleri institutynda kafedra müdir bolup işläň, filologiýa ylmylarynyň doktory, professor Aşyrguly Borjakow ýazyp alypdyr. Dessany ýazyp almak iki etapda geçirilipdir. 1964-nji ýylyň dekabrynda dessanyň ýarsy, 1965-nji ýylyň iýulynda galan bölegi ýazylypdyr. Milli golýazmalar institutynyň gaznasynda iki bukjada saklanýan dessanyň birinjisindäki ýazgyda dessanyň başyndan Hemranyň üstünde Hüýrzagpyranyň eden dawasynyň çözülip, Hüýrlukga bilen Hemranyň duşuşyk pursatyna çenli wakalar beýan edilýär. Şondan soňky wakalar, ýagny ikinji bukjadaky ýazgyda Hemranyň Bilbilgöýäni alyp, öz ýurduna gaýtmakçy bolýan pursatyndan ahyryna çenli bolýan wakalar beýan edilýär.

Dessanda jemi 69 sany aýdym bar. Her aýdymyň dowamlylygyny orta hasapdan 3 minut diýip hasaplasak, dessanyň diňe aýdymly 4 sagada golaý wagty alýar. Kyssasyny aýtmak üçin hem şonçarak wagt gerek bolýandygyny hasaba alsak, bagşa bütin dessany başyndan aýagyna çenli aýtmak üçin 7-8 sagat wagt gerek. Munuň özi başda birnäçe tirme aýdymly aýdyp, giç agşam sagat 9-larda dessana başlan bagşy ony daňyň öň ýanlary, sagat 4-lerde aýdyp gutarýar diýmegi aňladýar.

Dessandaky 69 şygryň arasyndan biri ikileme (mesnewi), biri başleme (muhammes), galany dörtlemedir (murapbag). Aýdymly arasynda dessan gahrymanlarynyň ikitaraplaýyn aýdyşyk aýdymly arasynda hem birnäçesi bar. Aýratyn üns berilmeli zat, beýleki dessanlarda duşmaýan ýagdaýlaryň biri, bu dessanda üçtaraplaýyn aýdyşyk aýdymy duş gelýär. Hemra bilen Hüýrlukga Bilbilgöýä ýüzlenip, özlerine kyýamatlyk dogan bolmagyny soraýarlar. Şonda üçüsi Gurhany ortada goýup, bir bentden gezekleşip, üçtaraplaýyn kyýamatnama (kyýamatlyk dogan okaşylanda birek-birege dogan bolmak hakynda äht edilip aýdylýan nama, şygyr, aýdym) aýdyşýarlar.

Lakamy «Oglanlar bagşy» (Sahy Jepbarowyň hem «Oglan bagşy» lakamy bolupdyr) bolan Nury Halykow 1990-njy ýylda Daşoguz welaýatynyň häzirki Saparmyrat Türkmenbaşy etrabyňyň «8-nji mart» daýhan birleşigidäki Gazakkümet diýen ýerde doglupdyr we 1967-nji ýylda Köneürgenç etrabyndaky häzirki Maslahat daýhan birleşiginde aradan çykypdyr. Dessanyň ýazylyp alnan döwürlerinde bagşy 64-65 ýaşlarynda bolup, ol şol wagtlar Köneürgenç etrabyňyň Kommünizm kolhozynda (häzirki Akderýa daýhan birleşigi) we Maksim Gorkiý adyndaky sowhozynda (häzirki Maslahat daýhan birleşigi) ýaşayan eken. Ol döwrüniň belli bagşylary Aşyr bagşydan, Rejep bagşydan, Agamyrat bagşydan tälim alypdyr.

N. Halykow «Hüýrlukga-Hemra» dessanyndan başga-da «Saýatly-Hemra», «Şasenem-Garyp», «Nejeboglan» ýaly birnäçe halk dessanlaryny ýokary ussatlyk bilen ýerine ýetiripdir. Onuň repertuaryndaky «Göroglynyň» «Serwijan» dessanyny aýdan başga bir bagşa duşulmaýar. Professor B. Mämmetýazowyň

ýazmagyna görä, «Serwijan» dessanyny bagşynyň dilinden 1943-nji ýylda meşhur ýazyjy Ata Gowşudow onuň ýaşayan ýeri bolan Köneürgenç etrabyna baryp ýazyp alypdyr.

Maňa geçen asyryň togsanynjy ýyllarynyň ahylarynda belli göroglyşynas, dessan öwreniji, filologiýa ylmylarynyň doktory, professor Babyş Mämmetýazow bilen Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Magtymguly adyndaky Dil we edebiýat institutynyň Folklor bölüminde birnäçe ýyl bile işlemek nesip edipdi. Alym bölümiň müdiridi. Meniň «Türkmen halk dördijiliginiň öwreniliş taryhyndan» diýen temadan ýazýan kandidatlyk dissertasiýamyň ylmy ýolbaşçysydy. Halypam şol ýyllar bagşy Nury Halykowyň aýdan «Hüýrlukga-Hemra» dessanynyň çeperçilik taýdan kämil nusgadyny, ony çapa taýýarlap, halka ýetirmegiň zerurdygyny köp gezek nygtap aýdardy. Şoňa görä, men aspiranturany tamamlap, institutda kiçi ylmy işgär bolup galan ýylym – 1998-nji ýylda bagşy Nury Halykowyň aýdan «Hüýrlukga-Hemra» dessanynyň tekstini çapa taýýarlamagy meýilnamaly iş edip aldym. Dil we edebiýat institutynyň direktoryndan Milli golýazmalar institutynyň direktorynyň adyna meniň golýazma gaznasynda işlemegim üçin Haýýşnama hat alyp, dessanyň tekstiniň üstünde işledim. №3016 E we №1070 F belgili iki bukjada saklanýn dessanyň möçber taýdan uly tekstini çapa taýýarlady. Şeýdip, halypam Babyş aganyň bu dessan baradaky isleg-arzuwyny ýerine saldym. Ýöne ony şu wagta çenli kitap edip, okyjylara ýetirmek mümkinçiligi bolmady.

Şol bir folklor dessany birnäçe bagşydan ýazylyp alnansoň, ol köp nusgalylyga eýe bolýar. Ýokarda beýan edip geçişimiz ýaly, «Hüýrlukga-Hemra» dessany hem ýigrimi başdan gowrak köp nusgaly ýagdaýa eýe. Golýazmalar gaznasynda dürli döwürde dürli bagşylardan ýazylyp alnan dessanlarymyzyň (şol sanda «Görogly» şadessanynyň şahalarynyň) köpsanly nusgalary jemlenen. Elbetde, olaryň uçdantutma hemmesini kitap edip çykaryp bolmasa-da, iň kämillerini «Pylan bagşynyň aýdan nusgasy» diýip görkezip, okyjylara ýetirmek zerurdyr. Bu tejribe beýleki halklaryň (özbek, azerbaýjan, türk, gyrgyz, gazak we beýlekiler) folklor öwreniş ylmynda giňden ulanylýar. Çünki «Her gülüň öz ysy bar» diýlişi ýaly, her bir bagşynyň şol bir dessany aýdyş ussatlygy, dil-çeperçilik, mazmun, beýan ediş aýratynlygy, gaýry tapawutlary hem artykmaçlyklary bolýar.

«Hüýrlukga-Hemra» dessanynyň çapa taýýarlanan teksti okyjylara belli bolan öňki kitap neşirleriniň mazmunyndan belli bir derejede tapawutlanýar. Tekst taýýarlanylanda, bagşynyň dil özboluşlylygyny mümkingadar saklamaga çalyşdyk. Şoňa görä, dessanyň dili edil bagşynyň öz aýdyşy ýaly, türkmenleriň demirgazyk ýomut şiwesindedir.

Dessanyň çapa taýýarlanan şol tekstiniň şahsy arhiwimde ýatanyna indi 20 ýyl bolupdyr. «Halk üçin, okyjylar üçin» diýlip edilen iş eýesine gowuşsa ýagşy. Şol niýet bilen bagşy Nury Halykowyň aýdan «Hüýrlukga-Hemra» dessanyny internet mümkinçiliginden peýdalanyp, giň okyjylar köpçüliginiň söýgüli saýty bolan www.kitapcy.ml arkaly okyjylara ýetirmgi makul bildim.

Nury SEÝIDOW, ylmy işgär.
2018-nji ýylyň 2-nji dekabry.

HÜÝRLUKGA – HEMRA

Rawylar rowaýat kylarlar, kim Misir ýurdunyň patyşasyna Hysrow şa diýip at berer erdiler. Perzentsizlik dagyny çekip, Allatagala giçden soňra dört sany perzent berip erdi. Bir aýalyndan Ziwer, Hurşyt atly iki ogly bolupdy. Ikinji aýalyndan Hemra atly ogly, Güljemile atly gyzy, dört perzendi bardy. Näçe perzentler berlen wagtda, olaryň on dört ýaşy dolanda aljak diýlip berlip erdi. Oglanlar on dört ýaşa ýetenden soňra, Kasym weziri baş edip, ogullaryny Çynmaçyn ýurduna iberdi. «Ölse şol ýerde ölsün, gözüm görmesin» diýip iberip erdi. Bular kerwen bolup, Çynmaçyn ýurduna bardylar. Agalary äkiden dünýälerine söwda edip, weç aldylar. Barsalar, Çynmaçyn ýurdy ýaman açlyk eken. Hemra jan köp açlary ýygnap, bu halky ölmez ýaly edip, ýurduna alyp gaýtdy. Bir ýerden bir ýere gelende, Hemranyň sanalgy demi dolup, Ezraýyl munuň janyny almakçy boldy. Onda Hemra Ezraýylga aýtdy:

– Men köp bir şun ýalak aç halky alyp getirýärim. Şolar bilen razylaşayyn. Osaň al meni – diýdi.

Hemra gelip halky bilen birme-bir razylaşmaga başlady.

– Biziň wagtymyz doldy. Şu gün biz jan tabşyryşas – diýdi. Onda bu jemagat halk:

– Biz seniň üçin barymyzyň janymyzy bagyşladyk – diýdiler. Hemra muny baryp, Ezraýyla aýtdy. Ezraýyl Allatagala bolan işi aýtdy. – Şeýle-şeýle iş boldy, näme iş edeýin? – diýdi. Allatagaladan neda boldy.

– Janlaryny bagyşlan bolsa, bir çetinden al – diýdi. Ezraýyl halkyň bir çetinden janyny alyp ugraberdi. Birem «wah» diýip gabagyny çytmady. Hemmesini saplap boldy. Ýene Allatagaladan neda boldy:

– Şol alnan janlary gaýdyp bermeli, Hemra jana hem beýleki dostlaryna yüz ýigrimi ýaş berilmeli.

Şonuň bilen Hemra sag-aman gelip, ýurduna gowşup erdi.

Indi habary kimden eşit, Hysrow şadan eşit. Näge ýatyrka bir düýş gördi. Düýşünde bir bilbilgöýe patyşany saýrap, beýhuş edip haýran galdyrdy. Şol ýatyşyny patyşa oýalygym diýip ýatsa, görse düýşi eken. Tisginip yerinden galsa, daň wagty bolan eken. Bilbil-de ýok, zat-da ýok. Patyşa heýran bolup oturyberdi. Emma wezir-wekillerini ýygnap maslahat etmäge başlady.

– Şol bilbilgöýäni tapmak elajy näme bolar? – diýdi. Onda wezirler aýtdylar:

– Eger onuň nirdedigini bilse, gurrandazlar, azaýym hanlar, kitap garaýanlar bilýär – diýdi.

Patyşanyň ilinde gurrandaz bolsa, palyman bolsa, kitap garaýan bolsa, baryny ýygnaýdylar. Gurrandazlar gurra saldy, münejimler kitap bakdy, palymanlar pal açdy. Bir gurrandaz gurrany ýazyp:

– Şahym bizler gördük. Perileriň şahy Şahruh şanyň bilbilgöýäsi eken. Ony Hudaýyň özi asan etmese, ömrüň ötünçä-de ýörip ýete bilmeýän. Üç ýol bar.

Olaryň biri barsa gelmez, biri barsa geler gelmezi gumana, biri barsa geler. Ine, şol barsa gelmez ýol Şahruh şanyň şäherine barýa. Ondan baran adam gaýdyp gelmeýe – diýdi.

Patyşanyň şeýle düýşüni aýdyp, birnäçe gün jar çekdirildi. Men gitjek diýip gelen adam bolmady. Muny patyşanyň Ziwer, Hurşyt iki ogly eşidip, atasynyň arz jaýyna gelip gol gowşuryp salam berdiler. Atasy bularyň salamyny alyp:

–Eý, balalarym, aýdyberiş arzyňyzy – diýdi onda ogullary:

–Şol gören düýşüniňiziň hyzmatyny biz bitiris. Şonuň üçin arza geldik – diýdi.

Onda patyşa:

–Siz bitirebilmeseniz – diýip, ogullaryna näçe töwella etdi. Bular:

–Jogap bermeseň-de gitjek – diýip dyzaşyberdiler. Patyşa näalaç bolup, olara jogap berdi. Ogullary gerek-ýaragyny alyp, atlanyp ýola düşüp ugraberdiler. Ol wagt Hemra mekdepde okap ýördi. Okuwy gutaryp öýlerine gaýdyberdi. Gelse, öňünde iki agasy ýok.

– Niräk gitdi? – diýip sorady. Onda aýtdylar.

– Bilbilgöýäni sorap, şonuň soragyna gitdiler – diýdiler.

– Olar gitse, men-de gitjek – diýip, Hemra ylgap çykyp ýöriberdi. Ýuwrüp atasynyň arzhanasyna baryp, gol gowşuryp salam berdi. Hysrow şa salamyny alyp:

– Eý, balam, nä arzyň bolsa aýdyber – diýdi. Onda Hemra:

– Menem şol bilbilniň soragyna agalarym bilen gitjek – diýdi. Hysrow şa:

– Sen ýaş oglansyň. Sen ony tapmarsyň. Heläk bolarsyň – diýdi. Hemra:

– Rugsat berseň-de, bermeseň-de gidýen – diýdi. Hysrow şa:«Garry ataňy kime taşlap gitdiň?» – diýip zar-zar aglap, baş agyz söz diýse gerek.

Bu dünýäni seniň üçin ýygnadym,
Alsaň nesihatym gitme, Hemraýym.
Birniçe gün boýuň gördüm, guwandym,
Menden nesihatdyr gitme, Hemraýym.

Men guwandym, mundan ölmeý galdy diýip,
Oglanlaryň peýmanasy doldy diýip,
Oglanlaryň ýaşı on dört bardy diýip,
Menden nesihatym, gitme Hemraýym.

Pyragyň oduna günde ýana men,
Çarhypelek elwan kimin dönemen,
Ýerinden aýrylan ýalňyz sona men,
menden nesihadym, gitme Hemraýym.

Ne müşgüldir nesihatym almasaň,
Gal diýende ganlar ýygnap galmasaň,
Şundan gidip üç aýa deň gelmeseň,
Çolaşaryn kefen dona Hemraýym.

Hysrow aýdar, günüm ah bilen geçer,
Özüm ölen günüm çyragym öçer,
Ezraýly geler kefenimi biçer,
Menden aýra düşer bolduň, Hemraýym.

Elkyssa, Hysrow şa sözünü tamam etdi. Ondan soň anyk gitjegine gözi ýetdi. Hemra jana nesihat bermäge aýlanyşdy:

– Mundan gitseň, araba ýolda, takyr ýerde, suw alan ýerde ýatma. Öwlüýalyk görseň, köne kümmet görseň, ýatyber. Eger takyr ýerde ýatmakçy bolsaň, töweregiňe çyzyp ýat – diýdi. Hemra:

– Bolar, ata – diýip, atasynyň jogap berenine wagty hoş boldy. Hysrow şa ogluna hazynahanadan birniçe göwher şamçyrag çykaryp berdi. Sary ýaý, kesgir gylyç çykaryp berdi. Seýislere şasuwar atyny eýerläp, ony hem Hemra jana berdi. Hemra ýol azygyny jemläp, dutary arkasyna taşlap, «Alla rahman» diýip, ata galyp bolup, ýola rowana bolmakçy boldy. Şol wagt Güljemile siňlisi bilen Mähriban enesi aglaşyp, gözýaş bolup, Hysrowyň ýanyna gelip:

– Agzynyň sarysy gitmedik ýaş oglany sen iberýesiň – diýip, saçlaryny ýaýyp, ýüzlerini ýyrtyp:

– Hemra jan gitse, bizem gitjek – diýdiler. Hysrow şa ne iş ederini bilmän sermisar bolup durdy. Şol wagt Kasym wezir geldi. Güljemile bilen Mähribana töwella etdi:

– Goý, gitsin, bu agalarynyň yzyndan ýeter. Hemra ýurt görüp, ýagşy-ýamany tanap, adam bolup geler – diýdi. Bu sözi eşidip, Güljemile bilen Mähribanyň ýüregine teselli aralaşdy. Bular Hemra jana rugsat berip, ak patyýa galdyrdylar. Patyýa bu turur:

– Göwnüň päk bolsun, göwnüň ak bolsyn, ýoldaşyň hak bolsyn sag-aman gelgeýsiň, algaýsyň, aldyrmagaýsyň – diýip patyýa galdyrdylar.

Hysrow şa wezir agzamlary, ýar-dostlary bilen Hemrany ýola çykaryp ýörüberdi. Esli meýdan ýöränden soň, «Uzadandan ýoldaş bolmaz, siz gaýdyň» diýip, Hemra olaryň gaýtmagyna rugsat berdi. Olar üşüp otyryp, Hemrany ugradyp gaýdyberdiler. Hysrow şa gelip, tagtynda karar tapsyn.

Hemra jan ýola düşüp ýörüberdi. Agalary üç-dört mezil öňe düşen ekeni. Bir sagada galman, Şasuwar at Hemrany agalarynyň yzyndan ýetirdi. Üçüsi goşulyp ýörüberdiler. Söz keltesine ýagşy. Az ýörüp, üçüsi bir bendergä ýetdiler. Bendergä ser salyp dursalar, daşyň ýüzünde bir ýazylan hata gözleri düşdüler. Ol hatyň mazmuny şudy: «Üç ýoluň bendergäsy – biri barsa geler, biri barsa gelmez. Biri barsa ýa geler, ýa gelmez» diýlip ýazylan. Hemra jan muny okyp gördi. Ulusy Ziwere:

– Sen barsa geler ýoly bilen git – diýdi.

Ortanjy Hurşyt agasyna:

– Sen barsa ýa geler, ýa gelmez bilen git. Men özüm barsa gelmez bilen giderin – diýdi.

Üçüsi durup gol goýuphat ýazdylar: «Her kimse öňürti şu ýere öwrülip gelse, yzarlap tapgaýly bolsun». Her haýsy billerinden sogrup, bir-bir ok aldylar. «Bizden

nyşana bolsun» diýip, oki jemläp, haty epläp, şol daşyň aşagynda goýdular hem ähti-wefa etdiler. Hemra jan ozaly bilen Ziwer agasyny barsa geler ýoluna, Hurşyt agasyny barsa ýa geler, ýa gelmez ýoluna ugratdy, özi hem barsa gelmez ýoluna düşüp ýöriberdi.

Erse bular gidibersin. Habary kimden al, Ziwer, Hurşytdan al. Biri-birine gol galdyryp, ikisem barsa geler ýoluna düşüp ýörüberdiler. Hemra jan «Ýekäniň ýary Hudaý» diýip, gije-gündiz şöwir çekip, bu-da ýörüberdi. Şu barşynda birnäçe gün ýol ýörüdi. Oglan aryp, çarşap, at aýagyndan bikär bolup barýardi. Gün namazigär bolan wagty öňünde bir kümmet. Hezret Aly piriň, kyrk çilten gaýyp erenleriň namaz-jümä okaýan kümmedi erdi. Hemra jan atdan düşüp, aty duşap, ota göýberip, özi çay-nahardan keýpini kökledi. Ikindi namazyny okydy. Agşama çenli oturdy. Gün batdy. Agşam namazyny hem okydy. Hupdan namazyny hem okyp, kümmediň içinde ýatdy. Şol ýatyşyna gijäniň ýary ötüp, dördten biri galanda kyrk çilten gaýyperenler, dört çaryýar jem bolup geldiler. Kümmede ýakyn, ýakyn geliberende, kyrk çilten gaýyp erenler: «Adam ysy bar» diýmäge başladylar. Onda Şahymerdan pir:

– Ol meniň nefes oglum Hemra jandyr – diýdi. Kyrk çilten erenler gelip, jem bolup namaza durdular. Daň namazyny okyp bolup:

– Bu oglanyň jübti barmy-da, jübti barmy? – boluşdylar. Onda Şahymerdan pir:

– Jübti bardyr – diýdi.

– Jübti kim bolar? – diýdiler.

Onda Şahymerdan pir aýtdy:

– Herem bagynda Şahruh şanyň gyzy Hüýrlukgajan munuň jübti – diýdi.

Gaýyp erenler.

– Kim getirer-de, kim getirer – boluşdylar. Şahymerdan pir.

– Jogap berseňiz, özüm göz açyp ýumasy salymda häzir ederin – diýdi.

Derrew Hüýrlukgany getirdi. Ony eltip Hemra janyň gujagyna saldylar. Onsaň:

– Kim myňa nika gyýar? – diýmäge aýlanyşdylar. Şahymerdan pir.

– Hemmäňiz jogap berseňiz özümüz nika gyýarmyz – diýdi. Onda:

– Kim wekil bolar? – diýişmäge aýlanyşdylar.

Omar, Osman, Aba Bekr Syddyk:

– Özümüz wekil bolyrmyz – diýdi. Şahymerdan pir nika gyýdy. Olara pata göterdi. Daň agardy. Bular gaýyp boldular Hemra jan:

– Asly ot peri gol gatýança gol gatmaýyn – diýip ýatyberdi.

Huýrlukga:

– Asly tofrak adamzat gol gatmynça, gol gatmaýyn – diýip, o-da ýatyberdi. Näme bolsa-da Hemra jan ýatabilmedi. Ozaly Hemra jan, jogaby Huýrlukgadan sowaly jogap diýse gerek.

Hemra:

– Seni görenleriň akly lal bolar,
Perim, nirde bolar mekanyň seniň?
Seni görenleriň işi kyly-kal bolar

Perim nirde bolar mekanyň seniň?

Hüýrlukga:

– Aslym peri, Şahruh şanyň gyzy men,
Herem bagyndadyr mekanyň meniň.
Seniň üçin synalarym daglydyr,
Herem bagyndadyr mekanyň meniň.

Hemra:

– Perizadym, aslyň aýan eýlediň,
Başyňdan ötenin beýan eýlediň,
Bize aşyklyga güman eýlediň,
Perim nirde bolar mekanyň seniň?

Hüýrlukga:

– Sizni aşyk, bizni magşuk diýmişler,
Biziň ilde köpdür altyn-kümüşler,
Men bir peri, mende mekan ne işlär,
Her ýerde häzirdir mekanyň meniň.

Hemra:

– Başda taňry nä üçin janym almady,
Ajal ýetip, emri peýmanym dolmady,
Eýse, perim seni görmek bolmady,
Her ýerde häzir bolsa, mekanyň seniň.

Hüýrlukga:

– Maňa aşyk bolsaň, ýanyp ötersen,
Sabyr kylsaň dost golundan tutarsen,
Ýöriberseň baş ýüz ýylda ýeter sen,
Baş ýüz ýyllyk ýoldur mekanyň meniň.

Hemra:

– Adym Hemra şa Hysrowyň ogly men,
Ýaşym kiçi, han ýanynda uly men,
Pirim Aly, bir Subhanyň guly men,
Perim nirde bolar mekanyň seniň?

Hüýrlukga:

– Adym, Hüýrlukga Şahruhyň gyzy,
Sen tapmasaň, isläp taparmen seni,
Aslym otdyr, perizat diýerler bizi,
Kyrk günlük ýol bolar mekanyň meniň.

Ikisi sözüni tamam etdi. Ondan soň Hemra jan Hüýrlukga gol urmakçy boldy.
Hüýrlukganyň gahary gelip:

– Beren malyň ýok, gyýan nikaň ýok, çek eliňi – diýip gygyrdy. Kükreginden
itip çykyp ýöriberdi. Hemra şol halatda ukuda Hürlukganyň ýaňagy diýip basany
tamdyrça, Hürlukga diýip gujaklany mütdeke boldy. Ýassygyny gujaklap porhan
bolup aýlanyp ýör. Bir wagtlar özüni dürsäp, gözünü açsa daň atyp, kümmediň içi
ýagtylyp, gün dogmaga ýakynlapdyr. Hemra hasyr-husur ýerinden galyp, täret alyp

namazyny okady. Özi misli aýlandyrylan ýaly bir hili bolup otyrды. Özünüň göreniniň düşdiginini bildi. Bir meýdan oýlanyşyp oturyp, Şasuwar atyny äkelip, ony eberteň-zeberteň eýerläp, jüp aýylny mäkäm tartyp ugramakçy boldy. Hemra atyna garap:

– Dilsiz hem bolsaň dilliden gowy erdiň. Sen şundan bir şymam aňmaýarmyň? – diýip, goluna sazyny alyp, baş agyz söz diýse gerek.

Misiriň ýurdundan geldim,
Barsa gelmez ýoly beýle.
Pirleriň jemini gördüm,
Aly käse berdi şeýle.

Pirim gelip namaz uýdy,
Kyrklar gelip omyn diýdi,
Hezret Aly käse berdi,
Içip mes bolmuşam şeýle.

Kyrklar geldi bir at goşlap,
Meniň garyp göwnüm hoşlap,
Meni türfe jaýa başlap,
Ajaп türfe jaýy beýle.

Hemra diýer döwran sürmese,
Pirim medetgär bolmasa,
Perizat gola ilmese,
Boldy renjim zaýa beýle.

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Atdan hiç seda bolmady. Gara dutary arkasyna taşlap, «Alla rahman» diýip, ata galyp bolup, öňki ýoly bilen ýöriberdi. Hemra aty gündizine ylgalyna sürerdi, gijeler şöwür çekerdi. Şeýdip birnäçe gün ýol ýöridi. Oglan ardy, çarşady

Meň öňümden bir bellik bolmady – diýip barýar erdi. Bir belent dag peýda boldy. Ýol şuňa baryp, urup duruberdi. Eýläk-beýläk aýlanyp, yz kesip gördi. Hiç ýana çykmady. Hemra bu boluşa hafa bolup goluna sazyny alyp, baş agyz söz aýdar gerek.

Kadyr Alla saldyň meni bu derde,
Men neýleýin ýardan aýan bolmasa.
Ýary ýar diýip gezer erdim her ýerde,
Çiltенlerden maňa ýaran bolmasa.

Men gelipmen barsa gelmez ýol bilen,
Ýol bardyr ahyr bir gün men bilen,
Göwün mätäjiňi Alladan dilän,

Men neýleýin belli mekan bolmasa.

Däli göwnüm Herem handa, men handa,
Ukuda görenim eýleme bende,
Ýat illerde ölüp galsaň, şerbende,
Maksadym-myradym aýan bolmasa.

Hemraýym ýitirdi gül ýüzli ýaryn,
Agzyndan gaçyrdy sabry-kararyn,
Agtaryrmen pany dünýäniň baryn,
Köp ýatmak özüme zyýan bolmasa.

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Gara dagyň gerşinden ýol açyldy. Hemra ýoluny yzarlap ýöriberdi. Gündizler ylgalyňa ýördi, gijeler şöwir çekdi. Şol barabarynda birniçe ýollara ta (?) kyldy. Töweregine ser salyp barýardy. Ala sazak köwreýiň içinde gözüne bir gara göründi. Hemra:«Basymrak munuň yzyndan ýeteýin, ýol salgy berer» diýip, şasuwar atyň jylawyny ýazdyryp göýberdi. Şasuwar at gidiberdi badyna ýakyn-ýakyn baranda ser salsa, başynda selle, egninde melle, aýagynda köwüş moza, golunda ýaşyl hasa bir ak sakally baba duş boldy. Hemra atdan düşüp salam berip, baryp babanyň goluny aldy. Baba bilen aman-saglyk soraşdylar. Baba aýtdy:

– Eý, Hemra jan, seniň Hezret Aly piriň bolurmen. Her wagt gynansaň, gyssansaň, bizi ýat etseň ýetişeris saňa. Sen sabyr kyl, howlukmagyl. Muşakgat çekmeseň magşugyň wefasy bolmaz saňa. Men şu taýda seniň geleriňe garaşyp durdum – diýip, gol ýaýyp, Hemra jana pata berdi. Hemra göz açyp ýumsa, görse baba-da ýok, zat-da ýok. Hemra bir meýdan durup akylyny durlap, ýola düşüp ýöriberdi. Şol sürüp barşyna-da ýol üstünde uly tüweleý turup ýöriberdi. Hemra tüweleýe:

– Sen meniň ýaryma özümden öň barar ýaly kim bolduň? – diýip, Şasuwary ýazdyryp göýberdi. Bir meýdan kowalaşyp ýöridi. Tüweleý bara-bara arany açyp gidiberdi Hemra.

– Menden öňünçä tüweleý barmakçy boldy. Men Hüýrlukga ýaryma baş agyz salamymy aýdyp goýbereýin–diýip, atyň üstünde, sazy destinde, baş agyz söz diýse gerek.

Bady safa salamymy
Hüýrlukga jana ýetir.
Meniň bu arzy halymy
Keremli soltana ýetir.

Men bolup men şaga nöker,
Gamzaň oky janym ýakar.
Agzy pisse, lebi şeker,
Dişleri dürdänä ýetir.

Bir ýar üçin boldum heläk,
Aýra saldy gabha-pelek,
Ak ýüzleri menek-menek,
Gözleri messana ýetir.

Men bolup tut özüňi,
Gam bilen saralt ýüzüňi,
Taňrym üçin şu sözümi,
Ol gaşy kemana ýetir.

Bir ýar üçin boldum hassa,
Habar ýetir ýara-dosta
Bilbilim galdy kafasda
Janymy janana ýetir.

Hemra diýerler adyma,
Hak eşitgeý arzy-dadymy,
Şamu-säher perýadymy,
Hüýrlukga jana ýetir.

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Tüweleý: «Seniň sözünü kabul etdim» diýip aýtmady. Özünüň ugruna ýöriberdi. Şol sürüp barşyna bir boz meýdana çykyp ýöriberdi. Oglan aryp, çarşap, suwsap barýardy. Bozdan çarwalaryň gazyp goýan serhowuzy dahyl boldy. Dolup oky bilen gaýdyp ýatan mele suw, töwereginde dyzdan çaýyr. Ine, birsafali ýer. Hemra:

– Eý, Şasuwar seniň hem gezimiň ýetdi. Menem ýadadym – diýip, şu ýerde atdan düşdi. Sazagyň gury kötüklerinden çöpläp, tüňçäni horjundan alyp, suwdan doldurup, çakmagy çakyp, ody ýakyp göýberdi. Hemra jan çaý içip, çilim çekip wagtyny hoşlady. Ikindi, agşam namazyny şu ýerde okyp yzyndan hupdany okyp, takyrrak ýere çykyp töweregini çyzyp, düşek salyp, bu gije şu ýerde boldy. Tisginip yerinden galyp görse, daň wagty, bolan eken. Täze täreti bilen ertir namazyny okyp, ýene hem çaý, çilimden wagtyny hoşlap, Şasuwar atyň ýanyna baryp:

– Senem ýagşyja dynjyňy alansyň – diýip, synap, sylap eýerlemäge başlady. Aty eberteň-zeberteň eýerläp, jüp aýylny mäkäm tartyp, dutaryny arkasyna taşlap, «Alla rahman» diýip, ata galyp bolup, ýola düşüp ýöriberdi. Sürhä-sür, barha-bar, birniçe menzil ýol ýöridi. Oglan ýadap, at aýagyndan bikär bolup barýardy. Birnäçe dag-dereleden geçdi. Şol barşyna ýol üstünde bir torgaý saýrap asmana çykyp duryberdi. Hemra janyň göwnüne:

– Bu-da meniň ýaly ýaryndan aýrylyp, ýanyp-köýüp duran janawer eken. Şundan hem baş agyz söz sorasam, maňa habar bermezmikä? – diýip, elinde sazy, dilinde sözi, birniçe yerlerinden tymsal getirip, torgaýa ýalbaryp, baş agyz söz diýse gerek.

Asmandaky boz torgaý
Saýramasaň ne bolgaý?
Saýramaga dilim ýok
Bile ýörseň ne bolgaý?

Bir niçäni görürdim,
Safa bilen söhbetde.
Bir niçäni görürdim.
Gaýgy bilen hasratda.
Men ejiz biçäräni
Gynamasaň ne bolgaý.

Altyn aşyg bolanyň,
Bolarmeken dawasy?
Her kimse aşyg bolsa,
Ölmek şonuň rowasy.

Mejnun kibi saýraýşyň,
Bu guşlaryň uýasy.
Men ýarymi ýitirdim,
Galdym arman içinde.

Yşk oduna tutaşyp,
Ýanar boldy ýüregim.
Garyndaşym islemez,
Ýokdur meniň gereğim.

Hemra diýer ahyr çykdy,
Bir hudaýdan dilegim.
Men ýarymy ýitirdim,
Bu çölüstan içinde.

Elkyssa, Hemra jan sözüni tamam etdi. Guş öňküdenem beter asmana çykyp, gözden ýitip ýöriberdi. Hemra haýran bolup, gözläp durdy. Şol gelşine guş asmandan ganatyny düwüp,özün ýere taşlady. Ýere bagryny oýkap ýatyberdi. Hemra bu guşy bu halda görüp:

– Bu guş menden hem zyýada aşyk eken – diýip haýran galdy. Bir zaman garaşyp durdy. Guşdan seza bolmady. Hemra ýanyp-köýüp, ýene ýola düşüp ýörüberdi. Hemra gündizine ylgalyňa sürdi. Gijesine şöwür tartdy. Oglan aryp, çarşap barýar erdi. Öňünden gargalar gagyldaşyp, asmana çykýa, ýene ýere gonýa. Hemranyň göwnüne geldi.

– Ýa ilin çetinden agaçlyga ýetişdim, ýa harman jaýa geldim – diýip, Şasuwary ýazdyryp goýberdi. Gelip ser salsa, bir jeren ölüpdür. Gözlerini garga çokup, doýan gargalar aňyrrak gonup,«arryk-arryk» diýişýärler, zat ýetmedik

gargalar «puluň çykdymy» diýýär. Hemra muny görüp, bir sagatlap haýran bolup durdy.

– Eger kazam ýetip, şu meýdanda ölsem, meniňem boljagym şu – diýip, zar-
zar ýyglap, golunda sazy, dilinde sözi, baş agyz söz diýse gerek.

Kadyr Allam, meni salgyn ýoluma,
Gözden akan ganly ýaşyma meniň.
Aman-esen ýetir ýaryň iline,
Gözden akan ganly ýaşyma meniň.

Meniň ýarym almamydyr, narmydyr,
Men geler diýip, şu gün intizarmydyr,
Aman-esen ýary görmek barmydyr,
Hüýrlukga göwün hoşuma meniň.

Aly pirim, dogry salgyn ýoluma,
Özüň medet bergin meniň halyma,
Meni tiz gowşyrgyn gyzyň gülüme,
Hüýrlukga janyma meniň.

Ilden aýra düşdün, Hemra, pähm eýle,
Ýoldan aýra düşdün, özüň wähm eýle,
Eý, Hudaýym, özüň maňa rehm eýle,
Gözden akan ganly ýaşyma meniň.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Oglan şu gije şu ýerde demini ady. Erte irden turup, daň namazyny okyp, ýorgany täzedən eýerläp, «Alla rahman» diýip, dutary arkasyna atyp, ýola rowana bolubardi. Hemra öňki dessurynda gündizine ylgar urup, gijesine şöwür tartyp ýöriberdi. Şu barabaryna birniçe daglardan, birniçe çöllerden aşdy. Oglan ýadady. At aýagyndan bikär boldy. Şol barşyna öňünden bir gabyrystanlyk dahyl boldy. Baýaky atasynyň beren nesihatý adyna düşdi. Gün ikindi wagty boldy. Şasuwary mäkäm baglap, öňüne selin taşlady. Eýerkeçäni ýazyp, özi uzyn uka gitdi. Hemra ýadapdyr. Şol ýatyşyna ýatyp galyberdi. Gijäniň ýary ötüp, dördten biri galan wagtda kyrk çiltlen gaýyp erenler, dört çaryýar, hezreti Aly piri häzir boldy. Kyrk çiltlenler «Adam ysy gelýe» diýmäge başlady. Onda hezret Aly pir aýtdy:

– Ol meniň nefes oglum, Hemra ol köp muşakgat çekip, gynanyp gelýe – diýdi. Onda:

– Munuň jübütini basymrak gowuşdyrmak gerek – diýişdiler. Onda hezret Aly piri:

– Hemmäňiz jogap berseňiz, özümüz, enşalla, gowşurarmyz – diýdi. Onda bary rugsat berdi. Birden Hemra tisginip, ýerinden galsa, daň eles-gofas bolup, gün çykмага ýakynlaşyp gelýär. Ur-da-tut ýerinden galyp, geým-gejimini geýip, ertir namazyny okamaga durdy. Namazy tamam edip, öňünçä sag egnine salam berdi,

sagyndan bir gün çykyp ugrady. Soňundan sol egnine salam berdi, sol tarafyndanam bir gün çykyp ýokari galmaga başlady.

– Barsa gelmeziň nyşany şu bolsa gerek. Şu wagta çenli iki gün dogdy diýip eşitmedim, Allatagala maňa her hili gudrat görkezmäge başlady – diýip aglamaga başlady. Hemra:

– Umyt bilen çykdyň Misir ýurdundan, men bu günüň haýsysyna gideýin – diýip, zar-zar aglap, sazyny eline alyp, baş agyz söz aýdar gerek. Gör, bak, näme diýýär:

Aly pirim rehm eýlegil halyma,
Men şu günüň haýsysyna gideýin?!
Meni gönder özüň dogry ýoluma,
Men şu günüň haýsysyna gideýin?!

Pälim azyp bu meýdana gelip men,
Indi senden gutulmazym bilip men,
Aýrallyk derdinden juda bolup men,
Men şu günüň haýsysyna gideýin?!

Jem bolup, kyrk çiltan erenler gelse,
Bir garyp gulundan habardar bolsa,
Allahym rehim edip, nazaryň salsa,
Men şu günüň haýsysyna gideýin?!

Garyp Hemra diýrler meniň adyma,
Hudaýym, sen özüň ýetiş dadyma,
Sygynyp çykyp men pir ussadyňa,
Men şu günüň haýsysyna gideýin?!

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Ondan soň, hudaýa şükür edip, kybla tarapyňy gözläp, çök düşüp oturyberdi. Gara atly, ýaşyl näyzaly, başy selleli, egni melleli ak sakal kişi häzir boldy.

– Eý, balam, gam çekip, gamgyn bolmagyl. Men Hezret Aly piriňdirin. Balam, ýum gözüňi – diýdi. Hemra gözüni ýumdy.

– Balam, gözüňi aç – diýdi. Hemra gözüni açyp, ser salsa endamli bir giň ýatan bag çarbagyň ortasynda dur. Töweregindäki haýatlary asman bilen barabar. Pir aýtdy:

– Eý, balam, bu bagy tanaýarmyň? – diýdi. Hemra

– Bilmezmen – diýdi. Piri.

– Bilmeşen seniň ýaryň Hüýrlukganyň bag çarbagydyr – diýip, gol ýaýyp, ak patyýa berdi. Hemra gözlese, ol gözünden gaýyp boldy. Hemra jan eýlesine-beýlesine oýlanyp, seretmäge başlady. Bagyň içinde iňläň siňek görmedi.

– Pah, pah, ajaýyp jaýlaryň bar eken – diýip, aýlanmaga başlady. Şol aýlanyp ýörşüne şasyfanyň üstünde, güjere agajynyň teýinde iki sany ak öýe gözi düşdi

«Bissimylla» diýip, gafyny açyp, kybla tarapyndaky öýe girdi. Ortada bir gazan gaýnap dur, teýinden çykýan bir çog ýok. Demlenip häzir bolup duran palaw. Bu palaw näçe bir zatlardan bişirilen palawdy. Çarhy pyýaz, dogry käşir, tahýa ýagy, ovründi bürünç, jüýje horazyň göşüdi. Sap-sary bolup, özi ýahna bolup galypdyr. Hemra jan:

– Pah, pah, zaňňaryň gyzy, bizi geler diýip, häzirläp goýupdyr – diýip, goluny ýuwup, «bissimilla» diýip, elini uzatdy. Şol wagt asmandan bir kepgir oýnap gelip degdi maňlaýyna. Hemra jan çykyp ýazyberdi penjäni. Yzyny gözlese, hiç zat ýok. Durup oýlanyşdy. «Günçykardaky öýi-de bir barlaýyn» diýip, gatyрак ýörip baryp, onuňam gapysyny açdy. Ortada bir gazan gaýnap dur. Teýinden bir çog çykanok. Gazanyň içinde berre guzynyň göşi özi bişip, özi düşüp, göşler süňkden jyda bolup, her gapyrga-da başbarmagyň dişi ýaly soňkaýsyp dur. Hemra jan muny görüp

– Pah, pah, zaňňaryň gyzy, aýygyp gelende işgeneden dadyp wagtny hoşlasyn – diýip goýupdyr. «Bissimilla rahman rahym» – diýip elini uzatdy. Şol wagt asmandan bir susak oýnap gelip degdi maňlaýyna. Hemra çykyp, ýazyberdi penjäni. Oglan:«Bu barsa gelmeziň nyşanasy boldumy?» diýip haýran boldy. Seredip dursa, kyrk gez ser howuz, içi sement bilen suwalan howuz suwdan dolup çaykanyp ýatyr.

– Gel, bu zatlar-a maňa nesip etmedi. Suw içip bir içimi sowudaýyn – diýip, howuza baryp eňegini basdy. Suw aşak düşüp gidiberdi. Tekjek-tekjek aşak düşdi. Hemra jan defesine seretse, defesinde kyrk tekjek dur.

– Aldym seniň habaryňy, aşak düşüp-düşüp, birden ýokary çykyp, meni alajaksyň, men bildim – diýip, ýuwrup ýokary çykyp ýörüberdi. Hemra:

– Bu zatlar-a maňa nesip etmedi. Indi bagdan bir garnymy doýraýyn – diýip, baryp bagy aralasa, dürli miweler pişipdir, al-ýaňak alma, gelinbarmak üzüm, muňkaly şepdaly, synygy erik bişip, öz agramyna özi düşüp, güller açylyp, bulaklar çar-para akysyp dur. Bilbiller saýraşyp, bak-baklar dem tartyp, buzawaşlar ýap tartyp, serçeler serenjam berip, hüpüpükler taramanlyk edip, gurbakgalar miraplyk edip, gogurlap kethudaçylyk edip ýören jaýa ýetişdi. Hemra heýran bolup duruberdi. Bir sagat tomaşa edip durdy.

– Gel, indi şu miweden ýygaýyn – diýip, miwä elini uzatdy. Şaha ýokary göterilip ötegitdi. Hemra bu halaty görüp, köp hafa boldy.

– Eý, Hudaýym-a, «Jenneti görmek bar-da,datmak ýok» diýip eşidýedim, ras ekeni. Indi, Hudaýym, özüň maňa rehm etgil – diýip, zar-zar ýyglap, birniçe ýerden tymsal tapyp, baş agyz söz diýse gerek.

Ýeliň piri Mirhaýdar,
Eňil pudagy-pudagy.
Säher wagty ösen ýeller,
Eňil pudagy-pudagy.

Mugteser kyldym säherde,
Uçradym men ýowuz ýerde,

Ömür boldum men bu ýerde,
Eňil pudagy-pudagy.

Kimsäni gör, aýyşdadyr,
Kimsäni gör, nalyşdadyr,
Tup ol agaç behiştendir,
Eňil pudagy-pudagy.

Hemra aýdar dat erenler,
Bize patany berenler,
Säher wagty ösen ýeller,
Eňil pudagy-pudagy.

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Şol wagtda kybla tarapyndan bir güýçli şemal gelip, бага degdi. Şahalar azaň-azaň boluberdi. Bir erigiň şahasy ýere degdi. Hemra üstüne atlaýyn mindi. Bir miwe eline ildi, gözünü ýumup agzyna saldy. Gözüni açsa, afa-safaçylyk bolupdyr. Miwelerden halanyndan iýip, wagtyny hoşlap, birniçe wagt бага aýlanyp gezdi. Birden häki kabla bilen işgene ýadyna düşdi.

– Indi baryp iýip bolamazmyka? – diýip, oylan ýörüberdi. Baryp kybla tarapdaky ak öýüň gafysyny açdy. Barsa kabla öňki durşuna dur. Goluny ýuwup, «bissimilla» edip iýmäge başlady. Iýip otyr, defesini gözleýär. Garnyny doýyryança hiç ýerden zat bolmady. Oylan usul bilen yzyny gözläp, çykyp ýörüberdi. Günçykardaky öýüň baryp, işigini göterdi. Görse, häki işgene şol durşuna dur. Goluny ýuwup, «bissimilla» edip almaga başlady. Mundan hem iýip otyr, defesini gözleýär. Iýip mäkäm garnyny doýurdy. Oýlanyşybraga-da çykyp ýörüberdi. Oylan baýaky serhowza tarap ugrady. Usul bilen baryp, howza agzyny basdy. Suw içip ýatyr. Oylan defesini gözleýär. Suw içip boldy. Hiç üýtgeşik zat bolmady. Çykyp ýörüberdi.

– Emeli tetik eken, indi bildim – diýip, бага garşy ýörüberdi. Baryp бага girip, bagyň içindäki her tür haýwanlara tomaşa edip, keyfini kökläp, altyndan bug berlen käkillerini ýazyp gatberip, birnäçe wagt tomaşa etdi. Gün günorta ýakynlaşdy. Oglanyň eti gyzyp, ukusy tutup, agyrylyk basmaga başlady.

– Gel, gaýta gelende maňa tomaşa etdirmeyerlermi. Bir uklap dynjymy alaýyn – diýip, Hemra bagdan çykyp ýörüberdi. Şol gelşine baýaky serhowzuň boýuna gelidi. Gelse, howyzyň döweregi gün düşmeýän agaç, boýy şasyfa.

– Päh, zaňňaryň gyzy, köp safaly jaýyň bar – diýip, güllere garap ýöriş etdi. Bir, iki gujak ýaly güli ýygyp aldy. Bir dessesini düşedi, bir dessesini ýassandy, bir dessesini örtüdi. Oylan:

– Dynjymy alaýyn – diýip, uka ýörüberdi.

Indi bu söz bu ýerde dursun. Indi habary kimden eşit, Hüýrlukgadan eşit. Simun kenizi ýanyna çagyryp aldy.

– Eý, Simunjan, men Hemra jan ýaryma sataşmakda kyrk gün möhlet beripdim. Şol kyrk gün şu gün doldy. Ol gelendir. Semhuryň bagnyna gitmek gerek – diýdi. Hüýrlukga şol wagt:

– Bir sagada galman jemleniň – diýip, kenizlerine, döwlerine buýruk berdi. Sagada galman bary jem boldy. Hüýrlukga olaryň öňüni-ardyny jemläp, öňi bilen perilere:

– Siz habar tutuň – diýip buýurdy. Kyrk peri kepder lybasyna girip, uçup ýöriberdi. Yzyndan döwlere emir etdi.

– Sizler baryberiň – diýdi. Olar hem gök gübürdän ýaly, gübürdeşip, silkinşip, gogur lybasyna girip ýörüberdi. Yzyndan bir zaman afy-safalyk bolup durdy. Özi-de bir silkinip, totu guş lybasyna girip, uçup ýörüberdi.

Kenizler бага ýakynlaşyp:

– Adam ysy gelýe – diýişmäge başlapdyrlar. Onda Simun keniz:

– Eý, gyzlar, bu bibimiň ýary Hemra jan gelendir. Şonuň ysydyr – diýdi. Kenizler bagyň depesinde kepder bolup, üç mertebe aýlandy. Aşaklap-aşaklap özlerini taşladylar. Jem bolup bir galta urdular. Boldy bir bölek gyzy. Şol wagt ukuda ýatan Hemra janam oýandy. Gyzlar nämedir öz dilinde gürrüň edip, üçden-dörtünden tirkeşip, бага aýlanmaga başladylar Hemra jan gyzlary görüp, gülüň teýinden gözläp ýatyberdi.

– Bularyň haýsysy Hüýrlukgaka? Birden bir habar gatsam, bulara dik düşermikä – diýip, uly oýlanyşga gitdi. Şol oýlanyp ýatyşyna bir meýdan geçensoň bolubardi bir afy-tupan, gök gübürdedi, ýyldyrym çakdy. Iki sany gogur gelip, bagyň üstünden üç mertebe aýlandy. Aşaklap-aşaklap, özüni taşlap goýberdi. Taşlanda bagyň içi ala gümmürdi bolup, ýer lerzana geldi. Ýaňky gogurlar bir galta urdy. Boldy bir iki sany döw. Aýagy ýerde, depesi gökde. Gepleşseler bagyň içi bolýar ala-zenzele. Hemra jan munam ser salyp görüp ýatyrady.

– Eý, zaňňaryň ogly, päliň azyp gelipsiň bu taýa. Bu döwleriň eline düşseň, müň janyňdan bir jan galmaz – diýip, gaýym bukulyp ýatyberdi. Hemra jan imanyny öwürüp.

– Ýa pirlil Hezret Aly, bu belany özüň dep etgeýsiň – diýip, bilen safagyny okymaga aýlanyşdy. Bagyň içi bir iki sagat şol afy-tupanlygynda durdy. Afy-sapaçylyk bolup, iki sany toty guş bagyň üstünden üç gezek aýlanyp özüni taşlady. Bir galta urdy, boldy iki sany perizat. Ýöräp ötägitselerem, ýeriň gaýmagyny kä bozýar, kä bozanak. Ondördi gijäniň aýy kimin, bir gijäniň gary kimin, gözleri süzülip duran, galam-gaşly, hünji dişli, gara saçly, pisse dahan, mürçe miýan, agy ak, garasy gara, gyzyly gyzyly, haly hal, ýokary dodagyndan daman ballar aşaky dodagyna minnet bilen düşýär. Daraýy köýnek egninde, endam janyňyň bary süýşä guýlan suw ýaly mälüm bolup dur. Hemranyň bulara gözi düşüp, baýaky gorkusyny ýatdan çykardy. Ok atjak mergen ýaly ýene gözläp ýatyberdi. Olar öz dillerinde totu kimin jilwe berip sözleşýärler. Emma oňa Hemra düşünmedi.

– Gel, men ajalymdan gorkup ýatmaýyn, bulara habar gatman ölsem, biarman giderin – diýip, ysytma degen ýaly, endamyna hem degdi bir galdyratma, hiç özüni saklap bilmedi, şol halda sazyny çala-çula düzüp, bulara garap, baş-alty söz diýse gerek.

Şükür hakyň dergaýyndan,
Gözel göründi, göründi.
Ýaryň soňky jemalyndan,

Göwnüm imrendi-imrendi.

Arz aýdaýyn patyşaýyma,
Ýalbaraýyn Hudaýyma,
Agzymdan çykan ahyma,
Daglar defrendi, defrendi.

Rugsat ber, gideýli,
Bagyňdan güller tireýli,
Kaddy boýuňy göreýli,
Sallan ýör indi, ýör indi.

Aşyk men ala gözüňe,
Şekerden şirin sözüňe,
Çaprazly hal-hal ýüzüňe,
Hakdan nur indi, nur indi.

Ýakma Hemraň ýüregini,
Sal boýnuna bilegiňi,
Barça guluň dilegini,
Möwlam ber indi, ber indi.

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi, Hüýrlukga Hemranyň sözünü diňläp durup eşitdi. Simun kenizi ýanyňa çagyryp:

– Häzir köşge garşy ugraň diýdi. Kenizler ýygnanyşyberdiler. Özi duran ýerinde bir galta urdy. Iki sany totugyş bolup uçup ýöriberdi. Yzyndan hem kyrk keniz hem bir galta urdy. Bularam bir bölek kepder bolup, bularam uçup ýöriberdi. Yzyndan döwlerem bir galta urdy. Boldy iki sany gogur, harlap, düwläp, bagyň içini ala-zenzele edip, bularam göterildi.

Indi habary kimden al Hemradan. Harmanjaýda galan hakgulla ýaly bir özi galyberdi. Hemra:

– Dillerim lal bolsun, näme üçin habar gatdym, bir zaman görüp dursam mährim ganardy. Jenneti görmek bar-da, ganmak ýok diýeni dogry eken – diýip puşeýman edip, zary-girýan bolup oturyberdi.

Indi habary kimden eşit Hüýrlukgadan. Kenizlerini, döwlerini köşkte jemläp alyp, «Hasy» keniz diýip, uruberdi abry-zabry.

Hasy keniz:

– Nä hyzmat? – diýip ýetip geldi. Onda Hüýrlukga aýtdy:

– Eý, zaňnar keniz, özüň görüp gaýtmadyňmy? Hemranyň bagyň içinde ýatanyny. Gidişiňden gelşiň basym bolsun, git-de şony getir. Eger ýolda oňa azar berseň, deriňi diri soýduryp, gözüňi oýdyryp, dik aşak gömdirin – diýdi. Hasy keniz:

– Buýrugyňa gulluk – diýip, бага garşy ýörüberdi. Bagdan çykmanka yzyndan Selip keniz ýetdi.

– Aý, bibijan, niräk barýarsyň? – diýdi.

Onda:

– Hüýrlukganyň ýary Hemrany äkelmäge barýan – diýdi. Onda ol:

– Men saňa bir gürrüň aýttjak. Eger şol oglan bagyň içinde bar bolsa, bir gije dartyşsak, dalaşsak, oýnaşsak, gülüşsek, soň ony ertesi eltende bibimiz gupbamyzy döwýemi? – diýdi.

Onda Hasy keniz:

– Ýagşy aýdýarsyň, Selip jan. Bizem bir gije wagtymyzy hoşlaly – diýdi. Kenizler maslahaty şuna goýup ýörüberdiler. Hüýrlukga oturan ýerinde göwnüniň bozulanyňy aňlapdy. Yetip-yetmänkä yzyndan «Haýsy keniz» diýip jar gygyrдыberdi. Kenizler şol barşyna Hemranyň ýanyna bardylar. Barsalar, şa syfanyň üstünde bir oglan ýatyr, görmäne göz gerek. Ondördi gijäniň aýy kimin, gara gözli, güler ýüzli, altýndan bug berlen käkileri o çekgesinden bu çekgesine çyla berip düşýär. Misli afy-tap mysaly. Muny gözläp, munuň jemalyna gark bolup, kenizler huşundan gidip, darak gaýtdy bolup gaýdyberdiler. Bir sagat ýaly ýatyp agzy-burunlarynyň suwuny akdyryp ýerinden galdylar. Hemra jana tarap ugraberjek bolanda «Hasy keniz» diýen tawuş gulaklaryna ildi.

– Indi biziňki bolmady – diýip, yzyna garşy aýlanyberdiler.

Hemra bulary bu halda görüp, tomaşa edip oturybersin.

Kenizler ylgaşyp, Hüýrlukganyň ýanyna ylgaşyp bardylar. Hüýrlukga gazap bilen:

– Hasy keniz, hany Hemra? – diýdi.

Onda ol:

– Bibijan, oglanlykdan gyzma gylygyň galmaýar. Men saňa gören oglanymy saz bilen beýan edeyin – diýip, baş agyz söz diýse gerek.

Bibijan, bag içinde bir oglan gördüm,
Görmedim onuň deý owadan gözli.
Ýañaklary hal-hal, ýüzleri zerli,
Görmedim onuň deý owadan gözli.

Nä sebäpden gül dek ýüzüň sargara,
Bagrym başy boldy göz-göz ýarala,
Ýa Hemradyr, ýa Hemradan habarly,
Çyn göwher düzülmüş bir syny zerli.

Ony görenler köp çeker ah bilen ahy,
Gökde bulut oýnyr, derýada mahy,
Hemra bir gedadyr, ol gözel şahy,
Görmedim onuň deý owadan gözli.

Hasy keniz diýer aýan eýlesem,
Görenim bir-bir beýan eýlesem,
Seniň Hemraň diýip, guman eýlesem,
Dallar arasynda boldum heserli.

Elkyssa, Hasy keniz sözünü tamam etdi. Hüýrlukga Hasy kenizden ugurly gürrüň eşitmedi. Gahary gelip, bir sagat ýaly otyrды. Yzyndan:

– Döw Haşrak – diýip, abry-zabry uruberdi.

Döw:

– Nä hyzmat?! – diýip häzir boldy.

Onda Hüýrlukga aýtdy.

– Eý, döw Haşrak, Hemra bilen kyrk günlük wadam bardy. Şol wadam dolup ol бага gelipdir. Şony baryp äkelgeýsiň. Eger oňa gazap bilen penje urup, ony tisingdirseň, seniň iki gözüi oýdyryp, deriňi diri soýdyryp, dik aşak ýere gömdirin. Özüňe-de ýarym sagat wagt berermen. Derrew ugra – diýdi.

Döw biçäre götinjekläp, yzyna gözleý-gözleý ýörüberdi. Aňyrrak çykyp, duran ýerini baş-alty gezek depgiledi, turdy bir ala tozan. Şol harasadyň içinde galta urup, gogura öwrülip, uçyp ýöriberdi. Baga baransoň, döw uly oýlanyşyga gitdi. Ol «adamzat» diýip eşitse-de görmändi. Onuň adyndan gorkýardy. Hemranyň çigit ýaly azarsyz gelmegini-de Hüýrlukga aýdypdy. Äkitmäýin diýse, Hüýrlukgadan gorkýar, äkideýin diýse öz janyndan gorkýar. Döw boldy sermisar. Oýlanşa-oýlanşa bagyň depesini üç gaýtara aýlandy, özüni ýere taşlady. Bagyň içi ala şakyrды boldy. Hemra gözlese, baýaky döw gelipdir. Muny gören Hemra şol toplan gülleriniň teýine girdi. Döw-de oýlanşyp, götinjekläp: «Näme-de bolsa gözüm görmesin, syrt tarapymdan gelsin» diýip, götinjekläp geliberdi. Şol gelşine Hemranyň ýanyna ýakyn-ýakyn gelip, gülüň üýşmegräk duran ýerin «şu dälmiä» diýip, netijäni salyp goýberdi. Güli göterip, gürläp asmana galdy. Beren süregi ýarym sagat bolsa, döw on baş minuda galman ýetip bardy. Eltip güli Hüýrlukganyň ýanynda – öňünde goýdy. Hüýrlukga dergazap bolup:

– Men saňa gül getir diýdimmi? Hemrany getir diýdim. A zaňnar. Hemra hany? – diýdi. Onda döw:

– Menem öz janymdan gorkunjyma şu gülüň içinde bardyr diýip, alyp gaýtdym. Şunuň içini gözleseň bardyr – diýdi.

Hüýrlukga gülüň arasyny döwür, Hemrany tapyp aldy. Emma Hemra gorkup tisingipdir. Oglanyň gursagy tiffildeýärdi. Hüýrlukga birniçe wagt Hemranyň gursagyna elini goýup oturdy. Yzyndan aýtdy.

– Eger Hemra öňki kaddyna gelmese, seni hiç bir zada höküm edilmedik zulüm bilen öldürin – diýdi.

Döw, biçäre näme iş etsin, aglap oturyberdi. Birnäçe wagt «eýlesin ber-de, eýlesin ber» bolup, Hemrany göterip, şemala göterdiler. Atdan ýykylan at oylan ýaly, Hemra gözünü açmady.

Indi habary kimden al, Hüýrlukgadan, dutary döşüne goýup baş agyz söz diýse gerek.

Eý, ýaranlar, musulmanlar,
Sefil boldum ýar derdinden.
Ýar derdiňe köýe-köýe,
Ölür boldum ýar derdinden.

Gördüm, näçelerini gördüm,
Başyma söwdalar saldym,
Misire kyrk gaýra bardym,
Baryr boldum ýar derdinden.

Gündizlikde parahat ýok,
Gijesinde takadym ýok,
Gaýry mundan muşakgat ýok,
Ölür boldum ýar derdinden.

Adymyz Hüýrlukgadyr,
Pany älem biwefadyr.
Çekdigim jebri-jefadyr,
Çeker boldum ýar derdinden.

Elkyssa, Hüýrlukga sözünü tamam etdi. Hemrany kenizler şol elden-ele tutup, şemalladyp ýördüler. Hasy keniz akyllý keniz erdi.

– Bar-da huş gülünden bir-iki, üç sany gül eken – diýip, Selip kenize buýurdy. Selip keniz bir etek ýaly gül ýygyp geldi. Birini aýryp taşlap, birini Hemranyň burnuna tutmaga aýlanyşdylar. Hemra bir çakdan soň gözünü açdy. Erse kenizler:

– Bibim, jany bar-da, bibim, jany bar, bibim, buşluk-da, bibim, buşlyk – diýip gygyryşyp:

– Söýünjini bol ber – diýmäge aýlanyşdylar. Hüýrlukganyň wagty hoş bolup, Simun kenizi ýanyna çagyrdy.

– Bar-da hazynahanadan göteribildigiňi göterip gaýt – diýdi. Simun keniz birnäçe tylla teňňäni göterip geldi. Hüýrlukga üstüne baş tylladan, on tylladan goýup, her kime serpaý bermäge başlady. Birnäçe serpaý, birnäçe tylla teňňe berdi. Kenizler hem serpaýlandylar, hem pullandylar. Hemra öňki kaddyna geldi. Ondan soň Hüýrlukga:

– Siz adamyň çolalygyny berjek dälmissiňiz, indi gidiberseňiz bolmaýamy? – diýdi. Onda kenizler birbada han ýaly meýdana çykdylar. Hasy keniz kenizleriň öňüne düşüp.

– Munuň git diýenine gidibermeli däl, bizem munuň ugrunda az heläkçilik çekemzok. Ýörün yzyňyza gaýdyň – diýdi. Kenizler ýene toparlanyp gaýdyp geldiler. Hüýrlukga:

– Näme üçin gaýdyp geldiňiz? – diýdi. Onda Hasy keniz ilerräk durup:

– Bibijan, saňa bir arzym bar. Her ýeten adamzat padyman sygyr çopan, geçi bakan, ötel-geçen, saýak sandyran seniň ýaryň boluberyämi? Seniň turşyň defäňe çykypdyr. Sen akyllý bolsaň: «Şu keniz-öýden halanyňy tut, bir gije hudaý hakyna saňa mymandarçylyk edesim bar» diýseň bolmaýarmy? Şonda seniň özüňe agyz urup, kenizler üçin agzyny bölmese, şonda seniň ýaryň. Bolmasa bu bir gezip ýören adamzatty-da – diýdi. Bu maslahat Hüýrlukganyň göwnüne jüňk düşdi.

– Eý, myhman oylan, şu kenizlerden halanyňy tut, saňa hudaý haky üçin bir gije mymandarçylyk edeýin – diýdi. Hemranyň Hüýrlukgadan beýle tamasy

ýokdy. Bu sözi eşidip, diň asmandan geldi. Hemra aýtdy:

– Eý, Hüýrlukgajan, men kenizleriň, çorularyň üçin gelemok, sen diýip geldim. Maňa muň ýaly agyr gürrüň aýtmasaň boljakdy – diýdi. Elinde sazy, kime aşyk ekenini beýan edip, baş agyz söz diýse gerek.

Alys ýoldan gelsem, saňa beg bolsam,
Seniň göwnüň nedir, nä hyýaldadyr?
Ýol ýöriseň, aýakyňa ýol bolsam,
Seniň göwnüň nedir, ne hyýaldadyr.

Alys ýoldan geldim seni görmäge,
Sen gidipsiň syýa zülfüň örmäge,
Meniň göwnüm gujagyňa girmäge,
Seniň göwnüň nedir, ne hyýaldadyr.

Alys ýoldan geldim seni dost diýip,
Sen çykmasaň çykar janym gyssanyp,
Meniň göwnüm ak gollaryňy ýassanyp,
Seniň göwnüň nedir, ne hyýaldadyr?

Alys ýoldan gelsem, saňa gul bolsam,
Ýol ýöriseň, aýakyňa ýol bolsam,
Goýun kibi çar tarapa il bolsam,
Seniň göwnüň nedir, ne hyýaldadyr?

Hemra aýdar, guçsam inçe biliňden,
Gujaklap boýnuňdan, öpsem ýüzüňden,
Pisse dodagyňdan, şirin sözüňden,
Seniň göwnüň nedir, ne hyýaldadyr?

Elkyssa, Hemra sözünü tamam etdi. Ondan soň Hüýrlukga beslenip, kenizleriň ýüzüne garap:

– Heý, akmaklar, indem gitjek dälmissiňiz? Kenizler birbada ürküp ýörüberdiler. Aňyrrak baransoň, ýene Hasy keniz kenizleriň öňüne çykdy.

– Munuň git diýenine gidibermelimi biz? Hüýrlukga kümmetde ýatdyk diýýedi. Eger şondan jogap sorasa, maňa jogap berse, ol şonuň ýarydyr, bolmasa gezip ýören adamzatdyr – diýip, ýene-de kenizleri toplap, öňüne salyp gaýdyberdi. Hüýrlukganyň gaşyna gelip, ýene toplanyp duruberdiler. Hüýrlukga:

– A zaňňar kenizler, indi näme üçin geldiňiz? – diýdi. Hasy keniz ýene-de:

– Bibijan, saňa arzym bar – diýdi.

Hüýrlukga dergazap bolup:

– Aýt arzyňy, arzyň tükenmeýemi seniň? – diýdi. Hasy keniz:

– Bibijan, abaýlaman keple. Sen baýak «Kümmetde ýatdyk, baş alty agyz ýambur-ýumbur etdik» diýipdiň, şondan habar sora. Jogap berse, Hemra ýaryň,

bolmasa munuň baş agyz sözüne aşyk bolma. Muny geçi bakanda öwrenipdir, düýe bakanda öwrenipdir, iň bolmasa bagşy diňlände öwrenipdir. Sen ýetgeçden özüňe çekýärsiň – diýdi.

Hüýrlukga oturyp oýlanyşdy.

– Eý, myhman oglan, saňa baş-alty agyz soragym bar. Şoňa jogap berseň, seniň görjek hezzetiň aňyrsy ýok, eger jogap bere bilmesen görjek görgiň aňyrsy ýok, ura-ura ýurduňdanam aňryk geçireris – diýdi, gaty gazaba mündi. Onda Hemra:

– Eý, Hüýrlukga, sowalyňy beriber, men hak aşyk. Beter jogap bererin – diýdi. Indi Hüýrlukga goluna sazyny alyp, Hemradan sowal sorap, Hemra jogap berip, baş agyz söz aýdar gerek.

Hüýrlukga:

–Säher wagty ýatganyňda,
«Tur» diýenler kimler edi?
Tutup dessi dabanyndan,
«Ýör» diýenler kimler edi?

Hemra:

–Säher wagty ýatganymda,
Aly babam «tur» diýdiler.
Tutup dessi dabanymdan,
«Hatam ýola gir» diýdiler

Hüýrlukga:

–Kybla sary bakyp duran,
Ýüzünden nur akyp duran,
Baş wagt namaz okyp duran,
Namaz uýgan kimler edi?

Hemra:

–Kybla sary bakyp duran,
Ýüzünden nurlar akyp duran,
Baş wagt namaz okyp duran,
Hezret Omar pirlar edi.

Hüýrlukga:

–Senem gördüňmi ol düýşi?
Hakygat erenler işi.
Uzyn boýly gara kişi,
Wekil bolgan kimler edi?

Hemra:

–Menem gördüm ol düýşi,
Hakykat erenler işi.
Uzyn boýly gara kişi,
Hezret Osman pirlar edi.

Hüýrlukga:

–Gezerdi ganym kastynda,

Düýrme gylyjy dessinde,
Ol otyrgan tagt üstünde,
Nika gyýgan kimler edi?

Hemra:

– Gezerdi ganym kastynda,
Düýrme gylyjy dessinde,
Ol otyrgan tagt üstünde,
Şahymydan pirlər edi.

Hüýrlukga:

–Hüýrlukga, zar eýleşem,
Birin-birin ýat eýleşem,
Hakykat yktykat eýleşem,
Pata beren kimler edi?

Hemra:

–Hemra, zar eýleşem,
Birin-birin ýat eýleşem,
Hakykat yktykat eýleşem,
Hak Mustafa nurlar edi.

Elkyssa, iki sözlerini tamam etdiler. Hüýrlukga kenizlere gazap bilen nazar salyp:

– Indi näme iş etjeksiňiz? – diýdi. Kenizler öňki ýaly toplanşyp gitmän, goýun kimin pytrap ýöriberdiler. Indi habary kimden eşit. Hüýrlukgadan. Bil bagdan düşekçe ýazyp, dyzdan ýassyk taşlap, geýnen geýimlerini çykaryp, bir daraýy köýnek bilen darak gaýtdy bolup, özüni çymylgana taşlady. Hemra hem gapdalyna özüni oklady. Hüýrlukga ýatdy.

– Asly toprak, adamzat el gatynça el gatmaýyn – diýip ýatdy.

Hemra jan bolsa:

– Asly ot hem aýal, özi gol gatmasa, men bisabyrlyk etmäýin – diýip, bu-da ýatyberdi. Şeýdip üç gije-gündiz geçdi.

Indi habary kimden eşit Hüýrlukgadan. Dördünji güne gadam basdy, her näme bolsa-da, aýal oylan çydam berip ýatybilmedi. Çymylgandan sogrulyp çykyp, ojak başyny çalşdyryp bezm etmäge başlady. Çakmagy çakyp, ody ýakyp, ody belentden galyp, suwuň durusyndan çay goýup, çäýnek-käsäni arassalamaga başlady. Oňa çenli çay gaýnady. Gyzyly çäýnek, gara-ala käse, çöp çay, safakly nabat, naýy bir gez çilim taýynlap, garşy temmäki häzirläp, oduň töwereginden aýlanyberdi. Yzyndan gazaňany ataryp, çişde-kebabda, çayda-şerapda bolupbersin. Hemra ýorganyň astyndan gözläp ýatyrdy. Hüýrlukga ser salsa, on dördi gijäniň aýy kimin, gözleri süzülip duran, agzy oýmak ýaly, lebi gaýmak ýaly, galam gaşly, hünji dişli, gara saçly, pisşe dahan, agy ak, gyzyly gyzyly, hal-hal, menek-menek, suw içse alkymyndan, käşir iýse bykynyndan görünýä, geýne bilenini geýnip, dakyna bilenini dakynypdyr, asyly gönjök, tylla heýkel, endamyna sefidir atyr suwy, mum kokyp, Hemrany ýatan ýerinde ýatymady. Ysyntma bolan adam ýaly, ýerinden galyp, iki egnini kakyp otyr. Munuň bolup otyryşyna

Hüýrlukganyň gözi düşdi.

– Eý, Hemra, bolup oturşyň nähili? – diýdi. Hemra:

– Eý, Hüýrlukga meniň bir köne ysytmam bardy. Bir begenemde tutýady. Bir gynanamda. Şu gün begenemde tutjakmyka diýýän.

Onda Hüýrlukga:

– Eý, Hemra, çay iç, çilim çek, şerap iç kebab iý. Onsoň ysytma tutsa göreýin – diýdi. Hemra çay içip, çilim çekip, kebab iýip, mes bolup oturdy. Hüýrlukga oturyp oýlanyşdy:

– Asly toprak adamzat. Özüm habar gatmasam, bu maňa müň ýylda-da gol gatyp biljek däl – diýip, tylla desseli gazmany goluna alyp, rugsat berip, baş keleme söz diýse gerek.

Alys ýoldan gelen ejiz myhmanym,
Sürewer Hemra janym, döwran seniňdir.
Saňa gurban bolsun bu şirin janym,
Sürewer Hemra jan, döwran seniňdir.

Aşyg bolsaň azat etgin ölümünden,
Bagban bolup tirgil täze gülümnden,
Elip dek kamatdan, inçe bilimden,
Guçawer Hemraýym, döwran seniňdir.

Emeweri leblerimiň gandyny,
Tutawer pany dünýä pendini,
Ak synam üstünde tylla bendini,
Çetewer, Hemraýym, döwran seniňdir.

Kişi beýle gahar edermi dostuna,
Gylyç alyp çapsyn meni dessine,
Çykaweri ak synamyň üssüne,
Sürewer, Hemraýym, döwran seniňdir.

Hüýrlukga, men haklymy çasyryp,
Kenizleri töweregime üýşürüp,
Saňa syry pynhan goýman ýasyryp,
Bolawer, Hemraýym, döwran seniňdir.

Elkyssa, Hüýrlukga sözünü tamam etdi. Ondan soň Hüýrlukga salygly duran düşege darak gaýtdy bolup taşlaberdi. Hemra janam özüni gapdalyna taşlady. Aşyklar gol boýnuna salyşyp, mähebbet posa alşyp, dal çybyk deý çyрманşyp, gyzyl gül kimin oraşyp, maksat-myratlaryna ýetip ýatybersin. Şol ýatyşlaryna Hemera daň sāher çagynda tisginip oýandy. Atasynyň «Üç aýa çen gelmeseň, çolaşar men kepen dona Hemraýym» diýen nesihatý ýadyna düşdi. Onuň yzarlap çykany hem Bilbilgöýädi. Goluna ilen bilbil ýok, bu-da ýadyna düşdi. Iki agasy bilen bile gaýdypdy. Olardan habary ýok. Agadan, deň duşdan, Misir ilinden,

watandan aýrylany ýadyna düşdi. Ýurdundan çykanyňy hasaplap görüp otursa, üç aýdan on gün ötüpdür.

– Atama şerbende, ýüzügara boldum – diýip, ýerinden laňňa galyp, bir ah çekdi. Ýene-de kellesini ýassyga goýup, gaýta ýatyberdi. Ýene uka gidiberdi. Näge Hüýrlukga oýa ýatyrdy. Hüýrlukganyň göwnüne «Menden başga-da yzynda ýary galan eken-ow, bolmasa ne üçin ah çekdi» diýip, çymylgandan çykyp, Hemranyň kellesini dyzynyň üstünde goýup aglamaga başlady. Hüýrlukganyň gözünden akan yaşlar Hemranyň ýüzünü ýuwup gitdi. Görse, Hüýrlukga aglap otýr. Hemranyň oýananyny bilip Hüýrlukga:

– Eý, Hemra, meniň saglygymda ne üçin gam çekdiň? Ýurdunda menden hem başga eý görýän ýaryň galan bolmasa beýtmezdiň? – diýdi. Şu ýerde Hüýrlukga Hemra jana garap, baş agyz söz diýse gerek. Owaly Hüýrlukga, gaýtargysy Hemradan:

Hüýrlukga:

–Adamzat ähtiniň epru myhmany,
Sen ne üçin ahy-pygan çekesen?
Perizat ähliniň göwün hoşgähi,
Sen ne üçin ahy-pygan çekesen?

Hemra:

–Atam bilbilgöýe gördi düşünde,
Onuň üçin ahy-pygan çekemen.
Ajap söwdalara saldy başymy,
Onuň üçin ahy-pygan çekemen.

Hüýrlukga:

–O nä guşdur seniň yzlap çykanyň,
Şirin janyň yşk oduna ýakanyň,
Saňa aýyp dälmi aglap bakanyň,
Sen ne üçin ahy-pygan çekesen?

Hemra:

–Atam bilbilgöýe gördi düşünde,
Nä hasratlar düşdi meniň başyma,
Dogan gardaşlarym ýokdur gaşymda,
Onuň üçin ahy-pygan çekemen.

Hüýrlukga:

–Hüýrlukga aýdar, göwün mätäjim,
Gözüm göreji, defämde täjim,
Men peri men, tiz görer men elajin,
Sen ne üçin ahy-pygan çekesen?

Hemra:

– Hemra diýer bize kysmat şu boldy,
Ýol jebrinden gözüm ýaşı sil boldy,
Diýşdäki wadamyz ýedi ýyl boldy,
Onuň üçin ahy-pygan çekemen.

Elkyssa, ikisi sözlerini tamam etdiler. Hüýrlukgajan aýtdy:

– Eý, Hemra jan, sen onuň üçin gan iýme, günde kiden kemime. Ol guş biziň Hüýrzagpyran afamyzda tap-taýýar durandyr. Saňa alyp berermen. Gel, sen indi çay nahar edin – diýip, ot başyny çalyşdyryp goş bedessurlaberdi. Çakmagy çakyp, ody ýakyp, ody belentden galady. Tüňçeleri dury suwdan dolduryp goýup, gyzyň çäýnek, çyny käse, safakly nabat, naýy bir gezi çilim, Buhary temmäkisi, goşy bedessur tutuberdi. Yzyndan gazaňany ataryp goýberip, çişde-kebabda, çäşda-şerapda boluberdi. Erse barsyny häzirläp goýdy. Hemra jan çay içip, çilim çekip, nahar edinip wagtyny hoşlady.

Hüýrlukga:

– Ah, Hemra jan, ýazgylaşdyňmy? – diýdi.

Hemra:

– Juda ýazgylaşdym – diýip, şat bolup oturdy. Hüýrlukga:

– Döw Haşrak – diýip, abry-zabary uruberdi. Döw üç, dört gezek ýer depip, gök gürrüldän kimin ýetip geldi.

– Bibijan, hyzmatyňyza gulluk! – diýip, tägzym berdi. Hüýrlukga:

– Saňa hyzmat şeýle. Mundan Hemrany Semruhyň bagyna alyp gitmeli. Goluna bilbilgöýäni alyp berersiň. Ýene hem agyrtman, ynýtman şu taýyk alyp gellersiň. Eger Hemra jan senden nägile bolsa, gözüni oýyp, deriňi soýup, dik aşak gömermen – diýdi. Döw biçärede ne gep bar, emedekläp geliberdi Hemra jana:

– Arkama mingin. Jylaw ornuna iki gulagyndan ýapys. Howalap gitmäm bar. Taýyp-gaçyp başyňa töhmet bolma – diýdi. Hemra jan döwüň arkasyna hopba boldy. Jaýlaşyp oturyp, döwüň iki gulagyndan elini orap aldy, gözünü ýumdy. Döw Hemradan sorady.

– Gaýym oturdyňmy? Ahmal bolma? – diýdi. Hemra:

– Juda jaýly oturdym – diýdi. Döw üç-dört gaýta ýere depip, gürrüldäp, şakyrda, bagyň içini ala tozan edip, gogur mysalynda bolup ýörüberdi. Şol barşynda Semhuryň bagyna ýetişdi. Bir iki tanap ýaş bagyň golaýyna baransoň aýtdy.

– Eý, balam, agşam meni, bitmi-büremi, kir-kimirmi, garaz, gijesi bilen ýatymady. Şu pynhan ýerde galyp, men geýimlerimi güne taşlasam, saňa salgı bersem, özüň taparmysyň? – diýdi. Onda Hemra:

– Beli, taparmen – diýdi. Döw aşaklap-aşaklap, özüni ýere goýberdi. Hemrany usul bilen arkasyndan düşürüp, bir galta urdy. Boldy bir döw. Aýagy ýerde, depesi asmanda. Geplese bagyň içi lerzana gelýä. Bagyň derwezesiniň açary döwdedi. Açary Hemranyň eline berdi.

– Al, şunuň bilen aç-da, бага gir. Бага ortalawereňde, öňünde ak ýelekli öý bardyr. Şol öýe baryp girersiň. Onuň töünde bir sandyk bardyr. Şol sandygy arkala-da şu taýyk äkel – diýdi. Hemra salgyny mäkäm alyp, döw bilen hoşlaşyp ýörüberdi. Baryp derwezäni açdy. Bagy ortalaberse, ak öýe gözi düşdi. Öýüň gafysyny açyp içine ser salsa, töünde bir sandyk dur, gün bilen çaknyşýar. Hemra kemerini salyp ony arkasyna atdy. Sandygy alyp meýdana çykdy. Oglanyň bara-bara ökjesi ýeňlip, aýagy götüne ýetip gaýdýar.

«Bilbil» diýse, içinde, gör, näme barka, sandyk bara ýeňleýär, iki sany mes

keçik meni aldap, boş sandygy göterdip, yzymdan gülşüp oturan bolmasyn – diýip, açaryny eýläk-beýläk towlady, açylmady. Oglan badyna ýüwrüp gelip, çölük sandygy depdi. Sandygyň agzy açylyp gitdi. İçinde altyn kapas kyrk para boldy. Bilbil çykyp sandygyň üstüne gondy. Bir nagra urdy, ýer-zemin gapyşdy. Hemra som gara daş bolup ýykyldy.

Indi habary kimden eşit, Hüýrzagpyrandan eşit. Nägä oturan Hüýrzagpyrana bilbiliň nagrasy ýetdi.

– Döw Kaknus – diýip arby-zarby uruberdi. Döw biçäre:

– Bibim, hyzmatyňa gulluk! – diýip, gol gowşuryp tagzým berdi.

Hüýrzagpyran:

– Eý, döw, saňa hyzmat bar. Meni bilbiliň nagrasy oturtmady. Semhuryň bagyna tiz aýlanyp, barlap gel – diýdi.

Döw:

– Hyzmatyňyza gulluk! – diýip, ýene tagzým berip, üç-dört gaýta ýeri depip, gübürdäp, şakyrdaş bagyň içini ala tozan edip, bir galta urdy. Boldy bir gogur. Uçup ýöräberdi. Semhuryň bagyna bardy. Defesinden üç mertebe aýlanyp, emäý bilen özüni ýere goýberdi. Gonup bir galtaurdy. Boldy bir döw. Aýagy ýerde, defesi asmanda. Sözlese bagyň içi bolýar ala-gümürdi. Ýuwaş-yuwaş gelip, ak öýe geldi. Görse, bir kākil pereň oglan beýhuş bolup ýatyr. Bilbilgöýä guş gam bolup, sandygyň üstünde çugudyp otyr. Sandygyň böwri garalyp, altyn kapas kyrk para bolup ýatyr. Döw owal altyn kapasyny böleklerini çöpläp bir ýaglyga düwdi. Soň bilbili arkasyna gonduryp, üç-dört mertebe ýer depip, bir galta urdy. Bagyň içi takyrdap, güpürdäp ala zenzele boldy. Döw gogur mysalynda bolup uçup ýöräberdi. Şol barşyna Hüýrzagpyranyň köşgüniň agzyna baryp, özüni emäý bilen ýere goýberdi. Bir galta urdy. Öňki döw bolup, bilbili goluna alyp, Hüýrzagpyrana garşy gaýdyberdi. Döw işikden gelip, bir aýagy daşarda, bir aýagy içerde tagzým etdi. Altyn kafasyň bölekleri bilen bilbili Hüýrzagpyranyň eline berdi. Hüýrzagpyran bu wakany görüp.

– Eý, zaňnar döw, bagyň içinde näme gördüň? – diýdi. Onda döw:

– Eý, bibijan, seniň şol adamzat ýüzügarasy barsa näme bolsun! – diýdi.

Onda Hüýrzagpyran.

– Ony sen para kyldyňmy? – diýdi.

– Ýok, bibijan, bognum ysmady – diýdi.

Hüýrzagpyranyň gahary gelip, geýen köýnegine sygman çişdi.

– Sen ne üçin adamzady setpara kylman gaýtdyň? – diýdi. Döw:

– Senden rugsat bolmansoň, zat diýmedim – diýdi. Hüýrzagpyran:

– Bar saňa rugsat, şonuň iri bölegini gulagyň ýaly etmeseň, deriňi diri soýup, dik aşak ýere gömerin – diýdi. Döw biçäre nätsin?!

– Ajap bolar, bibim! – diýip, gulluk aýdyp çykyp ýöräberdi. Köşkden saýlanyp, üç-dört gaýtara ýeri depgiläp, bir galta urdy. Gogur mysalynda bolup, uçup ýöräberdi. Baryp bagyň defesinden üç-dört mertebe aýlandy. Görse, Hemra hälem ýatyr. Döw aşaklap-aşaklap Hemra jana urdy penjäni. Ony alyp çykyp ýöräberdi. Hemra bir çaklar gözünü açsa, bir belanyň golunda barýar Hemra:

– Wadaryha, Seddaryh, Hüýrlukga ýarymy, Hysrow atamy, iki agamy,

Güljemile siňlimi, ýurdumy, ilimi görmän döwüň golunda öldüm – diýip, bir niçe ýerden tymsal tapyp, elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, baş agyz söz diýse gerek.

Rehim eýle, gelen döw,
Set para-para kylma.
Agyrtmagyn bu jany,
Bagtymdy gara kylma.

Ösdi aýralyk ýeli,
Uçdy nowadyň güli,
Medet bergin, ýa, Aly,
Synamy ýara kylma.

Hemra diýer ýalňyz başym,
Sensiň meniň syrdaşym,
Hüýrlukga ýoldaşym,
Set para-para kylma.

Hemra diýer garyp guluň adyna,
Sen ýetmeseň, kimse ýeter meniň dadyma,
Beýle jeza bolarmy aşygy binowana,
Pähm eýle bu hala, synamy ýara eýleme.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Döw arkaýyn uçup ýokary çykyp barýardy. «Ýagşy ýokary çaşaryp taşlaýyn diýip» diýip barýardy.

Indi habary kimden al, baýaky döw Haşrakdan. Gulagyna çybynyň sesi ýaly bir ses geldi. Döweregine gözläberdi. Hiç zat görmedi. Erse asmany gözledi. Görse, aeropalan kimin harlap, defesinde döw gezip ýör. Hemrany onuň penjesinde gördi. Bagtygara döw: «Indi baryp bibime näme diýerin» diýip, geýiminiň çöwresini çöwre, düzüwini düzüw – endamyna oklamaga aýlanyşdy. Yştanyna gezek gelende, gyssanyp kä agzyny basyp, kä aýagyny basyp, çolaşyp aýlanyp ýör.

– Gel meniň biabraý bolanymy hiç kim görjek däl-ä – diýip, balagyny biline gaýym daňdy. Üç-dört gaýta ýer depip, bagyň içine ala-zenzele salyp, bir galta urdy. Boldy bir gogur harlap uçup ýöriberdi.

Haşrak döwüň basyp gelşine döw Kaknusyň gözi düşdi. Ol howalap, öňkidenem gaty uçmaga başlady. Haşrak döw deňleşiberensoň:

– How, Kaknus döw, jora, bäre dur! – diýdi. Onda ol ýeňsesini tüňnerdip, gyňralyp:

– Meni näme iş etjek? – diýdi.

Onda Haşrak döw:

– Eý, dost, eşideňokmy? Bu ýyl gyş gaty geljek. Seniň eliňdäki awy diläp alyp, bibime eltip berip, seniň arkaňdan bir güpbi geýäýjekdim – diýdi.

Onda Kaknus döw:

– Baryp sen bibiňden güpbi geýip, men bibimden hykgy geýeýinmi? – diýdi. Ýene Haşrak döw:

– Eý, jorajan, zarym bar, zorum ýok. Dileýäriň-dä! Beräý-da – diýdi. Onda Kaknus döw ýene gyňralyp, gaharlanyp:

– Haşamany alarsyň! – diýip, howalap uçmaga başlady. Haşrak döw:

– Berjek dälmi? – diýdi. Kaknus döw:

– Berjek däl diýdim, berjek däl – diýdi. Onda Haşrak döw:

– Bermermiň? – diýdi. Kaknus döw.

– Nädip alarsyň? – diýdi.

Eli boş Haşrak döw asmana, Kaknus döwüň depesine çykyp gidiberdi. Defesine çykyp birden inip goýberdi. On iki batman demirden bolan elindäki gürzi bilen Kaknus döwüň çekgesine kakdy. Ýarty çekgesi bilen bir gulagyny alyp gitdi. Ikinji gezek ýene inderjek bolanda Kaknus döw kellesini beýläk sap atdyrды. Görse Hemrany elinden goýbermänsoň güýji gaýra gelip başlady. Şu ýerde döw:

– Iň uly bölegiň gulak ýaly bolmasa-da, şapbat ýaly bolsa gerek – diýip, Hemrany golundan ýazdyryp goýberdi. Iki döw girdi söweşe.

Habary kimden al, Hemradan. Al asmandan kelemenläp gaýdyberdi. Şol ýerde kyrk çiltan erenlerden hümmet sorap, olary ýat edip, zar-zar aglap, baş keleme söz diýse gerek.

Kadyr Alla, men bir ejiz guluň men,
Bu gün bize medet berer günüňdir.
Pirim Hezret Aly, habar algyn halymdan,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Barçany ýaradan ýa subhan,
Çöl meýdanda etme meni sergezdan,
Döw, perige patyşa bolan Süleýman,
Bu gün bize medet berer günüňdir.

Barçanyň atasy sen ýa Adam sefi,
Senden kälä geldi sansyz müň weli,
Aşyglaryň piri Ýusup – Züleýha.
Bu gün maňa medet berer günüňdir.

Hemra diýer garyp guluň adyna,
Sen ýetmeseň kimse ýeter dadyma,
Aly pirim ýetişip yktykadyma,
Bu gün maňa medet berer günüňdir.

Hemra şol kelemenläp gelşine, bagyň üç-dört tanap aňry ýanyndaky çaýa dogurlap geliberdi. Kyrk çiltan gaýyp erenler, Hezret Aly piri jem boldular. Hemrany tutup alyp, çaýyň düýbünde mäkäm goýdular.

Hemra jan bu ýerde ýatybersin. Indi habary baýaky döwlerden eşit. Iki döw

birniçe sagatlap uruşdy. Hüýrzagpyranyň döwüniň güýji gaýra geldi. Bir gözi çykdy, bir gözinden aýryldy, bir ganaty syndy. Hüýrlukganyň döwüne hiç zeper ýetmedi. Urşy goýup, sag-aman gaýdyberdi. Gaýdyp, Hüýrlukganyň gaşyna geldi. Hüýrlukga:

– Eý, Haşrak döw! Hany Hemra? – diýdi. Onda döw: «Men sap atyp gutulybilermikäm» diýip, uruberdi şerralyga.

– Sen haçan goýberdiň ony menden? – diýdi. Onda oturanlaryň barsy şaýat bolupberdiler.

– Alyp gitmediňmi, zaňnar! – diýdiler. Döw näderini bilmäni hakal ornaşdyrmaga aýlanyşdy.

– Bibijan, alyp barýadym. Elimden perimi, peýkermi, bir zat kakyp alyp gidiberdi.

Eger işiň bolşuny aýtsa döw ölmelidi. Hasabyny tapyp, ölümden aman sypdy, gutuldy. Hüýrlukga munuň aýdanlaryna yşandy. Kenizlere gurandaz diýmän, müneçjim diýmän, kitap garaýan goýman ýygnap getirmegi buýurdy. Kenizler ylgaşyp ýörüberdiler. Bir sagada galman gurrandazlary palmanlary, azaýymhanlary – baryny ýygnadylar. Olaryň içinde iň köp ýaşan biri bardy. Adyna Zeýnep mama diýerdiler. Hemme gurrandazlar:

– Hemmämiziň halypamyz, sen Zeýnep mama! Gurrany sen ýaz! – diýdiler. Zeýnep mama gurrany ýazyp goýberdi. Keseräge bakyp:

– Balam, gördüm, gördüm – diýmäge başlady. Onda Hüýrlukga:

– Görseň, gören ýeriňe başla! – diýdi. Onda Zeýnep mama:

– Mamaň nas puluny bol bermeseň gitmerin – diýdi. Hüýrlukga:

– Maňa Hemranyň didary gadagan, zer gadagan däl – diýip, dokuz tabak tyllany getirip, Zeýnebe berdi. Mama tyllany gapdalynda goýup:

– Bir-iki tanap arka ýandaky gurruk jaýyň içinde ýatyr Hemra – diýdi.

Mama öňüni başlap, Hemranyň ýatan ýerine ugrady. Hüýrlukga perileri bilen onuň yzyna düşdi. Mama götün atjak mergen ýaly her defede bir görnüp ýörüberdi. Baryp çaýyň agzyna ýetişdiler. Eňilip gözlediler hiç zat görmediler. Mama:

– Bu çaý kyrk gulaçdyr – diýdi. Hüýrlukga dergazap bolup:

– Kyrk gulaç ýüpek arkan taýýarla – diýdi. Tanap suw içim salymda taýýar boldy.

– Kim girer-de, kim girer? – boluberdiler. Onda Simun keniz:

– Özümi girip, Hemrany alyp çykmary – diýdi. Ýüpek arkany Simun keniziň biline bent edip, çaýa salladylar. Çaýyň bir burçunda Hemra uzyn düşüp ýatyr. Öňünçä bent edip, Hemrany, soň bent bolup, özi çykdy.

Hüýrlukga Hemra ser salsa, reňk ýok, pet ýok, oglanyň zordan demi bar. Hüýrlukga Hemranyň kellesini dyzynyň üstünde goýup, zar-zar aglap, külli gazynasyndan geçip, baş agyz söz aýtsa gerek.

Münejimler kitap alyp geliňler,
Gözel ýara şypa barmy, janlarym.
Gurrandazlar gurraňzy salylar,
Dertli gula derman barmy, janlarym.

Menzil nirde, mekan nirde, jaý nirde,
Ah çekip agladygym köşki saraýda.
Hemrany goýmaňyz pynhany jaýda,
Hemra jana şyfa barmy, janlarym.

Kilit bersem hazynanyň baryna,
Guwanmaňyz ýalan dünýä malyna,
Kyrk bir hazynam huda ýoluna,
Gözel ýara şyfa barmy, janlarym.

Hüýrlukga aýdar bagtym ötendir,
Ýaradandan kysmat şeýle bolandyr,
Dostlarym aglaşyp, duşman gülendir,
Hemra ýara şyfa barmy, janlarym.

Elkyssa, Hüýrlukga sözünü tamam etdi. Kenizler atdan ýykylyan atoglan ýaly eýlesini ber-de, eýlesini ber – boluşdylar. Söýünji soradylar. Hüýrlukga öňünçä buşlana güpbi, soňkysyna topby, iň zat bermedigine ýaglyk berdi. Munuň arkasyndan serpaýlanan kenizler Hemrany elden-ele göterip, alyp gaýdyberdiler. Hemrany köşge äkelip, gülap suwuny sepip, öňki kaddyna getirdiler. Hüýrlukganyň wagty hoş bolup, Simun kenizi çagyryp, jarçyny çagyrtty. Simun keniz jarçy getirdi. Hüýrlukga jarça serpaý ýapyp:

– Hüýrlukganyň ýedi gije-gündiz toýy bar. Bagşy men diýme, puhara men diýme, hoja, ýigit diýme – geliberiň diýip, jar çekiber diýdi. Toýa öňünden gelip başladylar. Bagşy aýdyp, toý tabagy çekilip, toý uludan tutuldy.

Indi habary kimden eşit, Hüýrzagpyranyň Kaknus döwünden eşit. Ol ýykylyp, sürşüp, bibisiniň alnyna bardy. Hüýrzagpyranyň beýle tamasy ýokdy. Kaknus döwüň bolup gelşini hefeşi gördi.

– Heý, zaňnar, döw! Bolup gelşiň nähili? Meniň saglygymda kimden zorluk-sütem gördüň? – diýdi. Onda Kaknus:

– Şol siňliň adamzat ýüzügarasy barka, kimden zorluk göreýin! – diýip bagyryberdi. Hüýrzagpyran oýlanyp, öýüne girip, ojagynyň başyny ýumruklaý-ýumruklaý torç etdi.

– Şonuň adamzadyny elinden alyp, bir çemçe ganyny içmesem, asla içim sowamaz diýip, gygyryp oturdy. Yzyndan:

– Hüýrzagpyranyň maslahaty bar – diýip, jar urdurmaga başladı. Birnäçe adamyň başyny jemledi. Hüýrzagpyran aýtdy:

– Eý, adamlar siňlim bilen uruş talap edýen. Şoňa gidermisiňiz? – diýdi.

Onda duran jemagat:

– Gidýes – diýip gygyryşdy. Top göterip, baýdak göterip, ýygynyň öňünü başla,p özi gaýdyberdi.

Hüýrlukganyň hem göwnüne güman gelip, gurrandazlaryny ýygnap gurra taşlatdy.

– Al, üstüne köp ýygyn gelýär – diýdiler. Hüýrlukga hem:

– Urşa çykмага taýyn boluň – diýip jar urdurdy. Sagada galman köp jemende ýygnandy. Bu-da ýygynyň öňüni başlap ýörüberdi.

Iki ýygyn sap durup, tebil kakyp, girdi söweşe. Uruş gyzyşyp gitdi. Hüýrzagpyranyň leşgeri degen ýerden basyldy. Gaçyp gelip, Hüýrzagpyrana dykylyberdiler. Oňa çenli bularyň arasyna išan-molla düşüp, urşy goýdurdular.

Indi habary kimden eşit, Hüýrzagpyrandan, galan-gaçan leşgerini ýygnap, bir dagyň gowagyna eltip:

– Men gelinçäm duruberiň. Meň özüm şol adamzady aldap-ogşap, bir ele salyp, ýok edeýin – diýip ýüwrüberdi. Etek alty, ýeň ýedi bolup ýetip geldi.

Habary kimden al, Hüýrlukgadan. Ol duşmanyň ýygyny derbi-dagyn edip, gaýdyp gelip, Hemra bilen çay-nahar bedessur edip otyrды. Şol wagtaldyrany bar ýaly bolup, işikden Hüýrzagpyran girdi. Hüýrlukga onuň beren salamyny aleýik aldy. Hüýrzagpyranyň yşky göterilip, baryp Hemra ýüzi düşdi. Hemrany görüp, huşy başyndan göçüp, darak gaýtdy bolup gaýdyberdi. Sagat çemesi ýykylyp ýatdy. Essine gelip, agzy-burnunyň suwuny süpürişdirip: «Munuň ýaryny aldap alyp, özüme ýar edeýin. Munuň ýaly oglan dünýä bir geler, iki gelmez» diýip, uly oýlanyşyga gitdi. Hüýrlukga muny aňlapdy. Hüýrzagpyran:

– Eý, siňlim Hemrany maňa bir gije myhman berseň – diýdi. Onda Hüýrlukga:

– Sen zaňňaryň gyzy iki ganat, bir gurup diýip, şunça heläkçilik etdiň. Indi men saňa muny berip, niçik yzyňdan gözläp oturaýyn – diýdi.

Hüýrzagpyran yzyna aýlanyp ýörüberdi. Sagada galman bilbilgöýäni altyn kafasy bilen getirip berdi. Hüýrlukga ony ýedi gabat jaýyň aňyrsynda bent edip, ýene gol gowşuryp oturyberdi. Hüýrzagpyran boýnuny bir gapdala taşlap:

– Muny bir gije bermeseň-de bir sagat berseň, men bir didaryndan doýsam – diýdi.

Hüýrlukga ters bakyp oturyberdi. Onsoň Hüýrzagpyran: «Her näme bolsa-da dogandyr, ýalbarsam erär» diýip, ýalbaryp baş agyz söz diýse gerek.

Başyňa döneýin Hüýrlukga jan,
Hemrany bir gije berseň ne boldy?
Janymy janyňa eýleýin gurban,
Hemrany bir gije berseň ne boldy?

Adamzat getirdiň afaň kassyna,
Gylyç alyp çapgyn meni dessine,
Çykarsam Hemrany synam üstüne,
Ýaryňy bir gije berseň näm boldy.

Adamzat ilinden oglan gelipdir,
Gelip meniň akyl-huşum alypdyr,
Siňlim, senden bir dilegim bolupdyr,
Hemrany bir gije berseň näm boldy.

Hüýrzagpyran bagtym garadyr,
Aýralyk oduna synam ýaradyr,
Indi meniň janym çykyp baradyr,
Ýaryňy bir gije berseň näm boldy.

Elkyssa, Hüýrzagpyran sözüni tamam etdi. Hüýrlukga aýtdy:

– Eý, şerbende, adamdan hatama çenli nika düşýe diýen rowaýat barmy? Eger rowaýat bolsa, rowaýat tapyp alarsyň. Bolmasa didaryň öçsin, tizräk ýok bol – diýdi. Hüýrzagpyran ýene-de boýnuny burup:

– Gurbanyň bolaýyn, birje sagat berseň, bir dyzlaşyp otursam – diýdi. Onda:

– Ugra diýdim, ugra, didaryň öçsin! – diýip, Hüýrlukga gygyrdy.

Indi habary kimden al Hüýrzagpyrandan. Oturyp oýlanyşdy. Özünü okadyp çykaran bir kazy bar erdi. Özi hem Hüýrzagpyrana on dört ýaşaly bári aşykdy. Garasyny bir görse, tä garasy ýitýänçä garap galarydy. Onuň adyna Misgin diýerdi. Özi ýetmiş ýaşyna çykan erdi. Munuň aşyklygyny Hüýrzagpyran bilýärdi. «Şu kaza barsam, ýalbarsam, bir safar meniň üçin imanyny ýuwutsa gerek» diýip, nirdesiň Misgin kazy diýip ýörüberdi. Şol ylgap barşyna giç peýşin ara kazynyň ýanyna bardy. Kazy eline aýna, mykrazyny alyp, jaýyna söýenip, agzynyň çökürtmegräk ýerini kakysdyryp otyrды. Günýaşar tarapdan kazynyň gözüne bir gyzyl-çyzyl göründi. Garry adam özüne mälüm, elini kölegelläp, agzyny öwweldip, murtuny çommaldyp gözläberdi. Ýakyn gelensoň görse, Hüýrzagpyran. Kazy ony görüp ýigrimi baş ýaşyndaky ýigit ýaly boldy.

– Zaňňaryň gyzy. Bizň üstümüzdenem ýoly düşýän eken-ow – diýip hoňňurdamaga başlady.

– Çola ýerde sataşdyň, adamsyz ýerde sataşdyň. Haýsy ýeriň guçmaga, haýsy ýeriň öpmäge kaýym – diýip oňaylanyp oturyberdi.

Hüýrzagpyran gelip salam berdi. Kazy onuň salamyny-zadyny alman:

– Aý, Hüýrzagpyran, eýgilikmi, näme aldyran ýaly bolup gelýärsiň? – diýdi. Onda Hüýrzagpyran:

– Eý, kazym, gelşim-ä eýgilikdir. Men saňa hyzmatymy beýan edeýin – diýip, kaza ýalbaryp, baş agyz söz diýse gerek.

Seriňe döneýin, gül ýüzli kazym,
Emma, kazym, nika düşsün diýewer.
Bu janym janyňa eýleýin gurban,
Düşmese-de nika düşsin diýewer.

Semruhyň bagynyň baryn bereýin,
Gunduzyň şäheriniň ýaryn bereýin,
Genji-hazynamyň zerin bereýin,
Düşmese-de nika düşsin diýewer.

Kyrk müň gul bereýin bili kemerli,

Kyrk müň çory bereýin eli hünärli,
Kyrk müň at bereýin tylla eýerli,
Düşmese-de nika düşsin diýewer.

Başyňa sellelik hasa bereýin,
Eliňe tylladan käse bereýin,
Her ýanymdan jüpden posa bereýin,
Düşmese-de nika düşer diýewer.

Hüýrzagpyran aýtdy bagtym garadyr,
Yşk oduna ýürek bagrym ýaradyr,
Indi meniň janym çykyp baradyr,
Emma kazym nika düşer diýewer.

Elkyssa, Hüýrzagpyran sözünü tamam etdi. Onda kazy işan aýtdy:

– Pah, pah, Hüýrzagpyran, derýa kimin joşduň-ow, ýör onda meýhana baráýly
– diýip, kazy işan örboýuna galyp duruberdi. Hüýrzagpyran hem galyp duruberdi.
Kazy işan:

– Hüýrzagpyran, sen öňüni başla – diýdi. Onda Hüýrzagpyran:

– Eý, kazym, sen ilatyň talyb adamy. Men sen barkaň öňünden ýöräp bilmen
– diýdi. Onda kazy işan ýalandan lohhuldap gülüp:

– «Myhman ataňdan uly» diýipdirler. Sen şu wagt biziň atamyzdanam uly –
diýdi.

Hüýrzagpyran näalaç bolup, kazyň öňüne düşüp ýöriberdi. Bu zaňnar
kazynyň köwşi tarkyldap götüne ýetip gaýdýar. Hüýrzagpyranyň tereziläp duran
egnine, inçe biline, ak tofugyna ser salyp barýardy. Baryp meý???hana girdiler.
Kazy işan tafaň-tufan kitabyňy alyp, agdaryp gördi, emma hiç tafaň rowaýaty
bolmady. Hüýrzagpyran gyssanyp:

– Eý, kazy, tizräk bol, rowaýatyňyzy çykar – diýdi. Onda kazy:

– Atamdan galan köne kitap bardy, şonuň bir ýerinde görüpdim. Şony äkel –
diýdi. Hüýrzagpyran o ýeri, bu ýeri gözläp, boýranyň astynda çaň basyp ýatan
köne kitaba gözi düşdi. Ony getirip kazynyň öňüne taşlady. Kazy işan kitabyň
ýaryna barynça agtaryp bardy, ýaryna baryp, bir garajyga barmagyny basyp, şala
düşen doňuz ýaly hyňlaberdi. Hüýrzagpyranyň göwnüne geldi:

– Hä, imanyň ýuwutjak ýeriňe geldiň-ow, tapdyňyzmy – diýdi. Onda ol.

– Pah, pah, gyzym seniňem sowatdan aňlylygyň peýdasy degdi gerek. Howa,
tapdym. Ýaňy näme diýipdiň? – diýdi. Onda Hüýrzagpyran:

– Semhuryň bagynyň baryn, Gunduzyň şäheriniň ýaryn, genji-hazynamyň
zerin bereýin – diýipdim. Onda kazy.

– Maly dünýäm kem däl, dogurlanyber aňyrsynda näme bar, onam aýt! –
diýdi.

– Kyrk müň gul, kyrk müň çory diýipdim – diýdi. Onda kazy:

– Ýok-ýok diýdi. Hüýrzagpyran ahyrda:

– Her ýanymdan jüpden posa bereýin diýipdim – diýende, kazy:

– Pah, pah, Hüýrzagpyran. Ataň halal siýdigi. Berekella, şerigatyň mäkämligi. Seniň baş ýeriňe zeýnim düşdi. Maňlaýyňdan jüpden-jüpden, her ýaňagyňdan jüpden-jüpden, alkymyň aşagyndan jüpden-jüpden – diýip, kazy sandyraberdi. Hüýrzagpyran gurbanlyga soýuljak erkeç ýaly gelip, kazynyň alkymyna dykyldy. Kazy özüni Hüýrzagpyranyň üstüne taşlap goýberdi. Jöwenden asylan teňňil ýaly baryp, Hüýrzagpyranyň alkymyndan urdy agzyny. Ellerini bolsa orap alypdyr. Asyl Hüýrzagpyrany iýip-içip öldürip barýar. Şol dalaşyp ýörüşlerine Hüýrzagpyranyň eline bir kesewi ildi. Ony kazyň burnuna sokup gaňyrdy, onda-da kazy aýrylmady. Ahyry Hüýrzagpyran bar güýji bilen kazyny iterip goýberdi. Kazy hon ýaly ýere zyňlyp düşdi. Hüýrzagpyran:

– Ýör, düş öňüme. Men nirä gideýin, posany haçan alanda bolmaýar – diýdi. Onda kazy degişmä salyp gülüp:

– Ýol azygy edi.dik! – diýdi.

Hüýrzagpyran kaza selle bejerip berdi. Şeýdip öňünde kazy, yzynda Hüýrzagpyran çykyp ýörüberdiler. Kazynyň sellesi işige galyp bolup duruberdi. Hüýrzagpyran kazynyň sakgalyndan tutup:

– Heý, kazy, gytarlap – diýip näçe çekse-de çykmany. Hüýrzagpyran bar güýjüni toplan, selläniň bir çetinden basyp, kazy hem bar güýjüni toplan omzady. Kazy zyňlyp işikden çykdy. Kazy horjuny eşegine salyp, atlanyp Hüýrzagpyranyň öňüne düşüp ýörüberdi. Hüýrlukganyň köşgüniň garasy görnende, Hüýrzagpyran:

– Eý, kazy, siňlim gumançydyr. Ikimiz bile barsak guman eder. Sen öňürti barsaň, men soňra barsam niçik bolyr? – diýdi. Kazy razylaşyp ýörüberdi. Emma Hüýrzagpyranyň delili bardy. Baýaky gädik dişler Hüýrzagpyranyň ýüzüniň diri mekan ýerini goýmady. Şony toprak bilen bitişdirip barmakdy. Kazy baryp işikden girdi. Hüýrlukga bolan işleriň baryny bilip otyrdy. Kazy salam berdi. Hüýrlukga onuň salamyny almady. Hüýrlukga goluna sazyny alyp:

– Sen ajalyňa guwanyp geldiňmi? Ýetmedik ajalyňa gol bulaýarmyň? Saňa boljak işleri bir-bir beýan edeýin – diýip, gapdalyndaky gazmany mamesniň üstünde goýup, kazy betniýete gözläp, baş agyz söz diýse gerek.

Habar bergil, kazy, kaýdan gelersen?

Emma, kazy, rast jogabyn diýewer.

Dogryňdan sözlegil, ýogsa ölersiň,

Emma, kazy, rast jogabyn diýewer.

Kazy bolan beýle akly çaşarmy,

Çaşyp-çaşyp, şerigatdan aşarmy,

Siňliden afaga nika düşermi,

Emma, kazy, rast jogabyn diýewer.

Kazy, hoş gelipsiň biziň araga,

Akan ganyň melhem bolsyn ýaraňa,

Jüpden-jüpden posa alypsyň paraňa,

Emma, kazy, rast jogabyn diýewer.

Bir ýanyňdan syrat diýip sürerler,
Bir ýanyňdan otly gürzi ururlar,
Eden işlerini senden sorurlar,
Emma, kazy, rast jogabyň diýewer.

Hüýrlukga aýdar gopdy kyýamat,
Başynda galandyr ganly melamat,
Ýalan sözläp duşman bolmak ne hajat,
Emma, kazy, rast jogabyn diýewer.

Elkyssa, Hüýrlukga sözüni tamam etdi. Onda kazy işan:

– Seniň ýanyňda her bir basan yzym gadagandyr. Meni afaň öňüne salyp, kowup äkeldi – diýdi. Munam Hüýrzagpyran daş işiň agzynda eşidip durdy. Ol gaharlanyp içeri girip:

– Heý, zaňnar, beý diýýänçäň bä diý, pohuňy iýme. Bol rowaýatyňy çykar. Bolmasa kelläni aldym – diýdi. Gorkan adam özüne belli, kazy hile salyp:

– Eý, Hüýrzagpyran, siňliňden gorkýarmyň? – diýdi. Onda ol:

– Ýok, gorkamok – diýdi. Eýse gorkmasaň gulagyna ýal degir-dä – diýdi. Hüýrzagpyran «tүfä» diýip ugranda, Hüýrlukga «ýit-ä» diýip, berdi gursagynyň agzyna. Hüýrzagpyranyň gahary gelip, Hüýrlukganyň saçyndan orap tutdy. Hüýrlukga hem onuň saçyndan orap tutdy. Girdiler gyzyly ýumruğa. Şol wagtda assa gaçan namart, guşguna bereket, zeňnä hümmet, gaçyp çykyp gitdi. Kazy işanyň meýhanasy bilen aralykda bir-iki tanap jeňnel bardy. Selle çözülip gitdi. Sümüp tilki gaçyşyny edip gaçyp barýardy. Kazynyň yzy ylla şehitlige meňzäp, her çetiniň başynda onuň sellesiniň bir üptügi galdy. Baryp meýhanasynda girip, içinden gulplap, direg berip duruberdi. Hüýrzagpyran bir zamandan soň görse, kazy nirde, zat nirde. Kazynyň köwşi taýyň ahyry ýaly bolup, gaçan ýerinde ýatyr. Hüýrzagpyran öň etegini çermegine gysdyryp, kazyň yzyndan ýüwrüberdi. Gahary gelen adam, özüne mälüm, hä diýmän kazynyň meýhanasynyň agzyna bardy. İşigi iterip goýberdi, açylmady.

– Eý kazy işan, işigi aç – diýip gygyrdy.

Onda kazy:

– Sen kim, sen? – diýdi. Hüýrzagpyran:

– Men Hüýrzagpyran – diýdi. Kazy:

– Näme işläp ýörsüň? – diýdi. Onda ol:

– Yzymdan Hüýrlukga kowup gelýär. Ikimiz bilek birikdirsek, ölümden galýas – diýdi.

– Bu wagta çenli meniň bilen güýç birikdirip gün gördüňmi? Meýdandaky hüjrede boluber – diýip, kazy jogap berdi.

– Kazy işan, seni-meni goýaly. Aç diýdim, aç – diýip, Hüýrzagpyran azm etdi.

Kazy:

– Sen bileňokmy? Men messura men – diýdi.

Hüýrzagpyran:

– Eý, kazy işan, haçan messura bolduň? – diýdi.

– Zaňňaryň gyzy, özüň bileňokmy? Ýedi ýyl bolmadymy? Meniň messuralygyma – diýdi. Hüýrzagpyran elini çermäp bar güýji bilen gaharlanyp, gapyny depip açdy. Kazy işanyň ýanagaç ýanynda, bosaga boýnunda, gapysy arkasynda, arabadan gaçyp çykan raýly ýaby ýaly töre maňlaýyny diräp dur. Hüýrzagpyran kazyny, sen ýok, men ýok sakgalyndan tutup, posa alan ýerine getirdip oturtdy. Kazynyň eýlesine, beýlesine geçmäge başlady. Kazynyň gahary gelip:

– Meniň abat jaýymy bibat etdi. Baş agyz posañy minnet etme. Al-da ýok bol – diýdi. Hüýrzagpyran ýanyp, köýüp, sabyr synasyna saz edip, kaza garap, etjek işlerini beýan edip baş agyz söz diýse gerek.

Ozal meniň bilen bolduň,
Gel, jogabyň bergil, kazy.
Nä üçin boýnuma gol saldyň?
Alanjylyňy bergil, kazy.

Seni çekdirermen dara,
Sürterin ýüzüňe gara,
Kylaryn seni set para,
Imanyňy öwür, kazy.

Tapyp sen aldar kişini,
Bilip söýlegil işini,
Walla, keserin başyňy,
Tomaşalar görgül, kazy.

Hüýrzagpyran ne kylar,
Öýüň üssüňe ýykylar,
Gyzyň aşyk men deň bolar,
Şonda gadrym bilgin, kazy.

Elkyssa, Hüýrzagpyran sözüni tamam etdi. Elbetde, kazy işanyň gyzy bardyr-da. Gahary gelip gursagynyň gyllary köýnegini deşip çykara geldi.

– Seniň derdiňden gyz-gymrym galjakmy? Posaňy al-da tizräk ýok bol – diýip, abaýlanyp gygyrды. Hüýrzagpyranyň öňküdenem beter gahary geldi. Gahary gelen Hüýrzagpyran kazyny gaýym çök oturdyp, jübüsinden pereňni çakgysyny çykaryp, sag gulagynyň ujundan salyp goýberdi. Kazynyň çekge sakgaly bilen bir gulagyny çakgy ýolup düşdi. Soň Hüýrzagpyran:

– Aç agzyňy, kazy! – diýdi. Kazy agzyny açdy. Çekge sakgalyny özüne iýdirdi. Beýleki gulagynam şeýdip özüne iýdirdi. Kazynyň maňlaýyna geçip görse, burny dur. Saldy çakgyny. Çakgy kazynyň burnuny ýokarky dodagy bilen alyp düşdi. Kazynyň aşaky dodagy suw alanyň tekjegi ýaly, sallanyp galdy.

Hüýrzagpyran:

– Kazy işan, biziň ile gelende ýalaňaçlar geýinýärdi, açlar doýunýardy. Sen näme üçin öýkeläp otyrsyň? – diýip, kiçi sakgalyndan saldy çakgyny. Çakgy eňeginiň ýary bilen teýki dodagyny taraşlap alyp düşdi. Kazy bişen kelle ýaly, juwazyň oky ýaly ortada syrtarylyp galdy. Hüýrzagpyran:

– Eý, kazy işan, sen nämäňä gülüp otyrsyň? – diýdi. Onda burunsyz kazynyň sesi hüňlenip çykdy. Düşer-düşmez edip:

– Seniň edip oturanyňa gülýän – diýdi. Hüýrzagpyran:

– Ine, meniň edip oturanyma gülseň – diýip, çigninden tutup, süýrüp meýdana çykardy. Gursagyna dört para gara sürtüp, eşegine ters mündirip, aýagynyň aşagyndan mäkäm daňyp, eşegi ura-ura jaýyň töwereginden dört mertebe aýlady. Şeýdip kazyny göresi halda onuň öýüniň ileri ýanyndaky uly ýola salyp kowup goýberdi. Kazy eşegiň üstünde gawuna dikilen garantgy ýaly bolup gidiberdi. Hüýrzagpyran köşgüne gelip, bagryny sowuk ýere taşlap ýatyberdi.

Indi habary kimden al, kazy işan bilen eşekden. Eşek aýygan ýerinde otlap, suwsan ýerinde suw içip, agnak görse agnap, ýata-tura gidiberdi. Şol barşyna çarwadar iliň üstünden bardy. Goýun-geçi, düýe bakyp ýören çopanlar gyzyлтаýak oýnap ýörkäler, özlerine dogurlap gelýän bir garany gördüler. Oglanlar dowul tapyp gaçmaga başladylar. Eşegem olaryň yzy bilen baryberdi. Şol wagt ýykylyp-sürçüp yza galan oglan:

– How, joralar bäre duruň, bu baýaky meniň atama nähakdan müň tylla salyp alan kaza meňzeýär – diýip gygyrdy.

Onda oglanlar;

– Kazy diýeniň şon ýaly bolýarmy? – diýdiler.

– How, doganlar, güýçliden tafaň bolsa bildiňizmi – diýdi. Oglanlar anyklamak üçin ýüwrütüp gaýdyberdiler. Şo kazylygny anyk tanap, öz atasyna tömet salan oglan öňi bilen kazynyň depesinden taýak inderdi. Kyrk çemesi oglanyň her haýsy bir taýak urup:

– Janyň kyrk-da bolsa, her gaýsyna bir taýak urduk gerek – diýip gülüşdiler. Soň ýene öz oýunlaryna başlamberdiler.

Indi habary kimden al, Hüýrlukgadan. Hüýrlukga Hemra bilen aýşy-aşratda bolup ýatyrdy. Hüýrzagpyran gidensoň, Hüýrlukga bilbagdan ýassyk, dyzdan çymylgan düşedip, öňürti özi, soň Hemrany ýanyna alyp, ikisi bir adam ýaly dolaşyp, öpüşip, guçuşyp, dal çybyk deý çyrmaşyp ýaşaberdiler. Elkyssa, Hemra jan Bilbilgöýäni alyp, Misir ýurdyna gaýtmakçy boldy. Hüýrlukga jan Hemra jana rugsat berip, kyrk kenizini alyp, ýola rowana boldy. Bir mezillik ýol ýöridiler. Hemra jan şu ýerde atdan düşüp:

– Eý, Hüýrlukga jan, uzadandan ýoldaş bolmaz – diýip, Hüýrlukga jan bilen hoşlaşyp, ikisi garşylykly bir nama aýdar.

Hüýrlukga:

– Mundan gider bolsaň, eziz myhmanym,
Bar, Hemraýym, aman-esen gelgeýsen.
Perizat ähliniň göwün hoşgähi,
Bar, Hemraýym, aman-esen gelgeýsen,

Hemra:

– Indi gider boldum, Misir ýurdyna,
Tiz gelermen perizadym, hoş indi.
Alla saldy aýralygyň derdini,
Tiz gelermen perizadym, hoş indi.

Hüýrlukga:

– Sen indi diýip gider yzyň yzlasam,
Kesip-kesip gara bagrym duzlasam,
Tä gelinçäň seniň ýoluň gözlesem,
Bar, Hemraýym, aman-esen gelgeýsen.

Hemra:

– Aman-esen Misir ýurdyna barsam,
Galanja döwrany gelibän sürsem,
Güljemile janym, atam-enemi görsem,
Tiz geler men, perizadym, hoş indi.

Hüýrlukga:

– Näçe gördüm seniň jebir-jepaňy,
Adamzat sen, bawar etmen wepaňy,
Aýny çagy sürebilmedim sapaňy,
Bar, Hemraýym, aman-esen gelgeýsen.

Hemra:

– Mundan baryp, bolsam Misir iline,
Seýran etsem ter çemenli gülüne,
Her zaman bakarmen seniň ýoluňa,
Tiz geler men, perizadym, hoş indi.

Hüýrlukga:

– Hüýrlukga aýdar, jefa-jebirim bar,
Hak ýolunda gazylmagan gabrym bar,
Mundan gitseň ýedi aýa sabrym bar,
Bar, Hemraýym, aman-esen gelgeýsen.

Hemra:

– Hemra diýer özge gorky bolmasa,
Ajat yetip, şum peýmanym dolmasa,
Açylyban täze gülüm solmasa,
Tiz geler men, perizadym, hoş indi.

Emma sowaly-jogap sözi tamam etdiler. Ondan soň, Hüýrlukga jan Hemra janyň boýnuna gol salyp, birnäçe posalar aldy. Onda Hüýrlukga jan aýtdy:

– Eý, Hemra jan, uzadandan ýoldaş bolmaz. Bar, aman gel – diýip, Hemra jany kenizler atga göterip mindirdi. Hemra jan ýola rowana bolup ýöribersin. Hüýrlukga jan kyrk kenizi bilen Herem bagynda karar tapsyn.

Indi habary kimden al, Hemra jandan al. Az ýörip, köp ýörip, birniçe ýol geçdi. At aýagyndan bikär boldy. Gündizine ýörip, gijesine şöwür berdi. Söz gysgasyna ýagşy. Agalary bilen aýrylyşan ýerine bardy. Erse bular ähti-wefa

kylypdylar, bir daşyň astynda üçisi gol goýyşyp, hat ýazyp erdiler hem bilinden sogryp, üç ok goýypdylar. Erse Hemra jan atdan düşdi. Aty bir daşga mäkäm edip, daşyň assyny agtardy, üçisiniň goýan oky dur, haty hem dur. Haty alyp telpeğine gyssyrdy. Üç oky alyp biline sançdy. Gaýtadan şasuwar atyny sypap-salgap eýerläp, niredesiň barsa geler ýoly diýip, ýola rowana boldy. Gündizine ylgar urup ýöräberdi, gijesine şöwür çeker erdi. Az ýörip, köp ýörip bir niçe ýoly geçdi. Näge bir gün gije şöwür wagty öňüni bir gara dag tutdy duruberdi. Asmana barabar boldy. Hemra jan eýläk atlanyp sürdi, beýläk aýlanyp sürdi, hiç ýol tapmady. Haýran bolup, atyň üstünde, sazy destinde, bir baş keleme söz aýdar gerek.

Kadyr Alla, aýra saldyň ilimden,
Golda meni, gardaşyma ýetirgil.
Bir bilbildim, jyda boldum gülümden,
Golda meni, gardaşyma ýetirgil.

Aýrallyk söwdasy başymdan aşdy,
Bir aýrallyga akyl-huşlarym çaşdy,
Aramyzdan niçe menzil çöl geçdi,
Golda meni, gardaşyma ýetirgil.

On iki ymam bilen ol ýedi weli,
Hakyň dostudyr Muhammet Resuly,
Pirim Şahymerdan ýa Hezret Aly,
Golda meni, gardaşyma ýetirgil.

Hemra diýer, aýra düşdim ilimden,
Aýrallygy ýaman gördüm ölümdeň,
Hydyr, Elýas habar alyň halymdan,
Hümmet berip gardaşyma ýetirgil.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Kybla tarapyndan dag göçen ýaly bolup, tekiz ýer bolup galdy. Hemra jan öňki ýoluny yzarlap ýöriberdi. Az ýörip, köp ýörip, birnäçe ýoly ta kylyp, gündizine ylgal urup, gijesine şöwür çekip barýar erdi. Öňünden bir şäher peýda boldy. Hemra janyň wagty hoş boldy.

– Eý, hudaý, men bir ile aralaşdym – diýip, gelip derwezeden dogry köçä düşüp ýöriberdi. Emma bu şäheriň adamlaryna Hemra jan habar gatdy. Şäher adamsy Hemra janyň diline düşmedi. Gaýta masgaralap, daş zyňyp, toprak seçdiler, gygyryşdylar. Şol barabarynda köp bir üýşüp otyran ýygynyň üstüne dahyl boldy. Hemra jan atyň üssünde, sazy dessinde, bulara garap bir baş agyz söz diýse gerek, agalaryny sorap:

Serkerde kylypdyr kadyr hudaýym,
Mülküm şoldur, Misir şährin islärin,
Meniň açylmady bagty syýaýym,
Mülküm şoldur, Misir şährin islärin.

Şähri Ispihan Leňňijan bilen,
Bu synam dolupdyr derdi gam bilen,
Gandakar, Kābil, Hindistan bilen,
Kaşgyr, Kokan, Çynma-çyny islärin.

Hemra diýer garyp guluň adyna,
Rehm eýleýip, Alla ýetsin dadyna,
Hüýrlukga perim göňil şadyna,
Göňlim alan söwer ýary islärin.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Ondan soň bu Hemra janyň gelip duran ýeri edil patyşanyň alny bolmazmydy. Patyşanyň bir gyssagal ýumşy çykyp, wezir agzamlaryny, tamam ýagşy ýigitlerini ýygnap maslahat edip otyrды. Patyşa ýetmiş iki dile düşer erdi. Hemra janyň aýdan sözünüň bir nokadyny taşlaman düşdi. Patyşa oturan jemagata aýtdy:

– How, halaýyk, bu ýigitniň aýtganyna düşýemisiňiz? – diýdi. Onda halaýyk:

– Patyşaýym, sizler düşmeseňiz, bizler düşmedik – diýdi. Patyşa aýtdy:

– Bu ýigit bir ilinden aýra düşip ýörän ýigit eken. Bu ýigitni men ogyl kysam, bu şäherden halan gyzyny alyp bersem, tagty-täjime eýe kysam, ýurdyma şuňa tabşyrsam – diýdi. Patyşanyň ogly ýok erdi. Patyşanyň aýranyna Hemra jan düşdi. Jemagat patyşanyň sözünü kabul kyldy. Hemra janyň muňa gahary geldi.

– Men seniň ýurdyňa eýe bolup, soltan bolmak üçin gelemok, men bir ýitigçi durman – diýip, arkasyndan sazyny kakyp alyp, atyň üssinde ýene bir baş keleme söz diýdi.

Gulak salyp eşit, şaýym arzymy,
Begler, meniň goç gardaşym gidipdir.
Meniň açylmady bagty syýaýym,
Begler, meniň goç gardaşym gidipdir.

Barsagelmez ýola men bardym,
Perizatlar bilen döwrany sürdüm,
Işim bitip, Bilbilgöýäni aldym,
Begler, meniň goç gardaşym gidipdir.

Ýol renji saraldypdyr ýüzimi,
Eý, agalar, aňlasaňyz sözümi,
Perizada delmurdypmen gözümi,
Begler, iki goç gardaşym gidipdir.

Hemra aýdar, Hysrow şanyň ogly men,
Halapda ýatanym, hakyň guly men,
Ýaşym kiçi, han ýanynda uly men,
Begler, iki goç gardaşym gidipdir.

Elkyssa, Hemra jan sözüni tamam etdi. Ondan soň patyşa jemagata aýtdy.

– Bu ýigit adam ýitiren ýigit ekeni. Meniň aýdan sözümi kabul etmedi – diýdi. Patyşa bir jarçyny çagyryp aldy. Golyna bir dinar berip, jar çekip ýöriberdi.

– Her kimse patyşanyň alnyna ýitig adam alyp gelse, iýjek-içjegini ýedi pyştyna barynça patyşalykdan, hem algyt-salgytdan boşadylyp, patyşa baş-aýak serpaý berýe – diýip jar çekdirdi. Jarçy şäheriň bu çetinden jar çekip, o çetine çykdy. Bir agasyn kelpazçy alyp geldi, bir agasyn külalçy alyp geldi. Kelimpazçy bilen külalçynyň eline patyşa hat ýazyp, möhür basyp berdi. «Indi siziň ýedi pyşdyňyza barynça iýjek-içjegiňiz patyşalykdan bolýa hem algyt-salgytdan boşadyňyz» diýip, baş-aýak serpaý etdi.

Indi habary kimden al, Hemra jan agalaryny jem edip aldy. Wagty çenden hoş boldy.

– Eý, patyşaýym, indi maňa rugsat ber – diýdi. Onda patyşa:

– Maňa üç güne çenli purýja ber – diýip, Hemra janyň ýol azygyny taýynlatdy. Meşik-mitara tikdirdi. Iki inerni azyk-suwdan ýükläp, taýyn etdi. Üçüsi esbasy bilen şaýlap, üç at berdi, gollaryna kesgir gylyç berdi, baş-aýak serpaý berdi, billerine pota baglady, başlaryna jyga sançdy. Ýene jarçyny çagyryp alyp, jar çekdirmäge aýlanyşdy. Jar budyr:

– Patyşa Hemra janyň ýolga alyp çykýa, alyp çykanda bu şäherniň adamsy hemmesi patyşa bilen bile ugramalydyr – diýip, jar çekip ýöriberdi. Sagada galman kyrk muň adamyň başy jem boldy. Hemra jany ýolga alyp çykyberdiler. Bir menzillik ýol ýöridiler Hemra janyň wagty hoş bolup:

– How, patyşaýym, bu hyzmatyň assyndan çykar ýaly bolmady, eden hyzmatyň Alladan gaýtsyn – diýip, atyň üssinde, sazy dessinde, baş agyz söz aýtsa gerek.

Men gider oldym Misire,
Hoş galyňyz bizden, şaýym.
Döwlet guşy gony başa,
Hoş galyňyz bizden, şaýym.

Ili-halklar, pukaralar,
Agar arap, omaralar,
Hoja, seýit, ulamalar,
Hoş galyňyz bizden, şaýym.

Säherde saýrar bilbiller,
Syýa saçlary sünbüller,
Ter açylan täze güller,
Hoş galyňyz bizden, şaýym.

Hemra diýer, Misirde jaýym,
Allaha ýetdi bu ahym,
Bir hümmet gyl, patyşahym,

Hoş galyňyz bizden, şaýym.

Hemra jan bir sagatlap halaýyk bilen hoşlaşyp ýördi. Ondan soň duran hoja, seýit, tamam ulamalar, patyşa, wezir agzamlary patyýa galdyryp, Hemra jany ak ýola saldylar. Patyşa jemagat bilen ýurdunda karar tapsyn.

Indi habary kimden eşit, şol bara-barynda ýöriberdiler. Az ýörip, köp ýörip barýar erdiler. Hemra jan her baran ýerinde aw şikäre çykyp, keýik, gulan awlap, bu zaňňarlaryny kebab, şerap bilen mes saklap barýardy. Näge bir günü Ziwer agasy aýtdy:

– Eý, Hemra jan, bizleriň-de yzarlap çykanymyz şu bilbildi, bizleriň golymyza bu düşmedi, biziň golymyza ilen ala garga, hekek, torgaý boldy. Sen muny, bu bilbilni perileriň gözüni baglap, jadygöýlik, jögiçilik bilen aldap alansyň, bolmasa bu guş saňa ýok. Sen mynyň ýaly iş bitirer ýaly bizden mert bolypmyň – diýdi. Hemra janyň bu sözi eşidip, gahary geldi. Atyň üstünde, sazy destinde, agalaryna garap, baş keleme söz aýdar gerek.

Eý, agalar, ýaman ýola iberdiň,
Namaz şamda bir menzile ýetişdim.
Aly pirim kemerimden goldady,
Perizady owhalymda görmişem.

Ýetip geldi Hüýrlukga ýanyma,
Bilbil gondy ter açylan gülüme,
Çiltenler kâsesin berdi goluma.
Mes boluban çölde mygan içmişem.

Kybla sary öwürmişem ýüzümi,
Perizada delmirdirip gözümi,
Soradylar, hak sözledim sözimi,
Jogap berip, inçe biden guçmyşam.

Hemra aýdar, guçdym humar gözleri,
Bilbil aldym-da, tapdym sizleri,
Seýir edip gelmişem dagy-düzleri,
Şükir Alla, kân abraýly bolmyşam.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Onda Hurşyt agasy:

– Sen bizden abraýly bolar ýaly nirden çykan öýi ýanan – diýip, Hemra jana hemle kyldy. Onda Ziwer agasy aýtdy:

– Eý, Hurşyt inim, özümüz hile salyrmyz, sen entek sabyr kyl – diýdi. Hemra jan ýola rowana bolup ýöriberdi. Ýene-de birnäçe gün ýol ýöridiler. Aryp, çarşap, bir menzile baryp düşdiler. Hemra janyň göwninde hiç zat ýokdy. Öňki adaty ýaly aw-şikäre ugramakçy boldy. Onda Ziwer agasy aýtdy:

– Hemra jan, saňa bir kep bar. Her kim ýola çykyp azygyny tüketse, bir dówüm nan, suwyny tüketse, bir katra suw alyşmagaýsyz bolsyn – diýdi. Onda

Hemra jan aýtdy:

– Agalar, siz oňsaňyz, men oňarman – diýdi. Aw şikara çykyp ýöriberdi. Bu zaňňarlar çay içdiler, nahar edindiler. Hemra aw-şikärden bäri ugrap, garasy görnensoň, Hemra janyň meşik-mitarasyny dökip taşladylar, özleri ýüklenmäge durdylar. Hemra jan at salyp, goş ýataga geldi. Gelip meşik-mitarany barlasa, içmäge bir gatra suw tapmady. Meşigi döküp, mitarany ýykyp taşladylar. Hemra jan suwsap, daljygyp gelen oğlan:

– How, agalar, maňa bir gatra suw berseňiz – diýdi. Onda Ziwer agasy aýtdy:

– Sen zaňňar, ýaňky eden ähdi-wepaňy haçan ýuwutdyň? Saňa ölseňem bir katra suw ýok – diýip, kerweni dartyp ýöriberdi. Hemra jan bir-iki sagat atüssünde ýördi. Oglanyň ahyry huşy başyndan gidip, entemäge başlady. Atyň kä boýnuny, kä ýalyny gujaklamberdi. Şol wagtda bu zaňňarlar Hemrany bu halatda görüp, düşüp otyrdylar. Hemra jan atdan özüni taşlaperip, uzyn ýatyberdi. Ziwer agasy gonjundan hajary çykaryp alyp, bokyrdagyna hanjar goýup, Hemranyň damagyny çalmakçy boldy. Onda Hudaý tarapyndan bir owaz geldi.

– Her kim şuna gazap edip, atsa tüfeň ötmesin, çapsa gylyç ötmesin – diýip. Hemra jan misli garadaş kimin bolup ýatyberdi. Şol wagtda Bilbilgöýä aýtdy:

– Eý, agalar, bu öýi ýanan meni Semhuryň bagyndan aýyrды. Hüýrlukga, Hüýrzagnyran perizatdan aýyrды. Şu öýi ýananyň iki gözünü oýup beriň. Ýuwydyp bir içimi sowydaýyn – diýdi. Ziwer agasy Hemra janyň iki gözünü oýup, Bilbilgöýä berdi. Bilbilgöýe köp bir hakylly guş erdi.

– Myny öten eltse, geçen eltse, mal bakan, çopan, söwdegär eltse, men iki gözünü ýuwutsam, men ölmäni eşek ölyemi – diýip, sag gözünü üýtgetmän sag ganatynda, sol gözünü sol ganatynda bent etdi. Ýuwydan kişi bolup otyryberdi.

Indi nabary kimden al, Ziwer, Hurşyt diýen Hemranyň iki agasyndan al. Hemra janyň aýagyna arkan dakyp alyp, daşyň ýüzi bilen süýräp ugraberdiler. Hemra jan agalaryna ýalbaryp:

– Meniň läşimi garga, guzgyn dargatmasyn, üssüme bir baş pil toprak ataweriň – diýip, hem agalaryna ýalbaryp, bir baş keleme söz aýtsa gerek:

Agalar agasy zalym agasy,
Öldirme nāhakdan, galma ganyma.
Üçewmizem bir atanyň balasy,
Öldirme nāhakdan, galma ganyma.

Dogandan doganyň azary bolmaz,
Azary bolsa-da, bizary bolmaz,
Çöl ýerde galanyň mazary bolmaz,
Öldirme nāhakdan, galma ganyma.

Nesimi dek üssibaşym soýduňyz,
Üssüm soýup, gara gözim oýdyňyz,
Atam-enemi hasrata goýdyňyz,
Öldirme nāhakdan, galma ganyma.

Özüm ýaş men, hiç iş gelmez elimden,
Hemra diýer, aýra düşdüm ilimden,
Bir bilbildim, jyda boldym gülümden,
Öldirme nähakdan, galma ganyma.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Agalary «Jany bir eken mynyň» diýip, öňkidenem gaty süýremäge başladylar. Şol dagyň kenaryna süýrüp baryşlaryna ýedi dagyň bent bolan ýerinde bir çay bardy. Adyna Gurrukçay diýer erdiler. Bu çay bulara dahyl boldy. Eltip şol çaya Hemra jany togalap göýberdiler. Hemra jan «ýa suw, ýa saman» diýip ýöriberdi. Çayyň özi segsen gulaç erdi. Şu ýerde kyrk çiltan gaýyp erenler jem bolup tagta rowan guran Hemrany çayyň düýbüne alyp düşdiler. Aradan bir sagat ýaly wagt geçdi.

Indi habary kimden eşit, Hemranyň agalaryndan. Çaya agzyny tutup aýagyny ökü basan ýaly:

– Hemra jan, seni alyp gitjek – diýip, gygyryşdylar. Hemra jan: «Bularyň maňa rehmi gelipdir-ow» diýip, çayyň içinde elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, ozaly ak süýt beren eneme, kyblagähim atama, Güljemile janyma, deň-duş ýar-dostlarma, Misir ilinemeniň şu baş agyz sözümi gowşuryň – diýip, salam iberip, bir baş keleme söz diýse gerek:

Myndan gider bolsaň Misir ýurdyna,
Barsaň şa Hysrowa salam diýgeý sen.
Gözüm oýup saldyňyz çayyň düýbine,
Mähribanym eneme salam diýgeý sen.

Säher turup meniň ýolum gözleýen,
Geler diýip, geler yzym yzlaýan,
Ak maýa dek zaryn aglap bozlaýan,
Barsaň enem jana salam diýgeý sen.

Hijr oduna ýandy meniň ýüregim,
Çay düýbünde ýokdyr meniň deregim,
Güljemiläm bile çykan pudagym,
Barsaň Güljemilä salam diýgeý sen.

Hemranyň dilinde Aly Murteza,
Gardaşymdan ýetdi maňa bu bela,
Ýar-dostum deň duşym, ol Misir ile,
Barsaň deň-duşlaryma salam diýgeý sen.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Agalary:

– O-ho, hälem jany bir eken-ow mynyň – diýişdiler. Haraz ýaly, degirmen ýaly äkelen daşlaryny çayyň başyna goldaşyp, daşamaga aýlanyşdylar. Birnäçe sansyz daş ýygnadylar. Ýygnap bolup, ýeke-ýekeden tas çaya – Hemranyň

depesine goldaşyp, taşlamaga aýlanyşdylar. Daşy taşlap bolup:

– Eý, Hemra jan, janyň bolsa alyp gitjek – diýip, ýene gygyryşdylar. Hemra jandan seza bolmady. Bu çay Hemranyň ilinden aýraçylygy bolmasa, sapaly jaý boldy. Bir ýanna elini uzatsa bulak, bir ýanna elini uzatsa miwe boldy. Hemra jan şu tarygada otyrybersin. Indi habary kimden al, Hemranyň iki agasyndan al. Olar daşy taşlap bolyp, hoşwagt bolyp gülişdiler:

– Eý, zaňnar, janyň miň-de bolsa, her gaýsyna bir daş zyňandyrýs – diýdiler. Hemra janyň agalary çäýiň başyndan aýrylyp ýöriberdiler. Şol wagtda Hemra janyň Şasuwar atly bir aty bar erdi. Ol janawer jylawyny dişläp, çäýiň daşyndan üç gaýtara aýlandy. Dilsizem bolsa, dilliden gowy erdi. At gözünden boýyr-boýyr ýaş akdyryp, Hemra jany Allaga tabşyryp, at janawer bu zaňnarlaryň yzyňa düşüp ýöriberdi. Emma Hemranyň agalary ýola çykyp, urdylar maslahaty:

– Atyny eltsek, atamyza näme diýeris, atynam öldüreýli – diýdiler. At janaweriň döweregine tanaf aýlap, tutyp alyp, eýer-esbabyny syrýp, ýedi ýoluň üstinde damagyny çalyp, üssine daş basyp ýöriberdiler. Baryp ýük-ýaýlaryny ýükläp, alyp ýola düşip rowana boldylar. Birnäçe gün ýol ýörüp, Misir şäheriniň bir mezillik bari ýanyndan bardylar. Bir adam tafyp alyp:

– Baryň patyşaga aýdyň. Ogullaryň gelyärdiýip söýünjile – diýdi. Ol adam ýola düşüp rowana boldy. Baryp patyşanyň bergahyna baryp:

– Eý, şahy älem, siziň barsa gelmeze giden ogullaryňyz gelip durar – diýdi. Patyşa bu sözi eşidip, söýünjiläp gelen adama baş aýak serpaý etdi, at mindirdi, bir näçe yngam berdi. Şeýdip söýünjiläp gelen adamyň wagtny hoş edip göýberdi.

Indi habary kimden eşit, patyşadan eşit. Hysrow şa jar urdyrmaga başlady:

– Patyşanyň kyrk gije gündiz toýy bar – diýip, jarçy jar çekip ýöriberdi. Emma toýam başlanyp gitdi. Ogyllary bolsa gelip ýetişdi. At çapdyrды, altyn gabak atdyrды, bagşy aýtdyrды, göreş tutdurды. Toý-tomaşany sag-aman sowdy. Patyşanyň özi bir oýlanyşyk tapdy. Hiç aňry ýanna çakabilmedi. Düşünde patyşany jak-jak uryp saýrap beýhuş eden Bilbilgöýe lal bolyp, misli baýhatyn dek çugdyp otyrды. Şol wagtda patyşanyň üssüne Hemranyň mähriban enesi, Güljemile siňlisi saçyn ýaýyp, ýüzin ýyrтып, patyşanyň bergaýynda häzir boldy.

– Ziwer, Hurşyt geldi. Biziň Hemra jan gelmedi – diýip, birnäçe zar-zar ýyglaşdylar. Patyşa bu halatyny görüp, gonjyndaky hanjaryny eline alyp, Bilbilgöýä dergazap boldy:

– Meniň ogluma näme bela etse, şu guşdan ýetdi. Şu guşnyň damagyny çalyp, bir çemçe ganyny içip, içimi sowadaýyn – diýip, patyşa dergazap boldy. Onda patyşanyň özi bilen deň ýaşaşyp gelýen akyldar weziri bardy. Adyna hem Kasym wezir diýer erdiler. Ol köp bir hakyly kişi erdi. Ol patyşa her ýerde gyssansa, gysynsa ýol salgy berer erdi. Kasym wezir aýtdy:

– Eý, patyşaýym, bu guşny öldürseň, öler gider, mert guşdyr. Ondan men şuna ýalbaryp göreýin, şaýetçe Hemra janyň galan ýerini bu salgy berer – diýdi. Söz Kasym wezirden, Bilbilgöýä guşy taryplap bir baş keleme söz aýtsa gerek.

Hoş gelipsiň biziň ile,
Miri mähebbetli bilbil.

Açylypdyr bagda güller,
Saýrar bolsaň bu gün, bilbil.

Elim ýetmez pelek çarhyna,
Gezersiň özüň erkiňe,
Şebi nem düşdi gül ýüzine,
Ne üçin gamgyn bolduň, bilbil?

Pasly bahar ýazlar saňa,
Agyr ulysly iller saňa.
Ter açylgan güller saňa,
Perýat ursañ şu gün, bilbil.

Kasym aýdar syrlaşaýly,
Mähebbet ýolun açaýly,
Gel, ikimiz sözleşýli,
Ne üçin gamgyn bolduň, bilbil?

Elkyssa, Kasym wezir sözünü tamam etdi. Bilbilgäýä guş bu hoşamady eşidip, öňki otyryşyndan ýedi esse zyýada bolup dalmynyp, daranyp, açylyp otyrды. Patyşanyň hem göwnüne geldi.

– Weziriň aýtgany dogry boldy. Bu guş mert eken. Menem synamdan habar bersem, şaýetki maňa habar berjek eken – diýip, bir baş keleme söz aýdar gerek.

Sözle bilbil, ne ýerlerden gelersen,
Sözle bilbil, Hemra jandan habar ber.
Nä habar getirdiň, näme bilersen,
Sözle bilbil, Hemra jandan habar ber.

Şunkar guşum uçyrdym men goplumdan,
Bibilim ürkizdim täze gülümden.
Bir zeled ýetmese iki oglumdan,
Sözle bilbil, Hemra jandan habar ber.

Hemra jan gideli ýedi ýyl boldy,
Gözüm ýaşy akdy gamda, ne boldy,
Sagadym gün boldy, günim ýyl boldy,
Sözle bilbil, Hemra jandan habar ber.

Hysrow aýdar nedir bagtym garasy,
Anyň üçin bitmez synam ýarasy,
Hemra erdi maly-mülkim eýesi,
Körpe guzy, şunkarymdan habar ber.

Elkyssa, patyşa sözünü tamam etdi. Bilbilgöýä güş jak-jak uryp:

– Ertirden şunyň ýaly bir ýakymly söz tapsaň, bir akyllý adam bolar erdiň. Patyşada kyrk kişiniň akyly bar diýip, eşidýär erdik, emma seniň akylyň jüýje horazyň akylyça ýok eken. Zehaniň ýukalygy eşegiň palany ýaly eken. Meni bir saza, söze gark etseň, men ogluň galan ýerini tapyp berermen – diýdi. Patyşa şu ýerde jarçyny ýanyna çagyryp alyp:

– Her kimse sazanda, göýende bolsa, patyşanyňka gelibersin – diýip, jar çekdirdi. Emma sazanda göýende üýşüp başlady. Onyň içinden ýedi sazanda saýlap aldylar. Ýedi sazandanyň başlygy Hemra janyň dogan daýysy Abdylly beg boldy. Ýedi bir gulakdan düzüp ugraberdiler. Bilbilgöýe saza-söze gark bolup, wagty çennan hoş bolyp, Hemra janyň galan ýerini bir-bir habar berse gerek.

Gulak salyp eşit, şahym arzymy,
Dag ýykyldy, çynaryňdan aýryldyň,
Dykgat goýyp eşit meniň sözümi,
Ýurt eýesi hüňkäriňden aýryldyň.

Çarhy pelek bu gün terse burandyr,
Bilseň şahym seni Hudaý urandyr,
Hemra duşman bilen mejlis gurandyr,
Ýurt eýesi soltanyňdan aýryldyň.

Heremiň bagyndan meni getiren,
Ýarlygyny perizatdan ötiren,
Iki agasyn kellepazdan gutaran,
Körpe guzyň gamhoryňdan aýryldyň.

Seniň ogluň üssi-başyn saýdylar,
Üssin soýyp çay düýbünde goýdylar,
Gazap edip iki gözün oýdylar,
Şuňkar guşuň Hemra jandan aýryldyň.

Bilbilgöýä aýdar guşuň sarpasy,
Perzent bolar adamzadyň arkasy,
Goýynyň melesi, goçyň körpesi,
Körpeguzy goçgaryňdan aýryldyň.

Elkyssa, bilbilgöýä guş sözünü tamam etdi. Emma Hysrow şa iki oglyny çagyryp aldyrmakçy boldy. Onda Kasym wezir aýtdy:

– Eý, patyşaýym, ozalda ýazgydyň şeýle bolsa, gaçyp gutylyp bolmaz. Iki oglyňy bu taýda özüň öldürseň, ol oglyň o taýda ölse, baýaky biperzent bolman näme bolýasyň. Ikinjem, ölik arslandan dirik syçan ýagşy. Hemra jan arslanam bolsa, bize peýdasy ýok. Syçanam bolsa, diriklik ýagşy, bulary öldürme. Bularyňy öldürseň, Hemra janyň galan ýerini kim tapyp berjek? Onda olary ýygyn çekdireýli – diýdi. Weziriň aýdany patyşanyň kükregine jüp düşdi. Ýene hem bir jarçyny

çağyryp:

– Patyşanyň maslahady bar – diýip, jar urdyryp ýöriberdi. Patyşanyň maslahaty diýensoň, galybilen adam boldymy. Kyrk miň ýygynyň başyny jem edip aldylar. Kyrk eşegi kesgeltekden ýüklediler. Agalaryny çağyryp getirip elini, götine daňdylar. Baýaky kesgeltekleriň biri döwülse, biri bilen urup, ýygynyň öňüne salyp ýöriberdiler. Bu zaňňarlar meýdana çykyp maslahat urdy:

– Özümizden başga bu ýoly gören adam ýok – diýip, bir ýanyny daga, bir ýanyny çöle tutyp ýöriberdiler. Muny gören Bilbilgöýä guş:

– Eý, patyşaýym, bir Hemra diýip, kyrk muň janyň ganyna galmasaň, maňa rugsat berseň, Hemrany özim tapyp berermen – diýdi. Patyşa golundan bilbili ýazdyryp göýberdi. Bilbilgöýe guş ol depeden ol depä, ol tommykdan ol tommyga uçyp gonyp ýöriberdi. Ýygyn yzyna düşüberdi. Agalary ýalandan gözüne tükilik çalyp, aglan kişi bolup, çygyryşyp:

– Akmak patyşa, guşhakylyna gidip, kyrk miň ýygynyň ganyna galdyň – diýip gygyryşyberdi. Bu zaňňarlaryň sözüne gulak salan kişi bolmadi. Ýöriberdiler. Az ýörip, köp ýörip birniçe ýoly ta kylyp barýar erdiler. Bilbilgöýe guş baryp, Sasuwar atyň üstüne gondy. Ýygyn aýlanyp duryp, köp hafa boldylar. Ondanam Bilbigöýe guş uçup ýöriberdi. Baryp çaýyň agzyna gondy. Şol wagtda patyşa atdan özini başaşak goýberdi. Wezirler jem bolup, söýäp otyrdylar. Sagat zamandan essine geldi. Özini dürläp, alyp çaýa bagryny gerip, baş keleme söz aýtsa gerek:

Ýa her zada perýat edip,
Tafarmanmy balam seni,
Ýyrtyp ýakamy çäk edip,
Tafarmanmy balam seni.

Joşup derýada gaýnasam,
Ysmaýyl dek darda oýnasam,
Kaknus deý ody çeýnesem,
Tafarmanmy balam seni,

Ýakup kimin gan ýyglassam,
Giden yzyňy yzlassam,
Dawyt dek kyrk ogyl bersem,
Tafarmanmy balam seni.

Adym Hysrow, boldym garyp,
Galdym yzyňda sargaryp,
Ýagty dünýäni agtaryp,
Tafarmanmy balam seni.

Elkyssa, Hysrow şa sözünü tamam etdi. Bu söz Hemra jana ýetişdi. Hemra jan hergiz sesini çykararmy, sesini çykaryp näme ýagşylyk gördi. Birniçe sagat

garaşyp durdylar. Hiç seza bolmady. Ondan soň mähriban enesi, saçyny ýaýyp ýüzini ýyrtyp, guzysyndan aýrylan goýun dek mäläp, ebni nowbahir ýyglap, baş keleme söz aýtsa gerek.

Daglar ahyma dumandyr,
Balam, senden aýrylgaly.
Elmydama işim nygandyr,
Balam, senden aýrylgaly.

Bu watanlar watan boldy,
Döwran bizden öten boldy,
Geýen donym kepen boldy,
Balam, senden aýrylgaly.

Öňki dertlerim dert oldy,
Ýandy ýüregim gert oldy,
Gözüm ýoluňda dört oldy,
Balam, senden aýrylgaly.

Mähriban diýr meniň adym,
Allaga ýetmedi dadym,
Köpdür ýüregimde ahym,
Balam, senden aýrylgaly.

Elkyssa, Mähriban sözüni tamam etdi. Bu söz baryp, Hemra jana ýetişdi. Hemra jan aýtdy:

– Atam bolup aýtdy, enem bolup aýtdy. Eger men sesimi çykarsam, çaýa düşüp meni öldürerler – diýip otyryberdi. Birnäçe sagat jemagat garaşyp durdy. Her ýerden seza bolmady. Onsaň Güljemile siňlisi gara geýip, gan aglap, gül meňzini soldyryp, gül ýüzini ýyrtyp, gara saçyny ýaýyp, çaýa bagryny gerip, zarzar aglap, bir baş keleme söz aýtsa gerek.

Hassa janym hasratyndan otga ýakar men gardaşym,
Her zaman öýden çykyp, suw dek akar men gardaşym,
Delminip ýoluňa garap, ýolga bakar men gardaşym,
Islesem indi seni nirden taparmen gardaşym.

Galdy ataň hasratyňda sary sergezdan bolup,
Ýaş döküp ýyglar eneň gözde ýaşı girýän bolup,
Ýary-dostuň ýyglaşlar husnyňda bagry gan bolup,
Yzlasam indi seni nirden taparmen gardaşym.

Bermedi zalym pelek zerre döwrany maňa,
Şat bolyp, gülişip ýörmek nesip etmedi saňa,
Güljemilerazy kylysyn derdiňe derman saňa,
Yzlasam indi seni nirden taparmen gardaşym.

Elkyssa, Güljemile sözünü tamam etdi. Bu söz baryp, Hemra jana ýetişdi. Güljemiläniň gözünden akgan ýaşlar damja-damja bolup, baryp Hemra janyň ýüzüne dammaga başlady. Hemra jan aýtdy:

– Meniň üçin janyňy ýakyp, gözünden ýaş döküp durjak şo bigäne zaňňarlarmy?! – diýip, çäýiň içinde oturan ýerinden elinde sazy bolmasa hem dilinde sözi, zar-zar ýyglap, baş keleme söz aýdar boldy:

Kim sen, meniň köne derdim gozgaýan,
Meniň sendek niçik gardaşym bar?
Bu garaňky jaýda meni yzlaýan,
Meniň sendek niçik gardaşym bar?

Bir hümmet isledim Aly pirimden,
Myradyma ýetdim şonuň gabryndan,
Ene başga garyndaşyň jebrinden,
Hijr oduna köýen içim-daşym bar?

Üssümdedir gam-gaýgynyň dumany,
Çäý içinde bilmen ýagşy-ýamany,
Hup getirdim iki agamy,
Hakyň penaýynda göwün hoşym bar.

Hemra diýer Taňry bersin imanym,
Hiç kimse görmesin ýagşy-ýamanym,
Bir garaňky çäýdyr meniň mekany,
Meniň kişi bilen ne işim bar?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Hysrow şa essinden gidip ýatyberdi. Wezirler huş gülünü getirip, onyň burnyna tutdular. Andan soň Hysrow şa huşuna geldi. Durgan jemagat aýtdy:

– Eý, şahym, Hemra jan sag-aman çäýde bar eken. Onuň öz towyşyny eşitdik – diýişdiler. Hysrow şa şu ýerde gaýtadan goluna sazyny alyp, ýanyp-köýüp, bir baş keleme söz aýtsa gerek.

Maňa ýaman habar boldy,
Aman-esenmi sen, Hemra?
Bildim takyk Hudaý urdy,
Aman-esenmi sen, Hemra?

Bolarmy didara doýmak,
Gan ýyglaýyp gara geýmek,
Rowa bolarmy atam diýmek,
Aman-esenmi sen, Hemra?

Habar aldym hoş diliňden,
Hazan nyşany gülüňden,
Hiç gutulmaz sen ölümden,
Aman-esenmi sen, Hemra?

Hysrow aýdar bu zybanym,
Başymdan gitmez dumanym,
Körfe guzym Hemra janym,
Aman-esenmi sen, Hemra?

Elkyssa, Hysrow şa sözünü tamam etdi. Bu sözni Hemra jan eşitdi. Hemrajanyň gahary geldi:

– Aman bolan kişi mun ýaly ýerde güýlinip ýatarmy, ata jan maňa biderek azar berdiň – diýip, zar-zar ýyglaý, elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, baş keleme söz aýdar boldy.

Kim sen maňa mährem bolyp,
Halymy sorğan kimler siz?
Çaý içinde hemdem bolup,
Halymy sorğan kimler siz?

Dünýädaki hasap bilen,
Ýandy bagrym azap bilen,
Safar eýläp gazap bilen,
Görmäge gelen kimler siz?

Hemra aýdar ýagşy kaýda,
Söwer ýardan bolmaz peýda,
Tä ölinçäm ýatsam çaýda,
Görmäge gelen kimler siz?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Andan soň duran jemagat biri-birine buşlaşdylar. «Hemra jan sag eken, sag bolsa bir çäresi bolar» diýişdiler. Ondan soň Hysrow patyşa aýtdy:

– Men Hemra jana şu zaňňarlary bent edip goýanymy habar bereýin – diýip, goluna sazyny alyp, çünki nowbahar ýyglaý, baş keleme söz aýtsa gerek.

Namardyň goly balandy,
Çykgyt, Hemra, men göreýin.
Agalaň bendi bolandy,
Çykgyt, oglum, men göreýin.

Perizada aşykmy sen?

Pyrak içine galanmy sen?
Ölikmi sen, dirikmi sen?
Çykgyl, oglum, men göreýin.

Gamgyn ataň şat bolsa,
Şat bolup, ülkäge barsa,
Teniňde janyň bar bolsa,
Çykgyl, balam men göreýin.

Ýyglady halaýyk barça,
Hiç kim derdi ýokdur mençe,
Bu göre gelgen Hysrow patyşa,
Çykgyl Hemram, men göreýin.

Elkyssa, Hysrow patyşa sözünü tamam etdi. Bu söz baryp, Hemra jana ýetişdi. Hemra janyň öňki gahary gelmekmi, öňkä ýedi esse gahary geldi.

– Bu çaşan patyşa meni goýmajak boldy – diýip, çykarman otyrды. Ýene-de Hemra jan çydam berip otyra bilmedi.

– Gamly atam ýanyp-köýip durmasyn, gel, şuňa gözümnden aýra düşenligimi beýan edeýin mynda näderka? – diýip, baş keleme söz aýtsa gerek.

Käbäm menden habar alsaň,
Atam iki gözim ýokdur.
Düzip gitdim, bozyp geldim,
Käbäm iki gözim ýokdyr.

Çaý içinde ýalňyz galdym,
Açylan güller dek soldym,
Ilim-halkdan jyda boldym,
Bu ýerde gamhorym ýokdyr.

Hemra diýr ýagşy kaýda,
Söwer ýardan ýokdyr peýda,
Tä ölinçäm ýatjak çjaýda,
Käbäm iki gözim ýokdyr.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Hiç ýerden habar bolmady. Hemrajanyň ýüregi gysmaga başlady. Şol wagtda Hemranyň enesi essinden gidip ýatyberdi. Kenizler huş gülünü getirip, Mähribanyň burnuna tutdylar. Bir-iki sagatdan Mähriban huşyna geldi. Çynki nowbahar ýyglaп, çaýa bagryn gerip, baş keleme söz aýtsa gerek.

Çaý içinde hemdem bolyp, müftela bolgan balam,
Barmý sen bu çaý içinde hem jyda bolgan balam.

Gam bilen hijran oduna synasy dolgan balam,
Barmy sen çay içinde müftela bolgan balam.

Sagynyp ata-enesin her tarapga delmuryp,
Güljemile siňlisin gaýgy-hasratda goýyp,
Enesiniň janyna gaýgy-ataşlar goýyp,
Barmy sen bu çay içinde müftela bolgan balam.

Bir nowça güfta ediň ol husny ziba balam,
Mahri, çejdim zähri bilen synasy dolgan balam,
Ol ata-enesinden hem jyda bolgan balam,
Barmy sen bu çay içinde müftela bolgan balam.

Mähribanyň sen erersiň güýç ýüregi kuwwaty,
Ba hasrata neýleýin, ýadyma düşip ady,
Indi niräge baráýyn, kime diýeýin dady,
Barmy sen bu çay içinde müftela bolgan balam.

Elkyssa, Märiban sözün tamam etdi. Hemra jan çayyň içinde ata-enesiniň
Güljemile siňlisiniň, ýar-dostlarynyň, Misir halkynyň bir jemalyny görsem diýip,
ýüregi joş uryp, hem Hüýrlukga jany ýat edip, Hemra jan baş keleme söz aýtsa
gerek.

Misiriň ilinden gelen beglerim,
Habar beriň, biziň iller amanmy?
Saýasyna gün düşmeýen baglarym,
Ter açylan täze güller amanmy?

Hasa bedew minip şikär edenim,
Algyr laçyn salyp telbe kakanyň,
Golunda oýnadyp, aýrak ýykanyň,
Ýaşylbaş sonaly göller amanmy?

Eläjim ýok, çaydan çykyp geçmana,
Ganatym ýok, gaýyp-gaýyp uçmaga,
Huýrlukga inçe bilden guçmaga,
Huýrlukga inçe biller amanmy?

Hiç peýda tapmadym, aşna-bilşden,
Ýaman horluk gördüm iki gardaşdan,
Altysy ýazdandyr, altysy gyşdan,
On iki aýdan gelen ýyllar amanmy?

Bu baglaryň almasy bar, nary bar,
Biziň täleýleriň näden şory bar,
Hemra diýer, her kimiň özine laýyk ýary bar,

Ýardan aýra düşen güller amanmy?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Duran halaýyk Huýrlukga diýen ady eşidip, «aperin, tasin» diýip haýran galdylar. Eşitmedik atlary erdi. Ondan soň hiç ýerden habar bolmady. Birnäçe sagat garaşyp durdylar. Güljemile siňlisi gara saçynyň ýaýyp, gül ýüzünü ýyrtyp, çünki nöwbahar ýyglap, baş keleme söz aýtsa gerek.

Iki agam diýip güman eýleme,
Hemra agam, şirin janym bamysyň?
Bu garaňky çäýda öziň myhman eýleme,
Hemra agam, natuwanyň, bamysen?

Mähnet çekdiň, rahadym görmediň,
Baş gün ýalançyda safa sürmediň,
Öwgal haýsy nesibäni bilmediň,
Şirin janym, garyp agam, bamysyň?

Güljemile aýdar, janym gardaşym,
Pyrakyňdan akar boldy gözýaşym,
Bu çäýiň içinde ýalňyzdyr başym,
Baş penaýym, şirin janym, bamysyň.

Elkyssa, Güljemile sözünü tamam etdi. Bu söz baryp, Hemra jana ýetişdi. Hemra janyň ýüregine ot düşüp, misli perwana dek ýanyp-köýüp, otyryp erdi. Çäýiň içinde Hemra jan hofukmaga başlady.

– Eý, Hudaý, maňa ýalançynyň şemalynam gaýgyrдыňmy – diýip, zar-zar ýyglap, baş keleme söz aýtsa gerek.

Kadyr Alla söwda saldyň başyma,
Safa, ne üçin ýar serine dönmersen?
Eneden ýalňyz men, ýokdy gardaşym,
Safa, ne üçin ýar serine dönmersen?

Çölde ýatan asylaryň haky üçin,
Ol Muhammet Mustafanyň haky üçin,
Ýakup ogly ol Ýusubyň haky üçin,
Safa, ne üçin ýar serine dönmersen?

Alty aýlyk bolar ordasy,
Arasynda köpdir çöli, sahrasy,
Neneň meniň täleýimiň garasy,
Safa, ne üçin ýar serine dönmersen?

Aşyg Hemra zary ýary ýüzine,
Ýanar boldym pyragyna, odyňa,
Ýarym galmyş didar kyýamatyna,
Safa, ne üçin ýar serine dönmersen?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Gaýta çäýyň içi öňkidenem kapas boldy. Hemra jan Hudaýga şükir kylyp, on iki ymam, dört çaryýary ýat edip, çäýyň içinde bir daşy ýassanyp ýatdy. Şol wagtda uka gitdi. Bir sagat çemesi uklady. Düşünde on iki ymam, dört çaryýar, gaýyp erenler. Şahymerdan pir:

– Eý nefes oglym, gam bolyp ýatmagyn häziriň özinden sen ýagty dünýä çykсан gerek. Kyrk çilten erenler, on iki ymam, dört çaryýar gol göterip, pata berdiler. Tisginip ýerinden galsa, görse düşi ekeni, çäýyň içinde bir güýçli şemal peýda bolupdyr. Hemra jan Hüýrlukganyň ýanyndan gaýdanda depe saçyndan bir pyşta saçy ýakasyna bent edipdi. Hüýrulykga:

– Eý, dostum, şuny başyňa iş düşende şu saçymy tütetseň ýetişerin – diýipdi. Alyp kükürt çakyp, tutaşdyryp göýberdi. Saç düýrülip, asmana çykyp ugraberdi. Özi hem daň säher çagy erdi. Tylla kădiň üstünde, kyrk gat çymylgan per düşegiň üstünde ýatan Hüýrlukganyň damagyna ol saç baryp dakylady. Hemranyň başyna düşen işleri Hüýrlukga birin-biri gördi. Ýerinden galyp, bir nagra çekdi. Kyrk mährem töwereginde häzir boldy. Özünüň ýok ýerine baştutanlyk edýän Simun keniz diýen kenizi bar erdi:

– Eý, bibijan, daň säher çagyndaky bu nalyşyň ne beladyr? – diýdi. Onda Hüýrlukga jan:

– Perýdyň ýorgydy şeýledir – diýip, ala gaýyşly gazmany ak mämäniň ortasynda goýup, kenizlere delmuryp, baş keleme söz aýtsa gerek.

Eý, ýaranlar, jemi bolup geliňiz,
Menden habar alarmysyz, periler?
Zäher saldy meniň içen aşyma,
Menden habar alarmysyz, periler?

Binowa bilbiliň güli solmasyn,
Dünýä gelen kişi asla ölmesin,
Hiç bir adamzat men dek bolmasyn,
Ondan habar bilirmisiz, periler?

Daň erte ýatyrdym gaflat düşümde,
Çoh söwda görmüşem Hemra başynda,
Birniçe halaýyk onuň daşynda,
Ondan habar bilirmisiz, periler?

Adamzat uçramasyn ajal okuna,
Bendäni almasyn pelek sanyna,
Hüýrlukga söwdügiň adyna,

Gaýta başdan bu gün ýatdyk, periler.

Elkyssa, Hüýrlukga jan sözünü tamam etdi, onda Simun keniz aýtdy:

– Onuň dek iş bolan bolsa, biz hem leşger ýygnaýly – diýdi. Bu maslahaty Hüýrlukga makul gördi. Bir jarçyny çagyryp alyp, goluna bir dinar berip:

– «Hüýrlukganyň maslahaty bar» diýip çar çekiber – diýdi. Jarçy ras köçe, pes köçe, jar çekip ýöriberdi. «Hüýrlukganyň maslahady bar» diýip, sagada galman kyrk miň perinin başyny jem erdiler. Kyrk top aldylar, kyrk baýdak göterdiler. Hüýrlukganyň özi ýygynyň öňini çekip, serdarlyk edip ýöriberdi. Sürhä-sür, barhabar, birnäçe gün ýol ýöridiler. Hemra janyň ýatan çayyna ýakyn geldiler. Hysrow şanyň alamany daşdan bir duman görüp:

–Gafyllykda biziň üssimizi bassar – diýip, dowyl berip, çaykanyşmaga aýlanyşdy. Emma Hysrow şanyň ýygyny çet gyragyndan bölünip, ondan, onbäşden gaçmaga başlady. Şol bara-baryna, elliläp, ýüzläp, bölünip-bölünip gaçyberdi. Hemra jan çayyň içinde oturan yerinden muny aňyp, ýygyna teselli berip:

–Meniň ýagty jahana çykmagym ýakyn geldi, bu gelýen ýygyn meniň Hüýrlukga ýarymdyr – diýip, elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, baş keleme söz diýse gerek.

Garyp göwnümiň rehberi,
Bu duman ýar dumanydyr.
Dargatmaňyz bu leşgeri,
Bu duman ýar dumanydyr.

Duşmanlar şul göýe saldy
Şükür ylylla, ýalkady,
Hüýrlukga janym geldi,
Bu duman ýar dumanydyr.

Dumanlar gözümi aldy,
Gam-gussadan içim doldy,
Allahym rehm kyldy,
Bu duman ýar dumanydyr.

Ylgar edipdir yragy,
Akdy gözümiň garagy,
Ýandy Hemranyň çyragy,
Bu duman ýar dumanydyr.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Hysrow şanyň ýygyny gelip orunly-ornynda durdy. Hüýrlukga janyň bu ýygyna gözi düşdi.

– Men Hemraga aýdypdym, «Başyňa iş düşende meni çagyр» diýip. Bu ara ýolda toý tutupdyr. Men toýuňa barmaýyn – diýip, arany ýedi-sekiz tanap meýdan edip düşdi. Emma Hüýrlukga jan ýygynyna ara berip, tertibe salyp ýöriberdi.

Hemra jan:

– Ine geler, ynha geler – diýip, kän garaşdy. Hüýrlukga janyň geler müddeti ötdi. Hemra jan çaýyň içinde zar-zar aglap, elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, baş keleme söz aýdar gerek.

Ýowuz günler düşdi başa,
Geler bolsaň, ýar, gel indi.
Rehim eýle gözde ýaşı,
Geler bolsaň, ýar, gel indi.

Sensiz ýerde çekdim mähnet,
Başymga gondy kyýamat,
Hälem bu demdir ganymat,
Gel indi, aýym, gel indi.

Gyz golunda tylla ýüzük,
Juwan golunda bilezik,
Uzyn boýly serwi näzik,
Gel indi, janym, gel indi.

Hemra diýer geçdim senden,
Şirin janym çykdy tenden,
Eger el üzmesen menden,
Gel indi, janym, gel indi.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Indi habary kimden al, Hüýrlukgajandan al. Onyň ýüregine bir howp düşdi. Kenizlereine aýtdy:

– How, kenizler, meniň ýüregim gysmaga başlady, ýöriň şu ýygyndan baryp habary alaylyň – diýdi. Kenizler:

– Ajap bolar, bibim – diýip, kyrk kenizi jem boldular. Hüýrlukgajan kenizleriň önüne düşüp, gaz ýörüşini edip, Hemra janyň ýatan çaýyna ýöriş kyldy. Erse gelip görse, Hemra jan çaýyň içinde durur. Hüýrlukga jan şuny görüp, huşyndan gidip ýykyldy. Kenizler huş gülünden getirip ysgatdylar, aby-hoýaz suwundan üssine sepdiler. Bir sagatdan soň, Hüýrlukga jan huşuna geldi. Huşuna gelip, aglamaga başlady. Onda Mährem kenizi, Simun kenizi aýtdy:

– Eý, bibijan, her kim başyna iş düşse merdana bolup, mert bilini guşamak gerek. Myňa bir çäre kylaýly – diýdi.

Onda Hüýrlukga jan aýtdy:

– Başyňa döneyin, Simunjan, çäresi ne turur, men bilmesem – diýdi. Onda Simun aýtdy:

– Bizler bilmiz. Bu çaýyň içine meni taşlasaň, men Hemra jany alyp çykarmen – diýdi. Hüýrlukga bu maslahaty makul gördi. Hüýrlukga:

– Döw Haşrak – diýip, abry-zabry uruberdi. Haşrak döw häzir boldy.

– Lepbeý. Nä hyzmat? – diýdi.

Hüýrlukga:

– Bar, saňa göz açyp ýumynça puryja, Semhuryň bagyna baryp, segsen gulaç ýüpek arkan işip häzir kyl – diýdi. Döw harlap göterilip ýöriberdi. Bir sagatda getirip häzir kyldy. Emma ýüpek arkany Simun janyň biline bent edip, Hüýrlukga çaýga taşlady. Emma Simun jan garaňky çaýa baryp düşdi. O künçini, bu künçini gözledi, Hemrany tapmady. Otyryp oýlanyşdy:

– Alla janym, Hemra bu çaýyň içindeýok boldy gerek. Men muny çagyryp göreýin diýip, çunki ebni nowbahar ýyglap, baş keleme söz aýdar gerek.

Yşgynda çykdy janym, güldir meni, Hemraýym,
Teşneläp çölde galdym, gandy meni, Hemraýym.

Zülpleriň hup ýaraşar, düşer ýañaga, dilber,
Seni söýüp sataşdyk, ýüz miň jepaýa, dilber.

Köp ýyglatdyň yzynda ýandyr meni, Hemraýym,
Yşgynda çykdy janym, güldir meni, Hemraýym.

Ýusup bilen Zylyha söwmek sen dek mynany,
Köp ýygladym yşgynda güldir meni Hemraýym.

Simun aýdar saklagyl, beýle ähdi-wefaňy,
Sen bolmasaň neýleýin ýalançy bi wefany.

Elkyssa, Simun keniz sözünü tamam etdi. Ondan soň Hemra jan:

– Men bu ýerdedirin – diýip, ses berdi. Simun keniz öňünçä arkasyna Hemrany bent edip çykardy, ikilenji özi çykdy. Hýürlykgajanyň Hemradan beýle tamasy ýok erdi. Hemra janyň iki gözi ýok, ýüzi gyzyl gan, ýer sermäp oturan kör. Emma Hüýrlukga jan Hemrany, bu halatda görüp:

– Myňa ne çäre kylarmen. Allatagala myny tizräk ýygnasyn – diýip, çunki ebni now bahar ýyglap hem Hemranyň ölümünü diläp, baş keleme söz aýtsa gerek.

Şu gün gara gözün ýok görseň ýagty jahany,
Kişi mundag bolarmy, jyda bolsa tende jany,
Ýakdy meni, örtedi bu gün ýalançy jany,
Aslyňy beýan kyslam, Misir şähriniň soltany,
Men aýlansam gözünden, ýarym, saňa näme boldy?

Her dem turdym ýerimden, saglygyňa guwandym,
Ataň-eneň yrza bolsun diýip, menziliňe göýberdim,
Şükür ylylla ölmeýin, gaýta ýüziňi gördim,
Haşrak döwi mindirip, bag-erama iberdim,
Men aýlansam gözünden, ýarym, saňa näm boldy?

Ile aşkär eýledim, Hüýrlukga adymy,
Kime beýan eýleýin synamdaky odumy,
Indi nirä baraýyn, kime aýdaýyn dadymy,
Eý, Hudaýym, kabul kyl meniň köňül şadymy,
Men aýlansam gözünden, ýarym, saňa näm boldy?

Elkyssa, Hüýrlukga jan sözünü tamam etdi. Hemra jan Hüýrlukga janyň sözünü başdan-aýak yzarlap düşüniپ otyrды. Hemra:

–Meniň bir tamam şundan erdi, bu-da meniň ölümimi diläp otyr. Waý, Allatagala, maňa güýjiň ýetmeýemi, meni tizräk algaýsyz – diýip, elinde sazy bolmasa-da, dilinde sözi, zar-zar aglap, baş keleme söz aýtsa gerek.

Owal adyň Rahman Rahym,
Menden amanadyň algyn, Hudaýym,
Gahar etseň, edersiň ýer bile eg-san,
Goýma amanadyň algyn, Hudaýym.

Ýörär erdim din ýolunda jan edip,
Ýetimi güldirip, garyby şat edip,
Goýma meni köp ýygładyp, zar edip,
Menden amanadyň algyl, Hudaýym.

Peýmana dolgaly on dört ýaş edi,
Iki agam meniň bilen kaş edi,
Iki gözüm bardy, wagtym hoş edi,
Menden amanadyň algyl, Hudaýym.

Hemra janyň dilinde Aly Murteza,
Gardaşymdan geldi maňa bu bela,
Hudaýym, sen rehim eýlegil bu hala,
Ýogsa amanadyň algyl, Hudaýym.

Elkyssa, Hemra jan zar-zar aglap sesini tamam kyldy. Hüýrlukgajan:

– Ne üçin muňa azar berdim, ýanyp duran oduny ölçerdim – diýip, özüni ýolup ýele berdi, ýel getirip maňlaýyna urdy. Zar-zar agalmaga başladi. Ondan soň otyryp oýlanyşdy:

– Bu bir muňly biçäredir, göwnüni aldamak bolar – diýip, çünki now bahar ýyglap, baş keleme söz aýdar gerek.

Gafyl erdim, ýaňy geldim gaşyňa,
Aýlanaýyn nerkes gara gözünden.
Dostum Hemra, ne gün düşdi başyňa,
Aýlanaýyn nerkes gara gözünden.

Nesimi dek ýar ýolunda soýuňlar,
Üssüm soýup, gara gözüm oýyňlar,
Gözüm alyp, ýar gözünde goýyňlar,
Aýlanaýyn, Hemra, seniň gözüňden.

Kişiniň agasy şeýle bolarmy,
Basyp onyň gara gözün oýarmy,
Kyýamatyň webalyna galarmy,
Aýlanaýyn, dostum, seniň göziňden.

Hüýrlukga aýdar, ýandym odyňa,
Ýanyp eda boldym, ýaryň derdine,
Dostlar galyp, duşman gitsin ýurduna
Aýlanaýyn, dostum, seniň gözüňden.

Hüýrlukga aýdar bagtym ötendir,
Ýaradandan kysmat şeýle bolandyr,
Dostlarym ýyglaşyp, duşman gülendir,
Aýlanaýyn, ýarym, seniň gözüňden.

Elkyssa, Hüýrlukgajan sözünü tamam etdi. Hüýrlukgajanyň aýdyşy ýaly,
Hemranyň göwni Hüýrlukgadan çenden hoş boldy.

– Eý, söwer ýarym, iki dünýälik ýoldaşym, senden tamam şeýle erdi. Meni
häzir Allatagala bir minuda galdyrman alsa, senden razydyryn diýdi. Onsaň Hemra
jan joşup, baş keleme söz aýtsa gerek.

Hoş gelip sen, perizadym, bu ýere,
Ine, meniň halym sordyň, söwdügam.
Öz gardaşym saldi meni bu çaýa,
Armanym ýok, gördüm seni, söwdügam.

Aman-esen Misir şäherine barsam,
Çemen baglap, täze güllerin tirsem,
Mübärek jemalyň dal boýyň görsem,
Şükür edeýin galan deme, söwdügam.

Gelmedi diýip, meniň ýolum gözleýen,
Kesip-kesip jiger bagryn duzlaýan,
Her zaman ah uryp derdim sözleýen,
Güljemile janyň görsem, söwdügam.

Hemra aýdar meniň saraldy ýüzüm,
Halaýykga dessan bolsun bu sözim,
Eýäm razy kylsa düzelse gözüm,
Atam-enem janyň görsem, söwdügam.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Hüýrlukgajan bu sözi eşidip, aglamaga başlady. Onda Simun kenizi aýtdy.

– Her kim başyna iş düşse, mert bolup, merdana bilini guşamak gerek. Aglamak bilen iş bitmese gerek. Sen Hemra janyň gözünüň idegine çyksaň. Goluňa sazyňy alsaň, ylgarrak namalar çertseň, Hysrow şanyň baryp alamanyna, şaýatki Hemranyň gözünden derek tapylsa gerek – diýdi. Onda Hüýrlukgajan:

– Maňa bu maslahaty ýagşy berdiň – diýip, kabul kyldy. Erse ala gaýyşli gazmany goluna alyp, çunki nowbahar ýyglap, delmuryň, dört tarafyna garap, Hysrow patyşanyň alamanyny aralap, şirin janyndan geçip, genji-hazynasyndan geçip, bir baş keleme söz aýdar gerek. Söz Hüýrlukga jandan:

Hemranyň gözünden beriň bir habar,
Tenden aýryp, şirin janym bereýin.
Bir ýanyna sürsün sowky-sapany,
Herem bagyň ygtyýarym bereýin.

Ýörär edi Herem bagda mes olyp,
Murgy zarly baglaryň güllerin tirip,
Ondan aýra düşdüm, bu ýerge gelip,
Täji-tagtym, ygtyýarym bereýin.

Herem bagda ýörär edi Şasuar,
Bu gün mende ýokdur zerre ygtyýar,
Ýagşy kişi Hakdan myradyn tapar,
Oňa şalyk ygtyýarym bereýin.

Huýrlukga aýdar budyr dilegim,
Yşk oduna ýandy meniň ýüregim,
Hemranyň gözi erdi meniň dilegim,
Maly-mülküm külli barym bereýin.

Elkyssa, Hüýrlukga jan sözünü tamam etdi. Ýanyp, köýüp, aýlanyp ýöriberdi. Hysrow şanyň alamanyna bir, bir aýlandy. Hemranyň gözünden derek tapmady. Aglap-aglap, yzyna gaýtdy. Erse, çaýyň başyna geldi. Erse, Hemranyň hem gözünden tamasy bar erdi. Derek tafylmansoň, aglap, aglap, gan ýyglap, öz ölümünü özi diläp:

– Gözgyny edip goýynçaň algyl – diýip, baş keleme söz aýdar gerek.

Ýalançyda görir gözüm bolmasa,
Neneň edip ýaranaýyn bu dünýä?
Alladan dilesem, ölüm bolmasa,
Neneň edip aldanaýyn bu dünýä?

Kimseler patyşadyr, kimseler wezir,
Kimsäge zulumdyr, kimsäge jebir,
Allanyň rehimine köp kyldym sabyr,
Neneň edip ýaranaýyn bu dünýä?

Bu dünýä diýgeniň bir ajap jaýdyr,
Owaly horramdyr, ahyry waýdyr,
Iki gaflyja kerwen saraýdyr,
Neneň edip ýaranaýyn bu dünýä?

Beg bolaýyn diýsem, ilim bolmasa,
Baý bolaýyn diýsem, malym bolmasa,
Ýalançyda görir gözüm bolmasa,
Neneň edip ýaranaýyn bu dünýä?

Hemra bu gün boldy biçäre,
Köp şükir eýleýin rahmany sabra,
Köp agladym goýma meni bu jebre,
Neneň edip ýaranaýyn bu dünýä?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Emma Hüýrlukgajan öňki aglamagy aglamakmy, zary gurýan bolup, bagyrmaga başlady. Simun keniz çydam berip otyra bilmedi. Towsyp ýerinden galyp:

– Seniň derdiňe, bibijan, çäre kylarmen – diýip, Hysrow şanyň ýygnyňa aýak aldygyna ylgap ýöriberdi. Baryp Hysrow şanyň alamanyny aralap, şanyň goşunyna bardy. Baryp patyşadan Bilbilgöýä guşy sorady. Patyşa buýrdy:

– Kasym wezir, baryň Bilbilgöýäni alyp geliň – diýdi. Kasym wezir Bilbilgöýäni altyn kafasy bilen alyp geldi. Simun keniz Bilbilgöýäni alyp gaýdiberdi. Getirip Hüýrlukgaga berdi. Hüýrlukga altyn kapasyň agzyny açdy. Syçrap bilbil meýdana çykdy. Bilbilgöýä guş Hüýrlukga ser salsa, reň peti galmandyr, gözleri meýnisine ýapyşyp, saçlary aluwda bolupdyr. Muňa Bilbilgöýäniň rehimi gelip, jak jak uryp, bir gezi ýokary galyp:

– Hemra janyň gözi mendedir – diýip, habar berse gerek.

Perizadym, melul bolma,
Hemra janyň gözi mendedir,
Gaýgy hasratdan galma,
Hemranyň gözi mendedir.

Meniň deýin bilbil ýokdur,
Bilseň Rum, Isfyhanda,
Seniň deýin peri ýokdyr,
Kaşgar bilen Çynma-çynda.

Gelir erdi meni alyp,
Rugsady güle dolanyp,
Ýaradana şükir kylyp,
Hemra jan Misir iline.

Perim, seni şat etmesem,
Ygtykat perýat eýleşem,
Bilbil diýr dorusyn söýleşem,
Hemranyň gözi mendedir.

Elkyssa, bilbil sözünü tamam etdi, ganatynyň teýinden çykaryp, Hemranyň öňinçä sag gözünü, soňyndan sol gözünü berdi. Hüýrlukganyň wagty hoş bolyp, tas ýüregi ýarylyb erdi. Hemranyň wagty hoş bolyp, tas asmana uçyb erdi. Üçüsi şu ýerde otyryp, derdi gamdan, başdan ötenden gürrüň etdi. Gürrüň birnäçe wagta çekdi. Ondan soň Hemra jan aýtdy:

– Sen atam-enemiň, Güljemile janymyň, Hüýrlukga ýarymyň, bütin Müsir halkynyň bitirmedik işini bitirdiň, sen maňa kyýamatlyk gardaş boldyň – diýip, bilbile aýtdy. Onda Hüýrlukgajan:

– Sen ýagty dünýäniň çyragy bolduň, hiç kimniň bitirmedik işini bitirdiň, meniň hem kyýamatlyk gardaşym bol – diýdi. Bilbil ikisiniň hem aýdanyny kabul kyldy. Üçüsi Gurany ortada goýyp, kyýamatlyk gardaş okaşdylar. Ondan soň, Hemra janyň wagty hoş bolup, bilbile garap, owaly Hemra jan, yzy Hüýrlukga jan, soňra Bilbilgöýe – üçüsi kyýamatnama aýdysdylar.

Hemra:

– Janym bilbil, janym bilbil,
Sen bolgyl, kyýamatlyk gardaş.
Süňk hossarym, howandarym,
Damardaky ganym bilbil.

Hüýrlukga:

– Sen eýlediň müşgili asan,
Hudaýym, zyýada ýasan,
Göňlim baldy bahry-bossan,
Külli ygtyýarym bilbil.

Bilbil:

– Hemra şahym, gam iýmegil,
Dünýäni haşöter, bilgil,
Rahmany ýada salgyl,
Her demiňde, gardaş Hemra.

Elkyssa, üçüsi sözünü tamam etdi. Hüýrlukganyň wagty hoş bolyp:

– Döw Haşrak – diýip perman etdi. Döw Haşrak minuda galman häzir boldi. Onda Hüýrlukga aýtdy:

– Sagada galman Heremiň bagyna bargaýsyz. Heremiň bagyndan bir ak gül, bir gyzyl gül getirgeýsiz. Aby haýat suwyndan bir käse suw getirgeýsiz. Şony alyp

gelgeýsiz. Eger-de sagatdan gijä galsaň, deriňi soýyp, saman tykarmen – diýdi. Döw biçäre gök güwürdən ýaly güwirdäp, takyrdap asmana çykyp, ýöriberdi. Baryp Heremiň bagyndan bir ak gül, bir gyzył gül, aby haýat suwyndan bir käse suwy jem edip, sagada galman, Hüýrlukganyň ýanynda häzir boldi. Getirip Hüýrlukganyň ýanynda goýdy. Aby haýat suwy bilen Hemranyň göz ornyny hekimler üç mertebe ýuwdular, gözünü üç mertebe ýuwdular. Gyzył gül bilen jaýyny syrdylar, ak gül bilen ornyna goýdular. Hemra janyň gözünü daňyp goýdular. Birnäçe wagt garaşdylar. Hemra janyň gözi röwşen bolmady. Ondan soň Hysrow şa çunki ebni nowbahar ýyglaý baş agyz söz aýdar gerek.

Kadyr Alla, men bir ejiz guluň men,
Bu gün maňa medet berer gününidir.
Bu ýagty jahan zyndandyr maňa,
Bu gün maňa medet berer gününidir.

Ol Misir şährinden çykmyşam bäri,
Otuz üç mün sahabanyň serweri,
AbuBekir garyplaryň rehberi,
Bu gün bize medet berer gününidir.

Dostlar gutulmadym gam ile zertden,
Ýüregim doludyr, gam bilen dertden,
Taňrynyň arslany ýa Şahymerdan,
Bu gün bize medet berer gününidir.

Garyp Hysrow aýdar hanyň sözünü,
Başda Aly nefes etdi özüni,
Körfe guzym Hemra janyň gözünü,
Nuryn berer bolsaň berer günüňdir.

Elkyssa, Hysrow şa sözünü tamam etdi. Birnäçe wagt garaşyp otyrdylar. Ondan soň hekimler ylmy hemaýat kyldylar. Ondan hem Hemranyň gözi açylmady. Ondan soň Mähriban enesi çunki nowbahar ýyglaý:

– Hemra jan üçin hem gözümi bagyşlaýyn, Haktagala kabul kylgaý seň – diýip, ýanyp-köýüp, baş keleme söz aýtsa gerek.

Men ölirmen iller, boluňlar bahyl,
Ozaly men bu Allaga sygyndym,
Özüň höküm eýlegil, rebbim jemil,
Ybraýym, Ysmaýyl, saňa sygyndym.

Bu ýagty jahanda düşdim zyndana,
Misli sarwan dek çyksam meýdana,
Zar, zar ýyglaý, ýalbarsam Şahymerdana,
Ýa, Muhammet Mustafa, saňa sygyndym.

Ozaly rehm kilgyl gudratly Ganbar,
Men ejiz men, Hakdan özge kimim bar,
Özüň asan kil, gudratly setdar,
Abu Bekir, Omar saňa sygyndym.

Mähriban diýer bolupdyr bagtymyz gara,
Ýa, Allahym eýlegil bu derde çäre,
Ýalbaraýyn derdim artyp bir para,
Ýakup ogly Ýusup, saňa sygyndym.

Elkyssa, Mähriban sözüni tamam etdi. Hemra janyň gözi hiç röwşen bolmady. Ança halaýyklar durup ýyglaşdylar. Allatagala gol ýaýyp, mynajat kyldylar. Hekimler kitap garadylar, gurrandazlar gurrasaldylar, hiç çäre kyla bilmediler. Andan soň Güljemile siňlisi zar-zar ýyglap, Hemra janyň gözünü diläp, bu hem baş agyz söz diýse gerek.

Başyňa döneyin, döwletiň guşy,
Aýlanamen, Hemra, seniň gözüňden.
Ýigitler serweri, ýygynyň başy,
Aýlanamen, agam, seniň gözüňden.

Men zar-zar ýygladym çöli-muganda,
Ýat kylyp agladym, dili zybanda,
Başda kismatyn bilmez her bende,
Aýlanamen, janym, seniň gözüňden.

Güljemiläň gözde ýaşy egsilmez,
Taňrynyň tagdyryn bendesi aňmaz,
Özi asan etse bir deme galmaz,
Aýlanamen, Hemram, seniň gözüňden.

Elkyssa, Güljemile sözüni tamam etdi. Birnäçe wagt garaşyp oturdylar. Hemranyň gözi röwşen bolmady. Andan soň Kasym wezir zar-zar aglap, elinde sazy, dilinde sözi, çunki nowbahar ýyglap, bir baş agyz söz diýse gerek.

Eý ýaranlar musurmanlar,
Dünýäde ýigit ölmese.
Ne müşgildir, şa guluna,
Başynda gözi bolmasa.

Kim girdi hakyň ýoluna,
Teswisin alyp goluna,
Ne kysmatdyr şa guluna,
Döwletiň guşy bolmasa.

Ölmesin, dostlar, ölmesin,
Rakyplar jahana gelmesin,
Açylgan güller solmasyn,
Bagynda bilbil bolmasa.

Kasym diýer sözlär sözi,
Saýrar çemeniň bilbili,
Bagy eremiň täze güli,
Açylyban hem solmasa.

Elkyssa, Kasym wezir sözünü tamam etdi. Halaýyk gol göterip, Allatagala mynajat etdiler. Birnäçe dogalar okadylar. Onuň bilen-de Hemra janyň gözi rōwşen bolmady.

Indi habary kimden al, Hüýrlukgajandan al. Ol ýanyp-köýip, kyrk çilten erenleri ýat edip, Allatagala mynajat kylyp, bir baş keleme söz aýdar gerek.

Owal adyň Rahman Rahym,
Pygambere inen Gurhan haky üçin,
Gudratyndan ýaratdy ýedi gat ýer asman,
Muhammet Mustafa, Şahymerdan haky üçin.

Gara eýle duşmanlaryň ýüzüni,
Kabul eýle şikessäniň sözünü,
Lutfyň bilen açyl ýaryň gözünü,
Hezret Aly Şahymerdan haky üçin.

Ahyret başçysydiniň göwheri,
Taňrynyň guly Aba Bekiri,
Hudaga köp ýyglap, kyslam şüküri,
Ol Muhammet pasly şahry haky üçin.

Hüýrlukga aýdar, budyr dilegim,
Hijr odyňa köýdi meniň ýüregim,
Hemranyň gözüdir meniň dilegim,
Omar, Osman, Aba Bekir haky üçin.

Elkyssa, Hüýrlukga sözünü tamam etdi. Ondan soň kyrk çilten gaýyp erenler, birnäçe perişdeler jem bolyp geldiler. Emma Şahymerdan pir Hemrajanyň gözünü üç gaýta sypalady, bir gysym toprak berdi, «gözüne sürtgil» diýdi. Hemra jan alyp gözüne sürtdi. Hemra janyň gözi öňkisindenem rōwşen boldy. Şahymerdan pir patyýa göterip, Hemra janyň gözünden gaýyp boldy. Hemra jan ýagty jahany gördi, Hysrow atasyny, Mähriban enesini, Güljemile siňlisini, Hüýrlukga ýaryny gördi. Tamam öziň mekdepde bile okan ýar-dostlaryny gördi. Misir şäherini baryp gördi. Galan demine şükür edip, goluna sazyny alyp, duran ýygyn bilen saz

bilen görüşse gerek, gör bak, näme diýýär.

Eý, ýaranlar, musyrmanlar,
Geliň, janlar, görüşýliň.
Hoja, seýit, ulamalar,
Ulyg, kary, görüşýli.

Biziň bilen mekdep bolan,
Gol tutuşyp bile gezen,
Bir-biriniňsyryn alan,
Deň-duşlarym, görüşýli.

Bilbil çeker ahy-zary,
Gülden gaýra bolmaz ýary,
Hoja, seýit, ulyg, kary,
Kary işanlar, görüşeli.

Bilbiliň bagryn paralap,
Gülüň ýüzüni ýaralap,
Muhannes ýüzi garalar,
Zalym aga, görüşeli.

Hemra aýdar, odyr işim,
Nä belaga düşdi başym,
Iki dünýäde ýoldaşym,
Hürlykgam, görüşýli.

Emma Hemra jan sözünü tamam etdi. Duran ýygynyň hemmesi bilen uludan kiçä görşüp çykdy. Ondan soň, Hysrow şa Hemra jany ýanyna çagyryp aýtdy:

– Eý, balam, dünýäde bir zat bilen gowşan ekeniň. Munyň dek perizat hiç kimge gowşan dälidir. Indi şuny ýurduňa alyp gitmek eliňden gelermi? – diýdi. Onda Hemra jan:

– Ary geler, atajan, menden aýra jany bolmaz – diýip, goluna sazyny alyp, Hüýrlukga janyň ýanyna bardy. Hemra jan:

– Eý, Hüýrlukgajan, galan deme şükir edeýli – diýip, bir baş keleme söz aýdar gerek. Gör bak, näme diýýär.

Gel, gideli biziň ile perizat,
Ikimize myndaý zaman tapylmaz,
Aýşy-aşratda döwrany sürsek,
Ikimize myndaý zaman tapylmaz.

Bu dünýede baş gün oýnagan galar,
Taňry her kimsäni bir göre salar,

Bir günü bizden amanadyny alar,
Şükür kysak jana midar tapylmaz.

Säher wagty öser aýrallyk ýeli,
Degresinde saýrar şeýda bilbili,
Öz ýurduňda galdy Eremin güli,
Ikewmize gül reýhan tapylmaz.

Hemra diýer, gitsek Misir ýurdyna,
Gol bereýli erenleriň merdine,
Hemme dogra etsin onuň derdine,
Ikewmize jana mydar tapylmaz.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Onda Hürlykgajan aýtdy:

– Sen şahyr sen. Her sözleri diliňe dolar sen. Seniň haraba baýguşhana
ýurdyňa kim gitjek – diýip, ters garap otyryberdi. Hemra janyň myndan beýle
tamasy ýok erdi.

– Alla janym, myňa ýokmaýan gürrüň aýtdymykam – diýip, aýdan sözüne
puşeyman kylyp, köp oýlanyşyga gitdi. «Gel, şuna bir degişmeräk, geler-geçer söz
aýdyp göreýin» diýip, onda näderkä diýip, baş keleme söz aýdar gerek, gör bak
näme diýýär.

Perizadym, melul bolma,
Misir bize il emesmi?
Dolanyp goýnuňa girsem,
Ol güli reýhan emesmi?

Çöllerde ýeke gezenden,
Ata-eneden bezenden,
Hijran oduna dözenden,
Ýar gujagy jan emesmi?

Misiriň bagyna bardym,
Birnäçe döwranlar sürdüm,
Kysmat tartyp seni gördüm,
Aşyga myrat emesmi?

Şol bilbilni menden alan,
Tutup bizi çayga salan,
Hemra jandan jyda galan,
Ol iki zalym emesmi?

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Ondan soň Hüýrlukgajan:

– Ozalda şunuň ýaly ýakymly söz aýtsaň bolmadymy, göre girjek, görden

çykjak diýdiň, meni köp sermisar etdiň, gör bolsa-da wagtynda görübereris, indiki galan döwrany şatlykda sürmek gerek, senden aýra janym bolmaz, giderin ýurdyňa – diýdi. Hemra janyň wagty hoş bolup, atasynyň ýanyna bardy.

– Eý, atajan, Hüýrlukga jan gitmekçi boldy – diýdi. Onda Hysrow şa:

– Men wezir agzamlarym bilen ugrabersem näder? – diýdi. Hemra jan:

– Ajap bolar – diýdi.

Hysrow şa tamam wezir agzamlary, ýar-dostlary, deň-duşlary, hoja, seýit, kary, işanlary bilen jem bolup, ýola düşüp rowana boldylar. Hemra jan hem öz deň-duşlary, ýar-dostlary bilen ýelmaýanyň üssine kejebe goýup, Hüýrlukgany gelin-gyzlar bilen mindirip, bular hem ýola düşdi.

Tamam Hysrow şanyň alamany, Hüýrlukgajanyň perileri Müsir ýurduna goşylyp ýöriş etdiler. Erse Hemra jan ýola çykandan soň, gökböri berip, at çapdyryp, mes bolup ýöriberdi. Emma indi habary kimden al, Hysrow şadan. Ol Misir iline bardy. Baryp wezir-agzamlaryny ýygnap, toýuň enjamyny iýiberdiler. Toý enjamyny jemläp, bir jarçyny çagyryp alyp, goluna bir dinar berip jar çek diýdi. Jar budur:

– Patyşanyň ýedi gije-gündiz toý-tomaşasy bar. Her kim sazanda bolsa, göýende bolsa, bagşy bolsa, at çapan, seýis bolsa göreşýän pälwan bolsa, gelibersin – diýip ýöriberdi. Emma toý başlanyp gitdi. Hemra jan hem öz deň-duşlary bilen gelip ýetişdi. Söz gysgasyna ýagşy, ýedi gije-gündiz şeýle bir şatlykda geçdi. At çapdyrdylar, altyn gabak atdyrdylar, göreş tutdyrdylar. Sekizlenji günü toýy sowdylar. Yzyndan molla-müfti, kazy-kelanlar çagyryp, Hüýrlukga jany Hemra jana nika gyýyp bermekçi bolanlarynda «Wekilçiligiňi ber» diýse, daş dek bolyp otyrды. Wekilçilik ygtyýaryny bermedi. Hüýrlukga:

– Hemranyň asly toprak-adamzatdyr, meniň aslym ol-perizat dururman. Ikimiziň süňňimiz barabar ermes – diýdi. Emma patyşa halaýyklary jogap berip goýberdi. Ondan soň Hüýrlukga özi bilen gelen perileri ýurduna gaýtarjak bolup, Simun kenizi öz ornyna baştutan goýup, külli Herem bagyny, şalyk ygtyýaryna tabşyryp, baş agyz söz aýtsa gerek, gör, näme diýýär.

Mundan gider bolsaň Simun kenizim,
Barsaň atam-eneme salam digeý sen.
Hasrat bilen geçdi ýaz bilen güýzüm,
Barsaň deň-duşlara salam digeý sen.

Başgysy perileri baş boluň,
Aý başynda, ýyl başynda duşyşyň,
Jäht eýleýip bir-biriňize gowuşyň,
Barsaň ýar-dostlara salam digeý sen.

Meniň onda daş galypyr watanyň,
Hasrat bilen örtenipdir bu tenim,
Mülkim diýip mesgen eýläp watanyň,
Barsaň erem iline salam diýgeý sen.

Her kimse şa bolar öz mekanynda,
Gaýgy-külfet köpdir Misir ilinde,
Hüýrlukga aýdar adam golunda,
Barsam ganhorlara salam diýgeý sen.

Elkyssa, Hüýrlukga sözünü tamam etdi. Hüýrlukga özüniň bu taýda galanyny tussag hasap etdi. Dişi ýyljyrap, bir gülmedi. Ondan soň periler jem bolup, Hüýrlukga bilen birme-bir görüşdiler. Onda Hüýrlukga perilere rugsat berip, ýolga saldy.

Indi habary kimden al, perilerden al. Az ýörip, köp ýörip, bir niçe gün ýoly ta kylyp baryp, Semhuryň bagyna ýetişdiler. Bylar ýurdynda karar tapsyn.

Indi habary kimden eşit, Hemra jandan. Hüýrlukgajanyň eýlesine-beýlesine geçip bir güldirjek bolýar. Emma ol doňan daş dek dişi ýylgyranok. Hemra myny görüp:

– Eý, Hüýrlukgajan, beýdip otyrsaň meniň ömrüm hasrat bilen geçse gerek – diýdi. Hemra jan goluna sazyny alyp, Hüýrlukga garap baş agyz söz diýse gerek.

Göwnimiň öýüni bent etmiş,
Ak ýüzinde goşa haly sonanyň.
Ak gollary gyrmyzyga boýalmyş,
Gyzyl üstinde ýaşyl aly sonanyň.

Jebrine dözer men gaşyma bende,
Bu janym galmady jigerde tende,
Arzuw eýläp ýete bilmen her günde,
Hup gurylmyş söhbet-sazy sonanyň.

Ak jeren dek delmiripdört ýana baksaň,
Boýnuňa tylladan heýkelni daksaň,
Her zaman seýil edip, şadyýan kaksaň,
Gulagyma hup geler sazy sonanyň.

Hemra aýdar bakjalardan goş eýläp,
Meý içeli göwün wagtym hoş eýläp,
Näz eýleme ýakyn ýoly daş eýläp,
Ýandyrdy janym sözi sonanyň.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Ondan soň, Hüýrlukga jan uludan bir güldi.

– Hä, indi boldy, meniň şanyma aýdan sözün. Ýör ikimiz bag seýline çykaly – diýip, Hemra janyň golundan çekdi. Ikisi gol boýuna salşyp, mähebbet posa alşyp, çynky peçek gül kimin çyrmaşyp, бага ýöriş kyldylar. Erse бага baryp ýetişdiler. Baryp бага ser salsalar, güller açylyp bilbiller saýraşyp, bakbaklar dem çarçyp, çotylar näz eýläp, gumrylar dem tartyp, buzowaşlar ýap gazyp, serçe

serenjam berip, gogurlar kethudaçylyk edip, her kim öz şowhy bile bolup, bulaklar çar-para akyp, miweler pişip, öz agramyna özi düşüp, duran jaýa etişdiler. Bularga ança wagt tomaşa kyldylar. Erse Hüyrlukgajan aýtdy:

– How, Hemra jan, öýle namaz wagty ýetip barýa, indi gaýdaýly – diýdi. Ýene öňki dāp boýynça gol boýyny salyşyp, mähèbbet posa alyşyp, çynky peçek gül kimin çyrmaşyp ýöriş kyldylar. Emma baryp saraýga ýetişdiler. Hysrow şa Hemrany çagyrtty. Hemra jan şahyň gaşyna bardi.

– How, kyblgāhimatam, hyzmat ne turur bize – diýdi. Şa onda:

– How, balam, men garrapdyryn. Ýaşym ýetmişden ötdi. Il hyzmatyna ýara bilemok. Tagta talaň düşmänkä, şu tagty saňa tabşyrsam diýip, çagyrdym – diýdi. Onda Hemra jan:

– Ata jan, aryn olar – diýip, patyşanyň aýdan sözlerini kabul kyldy.

Hemra jan tagt üssine çykdy. Tamam şanyň şalyk ygtyýaryny aldy. Wezir wekilleri gol gowşyryp hyzmatynda boldy. Gaýtadan Hemra jana şa toýynyň maslahatyny etdiler. Toýy sāhetli güne goýdular. Sāhetli gün ýetip geldi. Bir jarçyny çagyryp alyp, goluna bir dinar berip, «Jar çekip ugraň» diýdi. Jar manysy bu turur:

– Hemra janyň şa toýy bar. On iki gije gündiz. Her kim toýa gelse iýjegi-işjegi şadan berilýär. Baýgy men diýme, ýagşy men diýme, seýis men diýme, pālwan men diýme, pukara men diýme, hoja men diýme, seýit men diýme, išan men diýme, molla men diýme, toýa geliber – diýip, jar uryp ýöriberdi. Rast köçe, belent köçe, pes köçe, aralap baryberdi.

Emma toý başlanyp gitdi. At çapdyrdylar, altyn gabak atdyrdylar, bagşy aýtdyrdylar, göreş tutdyrdylar. Pukara garyplara köp-köp yngam berdiler. Söz kiçesine ýagşy, on iki gije gündiztoý şu halatda geçdi. On üçinji gün toý sowdular. Yzyndan baýaky Hüyrlukga wekilçiligini bermāndi. Nika hem gyýylmandy, molla-išan, kazy-kelan ýygnanyp, Hüyrlukgajany Hemra jana nikalap berdiler. Hemra jan tagt üssinde wagty hoş keýpi kök, hut zyýada bolup, bir bāş agyz söz diýse gerek. Söz budyr:

Şükür hakyň dergaýyndan,
Seni miýesser eýledi.
Men goluňdan igdim bir meý,
Aşyglyk eser eýledi.

Bolmagan işlere men baryp,
Bilbilgöýäni agtaryp,
Kyrk günlāp çölde ýalbaryp,
Janynga eser eýledi.

Döwiň penjesinden gaçdym,
Alla diýip ýere düşdim,
Hüyrlukga jany guçdym,
Özimçe eser eýledi.

Tutup çayga saldy bizi,
Gara boldy duşman ýüzi,
Hemra janyň ahyr sözi,
Bu gün muhteser eýledi.

Elkyssa, Hemra jan sözünü tamam etdi. Erse Hemra jany ak öýiň daşyndan üç gaýtara aýlap işikden saldylar. Bilbagdan ýassyk, dyzdan çymylgan, öňinçä Hüýrlukga jan taşlady özini, yzyndan Hemra janam taşlady özini. Ikisi bir adam dek, dal çybyk dek çyrmaşyp, gol boýyna salyşyp, mähebbet posa alyşyp, aşyglar myrada ýetdi.

Aşyglar ýetdi myrada, ýamanlar galsyn uýada. Ýamanlar galyp näme boljak, hemmelar etsin myrada.

Soňy

MAZMUNY

N. Seýidow. «Hüýrlukga – Hemra» dessanynyň bagşy Nury Halykow tarapyndan aýdylan nusgasy. Sözbaşy.....	4
Hüýrlukga – Hemra. Dessan.....	7

